

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς τῶν μοναχῶν ἐκ διαθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτου.

Ἰουστινιάνειον Δίκαιον.

- § 37. Τὸ πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ δίκαιον. Ἐλευθερία διαθέσεως τῆς περιουσίας.
- § 38. Πρῶται τροποποιήσεις. Δίκαιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Νεαραί. Κληρονομικὸν δίκαιον τῶν μοναχῶν.
- § 39. Συνέχεια. Δικαιώματα τῶν τέκνων τῶν μοναχῶν.
- § 40. Ἐγγόνων δικαιώματα. Οἱ γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ οὐδὲν δικαίωμα κέκτηνται. Βαλσαμῶνος θεωρία.
- § 41. Κατὰ τίνα νομικὸν τρόπον κτᾶται τὸ μοναστήριον τὴν περιουσίαν τοῦ μοναχοῦ.
- § 42. Τύχη τῶν χρεῶν τοῦ μοναχοῦ τῶν πρὸ τῆς ἀποκάρσεως ὑπαρχόντων.
- § 43. Τύχη τῆς μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν κτωμένης περιουσίας.
- § 44. Ἐπίδρασις τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἐπὶ τῆς ἰκανότητος τοῦ μοναχοῦ πρὸς διάθεσιν. Ἄρχαι Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.
- § 45. Περὶ τῆς τύχης τῆς πρὸ τῆς ἀποκάρσεως συνταχθείσης διαθήκης. Θεωρία νομικῶν.
- § 46. Ἡ διαθήκη αὕτη ματαιοῦται. Γνώμη Hellmann καὶ Singer.
- § 47. Ἀπαίτησις διατροφῆς τέκνων.
- § 48. Πότε κανονίζεται ἡ νόμιμος μοῖρα τῶν τέκνων. Διὰ τίνος ἀγωγῆς ἀπαιτεῖται.
- § 49. Τύχη τῆς πρὸ τῆς ἀποκάρσεως γενομένης αἰτίας θανάτου δωρεᾶς.

§ 37. Τὸ ἀστικὸν δίκαιον πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ οὐδεμίαν εἶχε καθιερώσει μεταβολὴν εἰς τὸ δικαίωμα τῶν μοναχῶν περὶ τὴν διάθεσιν τῆς περιουσίας αὐτῶν· καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν ἠδύναντο κατὰ βούλησιν νὰ διαθέτωσιν αὐτήν· κατ' ἀρχὰς μάλιστα ὁ Ἰουστινιανὸς τὰς ἀρχάς, ἃς ἐφήρμοζεν ἐπὶ τῶν κληρικῶν γενικῶς, ἐθεώρησε κοινὰς καὶ ἐπὶ τῶν μοναχῶν, παραλαβὼν ἐν τῷ κώδικι¹ τὴν διάταξιν τῶν Αὐτοκρατόρων Θεοδοσιανοῦ καὶ Οὐαλεντινιανοῦ ἐν ἔτει 434 δημοσιευθεῖσαν, καθ' ἣν μόνον ὅταν ὁ μοναχὸς ἄνευ διαθήκης καὶ ἄνευ συγγενῶν ἀπέθνησκεν,

¹ C. 20 (1. 3)—C. Th. 1. (5. 3).

ἡ περιουσία αὐτοῦ περιήρχετο εἰς τὸ μοναστήριον « bona, quæ ad eum vel ad eam pertinuerint , monasterio, cui forte fuerat destinatus aut destinata omnifariam socientur ». Καὶ τότε δὲ ἄδικον ἐθεωρήθη τοῖς αὐτοκράτορσι νὰ κατακρατῆται τὸ εἰς τὸν πάτρωνα τοῦ μοναχοῦ ἀνήκον χρημάτιον (jus peculii), ἐὰν ἔτυχεν ὁ μοναχὸς νὰ εἶνε πάροικος (ἐναπόγραφος)¹. Κατὰ τὴν ρηθεῖσαν λοιπὸν διάταξιν μόνον μετὰ θάνατον τοῦ μοναχοῦ, καὶ ἐν περιπτώσει ἐλλείψεως διαθήκης ἢ νομίμων ἄλλων κληρονόμων, τὸ μοναστήριον κατελάμβανε τὴν περιουσίαν του².

Αἱ ἀρχαὶ ὅμως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ἦσαν ἀντίθετοι πρὸς τὴν ἀπόλυτον ταύτην ἐλευθερίαν. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, προσπαθήσαντες νὰ καταστήσωσιν ὠφέλιμον καὶ χρήσιμον τῇ ἐκκλησίᾳ τὸν μοναχικὸν βίον, ὑπέβαλον αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν κατὰ τόπους ἐπισκόπων³.

Ὑπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ μοναχικοῦ βίου ἀναπόφευκτος καθίστατο ὁ ιδιόρρυθμος κανονισμὸς τῆς περιουσίας τῶν μοναχῶν, καὶ ἠναγκάσθη λοιπὸν ὁ νομοθέτης τοῦ ἀστικοῦ δικαίου νὰ προβῇ εἰς ἐξαιρετικὰς διατάξεις καὶ τροποποιήσεις, ἵνα συμβαδίσῃ ταῖς ἀπαιτήσεις τῆς Ἐκκλησίας.

§ 38. Τὸ πρῶτον βῆμα εὐρίσκομεν ἐν ἔτει 455, ὅτε οἱ αὐτοκράτορες Οὐαλεντινιανὸς καὶ Μαρκιανὸς ἐπροστάτευσαν τὰς διαθήκας καὶ τοὺς κωδικέλλους τῶν χηρῶν ἢ διακονισσῶν ἢ παρθένων ἢ ἱερωμένων ἢ ἄλλων ὁποιωνδήποτε τοῦ μοναστικοῦ βίου γυναικῶν, αἵτινες ἤθελον ἀφιερῶσθαι μέρος ἢ τὸ ὅλον τῆς περιουσίας των εἰς ἐκκλησίαν ἢ μαρτυρεῖον ἢ μοναχεῖον ἢ τῷ κλήρῳ ἢ τοῖς πτωχοῖς. Τὴν τοιαύτην πράξιν ἐκ παντὸς τρόπου

¹ Διότι οἱ κληρικοὶ ἠδύναντο νὰ ᾧσι δουλοπάροικοι, κληρικοπάροικοι.

² Ἰδ. Friedrich Hellmann « Das Gemeine Erbrecht der Religiosen » (München 1874) σελ. 25 καὶ ἐπ.

³ Πρὸς Νεῖλου περὶ μοναστ. ἀσκήσεως καὶ Χρυσοστόμου ὁμιλίαν ζ' εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους § 4. ζ' εἰς τὴν Α πρὸς Κορινθ. § 4 Συνόδου Χαλκηδ. κδ', Τρούλλ. μθ' καὶ ἡμετέραν εἰσαγωγὴν ἀνωτέρω.

ἔγκυρον καὶ ἰσχυρὰν οἱ αὐτοκράτορες ἐθεώρησαν (id omnibus modis ratum firmumque consistat)¹

Ἐπιγράφεται « Περὶ μοναστηρίων καὶ μοναχῶν καὶ ἡγουμένων », ὥρισε τὰ ἐξῆς.

Ἐπιβληθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα δὲν δύναται τοῦ λοιποῦ νὰ ἀποχωρήσῃ τοῦ μοναστηρίου καὶ ν' ἀναλάβῃ τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ἐὰν δὲ πράξῃ αὐτό, « τὰ πράγματα, ὅποσα ἂν ἔχοι, ἠνίκα εἰς τὸ μοναστήριον εἰσῆει, ταῦτα τῆς δεσποτείας ἔσται τοῦ μοναστηρίου, καὶ οὐδ' ὅτιοῦν παντελῶς ἐξάξει » (κεφ. 4)². Πρὸ τῆς εἰς τὸ μοναστήριον εἰσόδου ὁ μοναχὸς ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν ὡς βούλεται³, μετὰ τὴν εἴσοδον ὅμως συνακολουθοῦσιν αὐτῷ πάντως τὰ πράγματα « καὶ οὐκ ἔσται κύριος αὐτῶν οὐκ ἔτι κατ' οὐδένα τρόπον » (κεφ. 5). Ἡ προσκύρωσις αὐτῶν εἰς τὸ μοναστήριον γίνεται καὶ ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν δὲν δηλωθῇ ρητῶς τοιαύτη θέλησις, « καὶ εἰ μὴ ρητῶς εἰσάγειν ταῦτα φήσεις ». Ὅταν ἔχη ὁ εἰσερχόμενος παῖδας γίνονται αἱ ἐξῆς διακρίσεις. Ἐὰν ἔτυχε νὰ δωρήσῃται αὐτοῖς μέρος τῆς περιουσίας του (ἢ λόγῳ προγαμιαίας δωρεᾶς ἢ λόγῳ προικός)⁴, ἀποτελεῖ δὲ τὸ μέρος τοῦτο τὸ τέταρτον τῆς περιουσίας, οἱ παῖδες δὲν ἔχουσι δικαίωμα ἢ ἀπαίτησιν τινα ἐπὶ τῆς λοιπῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ. Ἐὰν ὅμως ἢ πρὸς τοὺς παῖδας γενομένη δωρεὰ εἶνε ἐλάσσων τοῦ τετάρτου ἢ δὲν

¹ Novel. Marciani LXXXV Cod. 13 (1·2).

² Πρὸς Maximil. Gropitsch Dissertationem de regularium ficta morte sive de vi et effectu professionis religiosæ in causis privatis. (Vratislaviæ 1871) § 3 σελ. 25 καὶ ἐπ. καὶ σημ. 5 σελ. 26.

³ Κατὰ τὸν Gropitsch § 5 σελ. 37 καὶ ἐπ. πρὸ τῆς εἰσόδου καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς δοκιμασίας δικαιούται νὰ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν του διὰ πάσης νομικῆς πράξεως, εἴτε ἐν ζωῇ εἴτε αἰτίᾳ θανάτου.

⁴ Τὸ χωρίον δὲν ἐννοεῖ βεβαίως μόνον τὰ εἰς προγαμιαίαν δωρεάν ἢ προίκα δοθέντα ὡς μόνον δυνάμενα νὰ ὑπολογισθῶσιν πρὸς κανονισμὸν τῆς νομίμου μοίρας, ἀλλὰ πᾶσαν ἄλλην χαριστικὴν πράξιν μεταξὺ ζώντων, οἷον δωρεάν ἀπλήν. Ἡ προγ. δωρεὰ καὶ προῖξ ὡς παράδειγμα φέρεται ἐν τῇ Νεαρά.

SISMANOGLIO
MEGARO

ἐγένετό τις δωρεά, ὀφείλεται τοῖς παισὶ τότε τὸ τέταρτον ἢ ἡ συμπλήρωσις τοῦ τετάρτου καὶ μετὰ τὸ μονάσαι ἔτι (κεφ. 5).

Ὁ ἔχων γαμετὴν εἰσερχόμενος εἰς μοναστήριον ὀφείλει τὴν προῖκα νὰ ἐπιστρέψῃ, καὶ ἐὰν συνεφωνήθῃ ἀπὸ τελευτῆς κέρδος (κάσος), ὀφείλεται τοῦτο, καὶ ἀπαιτεῖται ἐπίσης ὑπὸ τῆς γυναικός¹.

Ἀπαγορεύων ὁ αὐτοκράτωρ αὐστηρῶς διὰ τῆς ρηθείσης Νεαρᾶς τὴν ἐκ τοῦ μοναστηρίου ἀποχώρησιν, ἐπόμενος ταῖς ἀρχαῖς τῶν Πατέρων τῆς ἐκκλησίας, δὲν ἐπέτρεψεν οὐδὲ τὴν ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον αὐτόβουλον μετάβασιν. Τὸ τοιοῦτον ἐθεωρήθη « ἀλήτης βίος καὶ μοναχικῆς καρτερίας οὐδ' ὄλωσ ἐγγύς, οὐδὲ σταθερᾶς καὶ μονίμου ψυχῆς, ἀλλὰ περιφερομένης τε καὶ ἄλλοτε ἄλλα ζητούσης ἀπόδειξιν ἔχων » (κεφ. 7), ἀπηγόρευσε δὲ τοῖς ἡγουμένοις τῶν μοναστηρίων νὰ εἰσδέχωνται τοιοῦτους μοναχοὺς καὶ ἐπέβαλε τοῖς ἐπισκόποις καὶ ἀρχιμανδρίταις, οἷς εἶνε ἐμπειπιστευμένη ἢ ἐπίβλεψις τῆς μοναχικῆς σεμνότητος, νὰ κωλύωσι τὴν τοιαύτην κατάχρησιν². Ἐν τούτοις ὡς πρὸς τὴν περιουσίαν τοῦ μοναχοῦ, ὅστις ἀπολείπει τὸ μοναστήριόν του ἵνα μεταβῇ εἰς ἄλλο, ὥρισεν ὁ αὐτοκράτωρ ὅτι αὕτη ἀπομένει εἰς τὸ πρότερον μοναστήριον καὶ διεκδικεῖται ὑπ' αὐτοῦ (κεφ. 7).

Ταῦτα ἐκανόνισεν ἡ Νεαρὰ 5, αἱ δὲ διατάξεις αὐτῆς ἐφαρμόζονται οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν γυναικῶν (κεφ. 9 § 1).

Ὁ Ἰουστινιανὸς κατόπιν ἀναγκάσθη νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν Νεαρὰν 5 λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τοῦ ἐξῆς γεγονότος· γυνὴ ἠθέλησε

¹ Καὶ ἡ γυνὴ ὀφείλει ἐπίσης τὸ ἀπὸ τελευτῆς κέρδος, ἐὰν γένηται μοναχῆ.

² Πρὸς κανόνας ΑΒ Συνόδου. Ἀγ. Ἀποστόλων.

Ἡ ἀρχὴ ὄντως τῆς μονιμότητος καὶ σταθερότητος ἐθεωρήθη ὡς στοιχεῖον τοῦ μοναχικοῦ βίου. Πρὸς π. χ. Μ. Βασιλείου Ἀσκητ. κεφ. Ζ (Migne τόμ. 31 σελ. 1365). Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου ἐπιστ. Φιλίππου μοναχῶ (Migne τόμ. 78), Ἀγ. Νείλου ἐπιστ. Βενούστου μοναχῶ (Migne τόμ. 79 σελ. 189) τοῦ αὐτοῦ Θεοφίλου μοναχῶ (Migne τόμ. 79 σελ. 252), καὶ Παλλαδίου Ἀποφθεγμάτων Γερόντων γ' ι' (Migne τόμ. 65 σελ. 75 77).

νὰ καταλίπη τὴν κοινὴν δίαιταν καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς ἀσκητήριον, πολλὰ δὲ ἀγαθὰ παρέσχε ταῖς ἀσκητρίαις, ἐπειδὴ δὲ ἡ γυνὴ αὕτη εἶχε τέκνον ἐκ νομίμων γάμων, ὑπῆρξε φόβος μήπως διὰ τῆς Νεαρᾶς 5 ἡδύνατο νὰ παρεμποδισθῇ ἢ περὶ τοῦ παιδὸς πρόνοια, καθόσον εἶχεν εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον πρὸ τῆς Νεαρᾶς ταύτης, ἥτις ὥριζεν ὅτι ὁ μοναχὸς ὄφειλε πρὸ τῆς ἀποκάρσεως ἐκ τῆς περιουσίας του νὰ παραχωρήσῃ τὸ τέταρτον τοῖς παισὶ, μετὰ δὲ τὴν εἰσοδὸν του οὐδεμία διάθεσις ἐπετρέπετο· χάριν δικαιοσύνης λοιπὸν ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς Νεαρᾶς 76, ἥτις ἀποτελεῖ ἀθεντικὴν ἐρμηνείαν τῆς Ν. 5, ὥρισεν ὅτι οὐδεμίαν ἀνάγκην εἶχον οἱ πρὸ τῆς Ν. 5 μονάσαντες, νὰ εἰσαγάγῃ τὴν περιουσίαν εἰς τὸ μοναστήριον καὶ μάλιστα παίδων ὑπόντων, ἀλλ' ἔχουσιν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν νὰ παραπέμπωσιν αὐτὴν, εἴτε ἐν μέρει, εἴτε ἐν ὅλῳ τοῖς παισίν, ἢ νὰ διαθέτωσιν αὐτὴν καθ' ὅν βούλονται τρόπον· καὶ εὐλόγως, διότι οἱ πρὸ τῆς Νεαρᾶς εἰσελθόντες ἡγνόουν, πρῶτον τὴν ὑποχρέωσιν τῆς νομίμου διαθέσεως τῆς περιουσίας ἐπὶ ἀποδόσει πρὸ τῆς εἰσοδοῦ τῆς νόμιμου μοίρας, δεύτερον τὸν περιορισμὸν τῆς κυριότητος τῆς περιουσίας αὐτῶν καὶ τῆς ἐλευθέρως διαθέσεως μετὰ τὴν εἰσοδὸν. Ὄντως δὲ ἐκ τῆς Νεαρᾶς 76 ἀποδείκνυται ὅτι πρὸ τῆς Ν. 5 καὶ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐκράτει τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας πρὸς τὴν διάθεσιν τῆς περιουσίας καὶ ὁ μοναχὸς ἀποκειρόμενος διετῆρει πλήρη τὴν ἐπ' αὐτῆς κυριότητα¹.

§ 39. Τῷ Ἰουστινιανῷ δὲν ἐφάνησαν ἐπαρκῆ τὰ ἀνωτέρω νομοθετήματα καὶ ἐν ἔτει 546 ἐδημοσίευσεν τὴν Νεαρὰν 123, ἥτις εἰσήγαγε νέας διατάξεις. Ἐν ᾧ κατὰ τὴν Ν. 5 ἐπέτρεπε μὲν

¹ Κατὰ τὸν Boehmer (J. Eccl. II, III. 25. 17) « Justinianus in nov. 76 c. I. manifestissime declarat, ante hanc legem monachos disponere de rebus suis potuisse, cum etiam his, qui ante hanc legem monasterium intraverant, liberam disponendi concedat potestatem ». Πρὸς καὶ Helmann σελ. 27. Τοιοῦτοτρόπως ἀπεδόθη εἰς τὴν Νεαρὰν 5 ἰσχύς μόνον ἐπὶ τῶν μετὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς ἀποκειρομένων.

τῷ μονάσοντι νὰ διαθέτῃ ὑπὲρ τῶν ὑπαρχόντων παίδων νόμιμον μοῖραν τῆς περιουσίας αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὸ μοναστήριον τοῦτο ἐγένετο κύριον αὐτῆς, καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ τετάρτου μέρους (τῆς νομίμου μερίδος) οἱ παῖδες οὐδὲν ἠδύναντο νὰ ἀπαιτήσωσι, ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς Ν. 123 ἐτροποποίησε τοῦτο ὡς ἐξῆς: ἐὰν μὲν ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνὴ ἐπιλέξῃ τὸν μοναχικὸν βίον μὴ ὑπαρχόντων τέκνων, ἢ περιουσία αὐτῶν περιέρχεται εἰς τὸ μοναστήριον, ἐὰν ὁμοῦς ἔχη τέκνα καὶ πρὸ τῆς εἰσόδου παρέλιπε νὰ διαθέσῃ ἢ ὀρίσῃ τι, δύναται καὶ μετὰ ταῦτα νὰ πράξῃ τοῦτο, ἀλλὰ τοιοῦτοτρόπως, ὥστε «*μηδὲ ἐπὶ ἐνὶ τῶν ἑαυτοῦ παίδων ἐλαττώσαι τὸ νόμιμον μέρος, τὸ δὲ μὴ δεδομένον τοῖς παισὶ μέρος τῷ μοναστηρίῳ διαφερέτω*» (κεφ. 38).

Ἡ Νεαρά οὕτως ἀπέδωκε τῷ μοναχῷ καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν τὸ δικαίωμα τῆς διαθέσεως ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ παίδων. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ μοναχὸς ἠδύνατο νὰ διανεῖμῃ ἅπασαν τὴν περιουσίαν του καὶ τὸ μοναστήριον νὰ μείνῃ τὰς χειρὰς κενᾶς, ὁ Αὐτοκράτωρ προβλέπων διέταξεν ὅτι, ἂν ὁ μοναχὸς ἤθελε νὰ διαθέσῃ ἅπασαν τὴν περιουσίαν ὑπὲρ τῶν παίδων, ὑποχρεοῦται νὰ συναριθμήσῃ καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ταῖς μερίσι, καὶ νὰ παρακρατήσῃ «*ἐν ἑαυτῷ μέρος πᾶσι τρόποις*», ὅπερ ἀνήκει εἰς τὸ μοναστήριον: ἐν τοιαύτῃ δὴ περιπτώσει προστίθεται καὶ τὸ μοναστήριον ὡς ἀναγκαῖος συνδικαιοῦχος τῶν παίδων¹.

Τὴν νόμιμον ταύτην μοῖραν τοῦ μοναστηρίου ὀφείλει νὰ παρακρατήσῃ ὁ μονάσων, οὐ μόνον ὅταν μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν διανεῖμῃ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐὰν πρὸ τῆς εἰσόδου πράξῃ τοῦτο, διότι ἡ Νεαρά οὐδεμίαν ποιεῖται διάκρισιν².

¹ Πρὸς καὶ Ἀθανασίου σχολαστικοῦ ἐρμηνείαν (ἐν Ἀνεκδότοις Heimbach σελ. 108).

² Ἀναθασ. Σχολαστ. αὐτόθι «*δύναται καὶ πρὸ τοῦ μονάσαι καὶ ἐν τῷ μονάζειν διελεῖν τοῖς παισὶ τὴν οἰκίαν ὑπόστασιν, ἐνὸς παιδὸς ἑαυτῷ ἢ τῷ μοναστηρίῳ μέρος φυλάττων*». Ἐὰν ὁ μοναχὸς ἀποθάνῃ ἐν τῷ μοναστηρίῳ πρὶν ἢ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν, τοῖς παισὶν ἀνήκει μόνον ἡ νόμιμος μοῖρα (Ἀθανασ. αὐτόθι). Πρὸς καὶ Vering Röm. Erbrecht σελ. 824 σημ. 7.

§ 40. Ἡ Νεαρά ποιεῖται μνεῖαν μόνον περὶ παίδων, ἐννοεῖται ὅτι ἐν αὐτοῖς δέον νὰ καταταχθῶσι καὶ οἱ ἔγγονοι, διότι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐνόησε νὰ προστατεύσῃ τῶν ἀναγκαίων κληρονόμων τὰ δικαιώματα. Ἀλλὰ τούτου τεθέντος, τί ρητέον, ὅταν ὁ μοναχὸς ἔχει γονεῖς;

Τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπερ μεγάλης τυγχάνει σπουδαιότητος, δὲν εἶνε νέον, διότι καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς Ν. 123 συνεζητεῖτο. Ὁ Ζωναρᾶς καὶ ὁ Βαλσαμὸν ὑπὸ τὸν κανόνα 6 τῆς Α' καὶ Β' Συνόδου¹ λύουσι τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπὲρ τῶν γονέων, ἐφαρμόζοντες τὴν Ν. 118, ἣν καὶ τὰ Βασιλικά καθιέρωσαν, ὅτι δὴλα δὴ μὴ ὑπαρχόντων τέκνων οἱ γονεῖς ὡς κληρονόμοι ἀπολαύσωσι τῶν αὐτῶν προνομίων καὶ δικαιωμάτων, ὀφειλομένης ἐκ παντὸς τρόπου τῆς νομίμου μοίρας ἐκ τῆς εἰσχομισθείσης εἰς τὸ μοναστήριον περιουσίας. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη λύσις ἐγέννησεν ἕτερον ζήτημα πρακτικῆς σημασίας οὐκ ἄμοιρον, ἂν δὴλα δὴ καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ μοναχοῦ δικαιοῦνται νὰ συντρέξωσιν εἰς τὴν νόμιμον μοῖραν ἐξ ἀδιαθέτου ἐπὶ τῆς περιουσίας αὐτοῦ; Ὁ Βαλσαμὸν² πείθεται ὅτι «*ἐπίσης παρ' αὐτῶν κληρονομηθήσεται*», πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς γνώμης του ἐπικαλεῖται τὴν αὐτὴν Ν. 118. Ἀλλ' ὡς ὀρθῶς παρετήρησε καὶ ὁ Hellmann ἡ ἐπέκτασις δικαιώματος νομίμου μοίρας ἐπὶ τῶν ἀνιόντων καὶ ἀδελφῶν, ἐν ᾧ οὐδεμίαν περὶ αὐτῶν ποιεῖται μνεῖαν ὁ νόμος, περιορίζων ρητῶς μόνον εἰς τοὺς παῖδας τὸ δικαίωμα τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς, πάντως ἀυθαίρετος καὶ ἀδικαιολόγητος τυγχάνει³.

¹ (Σ. II 668 669 670).

² Αὐτόθι.

³ Τοιοῦτο δὲ εἶνε καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐκκλησίας, ᾧ κατὰ πόδας ὁ Ἰουστινιανὸς ἠκολούθησε πρὸς διατύπωσιν τῶν νομικῶν αὐτοῦ διατάξεων, διότι π. χ. κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον «*συγγενῶν μὲν τις καὶ φίλων καὶ γονέων κεχωρίσθαι τοσοῦτον τῷ διαθέτῃ προσήκει, ὅσον τοὺς θεθνεῶτας ὀρώμεν, τῶν ζώντων ἀφεστηκότας. Καὶ γὰρ ὁ κατὰ ἀλήθειαν πρὸς τοὺς κατ' ἀρετὴν ἀγῶνας ἀποδυσάμενος, καὶ τῷ κόσμῳ παντὶ μετὰ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πάντων ἀποταξάμενος, καὶ σταυρώσας ἑαυτόν, ἵνα τὸ πλη-*

§ 41. Τῆς νομοθεσίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοιαύτας θεμελιώδεις βάσεις, ἀρχικὸν ζήτημα προβάλλει τόδε· κατὰ τίνα νομικὸν τρόπον ἢ νομικὴν σχέσιν περιέρχεται εἰς τὸ μοναστήριον ἢ περιουσία τοῦ μοναχοῦ; ὡς καθολικὴ διαδοχὴ, ἢ ὡς εἰδικὴ διαδοχὴ ἐν εἴδει δωρεᾶς τῆς περιουσίας¹.

Κατὰ τὸν Hellmann δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἢ κατὰ τὸ ἰουστινιάνειον δίκαιον μεταβίβασις τῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ τῷ μοναστηρίῳ ὡς δωρεὰ συνόλου περιουσίας (donatio omnium bonorum) κατὰ τὰς ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ καθιερουμένας ἀρχάς, διότι ἐν τῷ τοιούτῳ εἴδει τῆς δωρεᾶς δὲν καθιεροῦται καθολικὴ διαδοχὴ (successio universalis) καὶ δὲν ἀναγνωρίζεται ἐν τῷ νόμῳ ὡς ἀντικείμενον αὐτῆς ἢ περιουσία καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ὡς ὁμᾶς πραγμάτων ἀπαιτούντων ἕκαστον παράδοσιν, ἀν δὲ περιλαμβάνονται ἀπαιτήσεις, αὗται χρήζουσιν ἐπερωτήσεως² πρὸς ἐκχώρησιν, ἐν ᾧ ἐπὶ τῆς τοῦ μοναχοῦ σχέσεως δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη εἰδικῆς μεταβιβάσεως καὶ δήλωσις τοιοῦτου σκοποῦ καὶ παραδόσεως, ἀλλ' ipso ingressu τὸ μοναστήριον κτᾶται τὴν περιουσίαν τοῦ μοναχοῦ « εἰσελθόντι συνακολουθήσει πάντως τὰ πράγματα, κἂν εἰ μὴ ρητῶς εἰσάγειν ταῦτα φήσῃ, καὶ οὐκ ἔσται κύριος αὐτῶν οὐκ ἔτι κατ' οὐδένα τρόπον ». Ἐν τῷ πνεύματι ἄρα τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὴν Νεαρὰν 5 ὑπῆρχεν ἢ καθολικὴ διαδοχὴ, ἀλλὰ καθολικὴ διαδοχὴ ἰδιόρρυθμος, καὶ κατὰ τὸν Hellmann καθολικὴ διαδοχὴ κατὰ τὸ ἐνεργητικὸν τῆς περιουσίας μέρος³ καὶ οὐχὶ κατ' ἀναλογίαν τῆς σχέσεως κληρο-

ρες εἶπω, τῷ κόσμῳ, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ κἂν γονεῖς ὦσι, κἂν ἀδελφοί, κἂν τρίτοι ἢ πολλοστὸν βαθμὸν τῆς συγγενείας ἐπέχοντες· πατήρ γάρ ἐστιν ἀληθέστατος, πρῶτος μὲν ὁ τῶν πάντων πατήρ, ὁ δεῦτερος δὲ μετ' ἐκείνον ὁ τῆς πνευματικῆς καθηγούμενος πολιτείας κ. λ. π. » ('Ἀσκητ. Διατ. παρὰ Migne Τόμ. 31 σελ. 1390).

¹ Ὁ Böhrer (J. Eccl. tom. II, lib. III, tit. 27 § 19) διδάσκει ὅτι ἡ προσκύρωσις τῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ εἶνε tacita oblatio inter vivos per universitatem παραπέμπει δὲ εἰς τὴν § ult. Inst. (2.9.).

² Windscheid § 368 (ἔκδ. 1887 II σελ. 417-418).

³ Ἀντιδοξεῖ ὁ Heinrich Singer εὐρίσκων ἀνώμαλον τὸ εἶδος τοῦτο τῆς καθολικῆς

νομίας, διότι οὐδαμοῦ τῶν πηγῶν ἀπαντᾷ ὅτι τὸ μοναστήριον ὑπείσρχεται εἰς τὰ χρέη τοῦ μοναχοῦ τὰ πρὸ τῆς ἀποκάρσεως προερχόμενα. Ὅτι δὲ καθολικὴ τις διαδοχὴ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπῆρχε, προδήλως ἐξάγεται καὶ ἐξ ἄλλων ρήσεων τῶν Νεαρῶν, π. χ. κατὰ τὴν Νεαρὰν 76 « ἐπειδὴ περὶ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας βούλεται νόμος τοὺς εἰς ἀσκητήριον ἑαυτοὺς καθιεροῦντας, ἢ ἀνδρας ἢ γυναῖκας, πρὸ τῆς εἰς μοναστήριον εἰσόδου διατιθέται τὰ οἰκεῖα καθ' ὃν βούλονται τρόπον, μὴ δύνασθαι δὲ μετὰ τὴν εἴσοδον τὴν εἰς τὸ ἀσκητήριον ἔτι πράττειν τι περὶ τῶν οἰκειῶν οἷα κυρίους οὐκ ἔτι τυγχάνοντας τῶν πραγμάτων διὰ τὸ νομοθετῆσαι ἡμᾶς, τοὺς τοιοῦτους ἀνδρας τε καὶ γυναῖκας μετὰ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῇ τῇ εἰσόδῳ τῇ κατὰ τὸ μοναστήριον καθιεροῦν ἑαυτοὺς καὶ τὰς ἑαυτῶν περιουσίας ἐν τῷ μοναστηρίῳ, διότι κύριοι τούτων οὐκ ἔτι καθεστᾶσι ».

§ 42. Τοῦτου ὁμοῦς τεθέντος σπουδαῖον ἐγείρεται ζήτημα περὶ τῆς τύχης τῶν χρεῶν τοῦ μοναχοῦ τῶν πρὸ τῆς ἀποκάρσεως ὑπαρχόντων;

Παρὰ τῷ Ferraris¹ διάφοροι ἀναφέρονται θεωρίαι, ἐν αἷς καὶ ὅτι οἱ πιστωταὶ δικαιοῦνται ν' ἀπαιτήσωσι τὴν ἀναβολὴν τῆς

διαδοχῆς καὶ θεωρῶν ἄσκοπον καὶ κατ' ἀρχὴν πλημμελῆ τὴν ὑπὸ τοὺς τύπους τοῦ ἀρχαιότερου ρωμαϊκοῦ δικαίου ὑποβολὴν εἰδικῶς διαμορφωθέντος θεσμοῦ ἐπὶ ἐδάφους τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου. Ἡ μεταβίβασις τῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ τῷ μοναστηρίῳ titulo professionis εἶνε τις acquisitio lege, οὐδεὶς δὲ λόγος ὑπάρχει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ προσκύρωσις ἢ μεταβίβασις αὕτη γίνεται διὰ καθολικῆς διαδοχῆς, κατὰ τύπον π. χ. παρεμφερῆ τῇ ἐπὶ τῆς εἰσποιήσεως σχέσει μεταξὺ θετοῦ πατρὸς καὶ εἰσποιουμένου κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ρωμ. δίκαιον (Gajus III 84). Ταῦτα κατὰ τὸν Singer ἀποκρούοντα τὸν Hellmann (Die Behebung der für Ordenspersonen bestehenden beschränkungen in commercium mortis causa. Innsbruck 1880 σελ. 3).

¹ Prompta bibliotheca ἐν λέξει restitutiones. Πρὸς Hellmann σελ. 16. Ἡ Παυλιανὴ ἀγωγὴ οὐδεμίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου δύναται νὰ ἔχῃ ἐφαρμογὴν, διότι, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ καὶ ὁ Hellmann, ἡ μεταβίβασις τῆς περιουσίας εἶνε συνέπεια τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, δὲν εἶνε alienatio in fraudem creditorum· ἄλλως ἐνταῦθα ὑποκαθίστηται τὸν ὀφειλέτην τὸ μοναστήριον, καθ' οὗ ἀπευθύνονται πᾶσαι αἱ ἐκ τῶν ἐνοχικῶν σχέσεων τοῦ μοναχοῦ ἀγωγαί. Πρὸς Singer αὐτ. σελ. 3.

κατατάξεως τοῦ ὀφειλέτου ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἕως οὗ ἀποτίσῃ τὰ χρέη, ὑπῆρξε δὲ καὶ γνώμη ἥμισυ πρακτικῆ, καθ' ἣν οὐδὲν νόμιμον μέσον ὑπάρχει ὑπὲρ τῶν πιστωτῶν, οὔτε κατὰ τοῦ μοναχοῦ, οὔτε κατὰ τοῦ μοναστηρίου.

Ἄν δὲν ὑπάρχωσιν ἐν τούτοις ρηταὶ καὶ σαφεῖς διατάξεις περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, οὐχ ἤττον ἀπαντῶσι δικαιολογίαι πρὸς παραδοχὴν τῆς θεωρίας ὅτι ἐκ τῆς εἰσφερομένης παρουσίας δύναται ν' ἀπαιτηθῇ ἡ ἀπότισις τῶν χρεῶν.

Κατὰ τὸν Νόμον 56 Κώδ. (1. 3), ἂν ὁ μνηστήρ ἢ ἡ μνηστή ἐπὶ τῷ μέλλοντι γάμῳ ἔδωκεν ἀρραβῶνα, οὗτος ἀναστρέφεται ἄνευ διπλασιασμοῦ διὰ τῆς ἐπιλογῆς τοῦ μοναχικοῦ βίου. Ἡ Νεαρά 123 κεφ. 39 ἐπανάλαβε τὴν αὐτὴν διάταξιν, συνεστῶτος δὲ τοῦ γάμου καὶ λυομένου διὰ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος τοῦ ἐνός τῶν συζύγων, ὀφείλεται τῷ ἐτέρῳ ἢ ἐπιστροφῇ τῆς προικὸς ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς μετὰ τοῦ γαμικοῦ συμπεφωνημένου κέρδους (κεφ. 40), ἀμφοτέρων δὲ τῶν συζύγων μοναζόντων ἕκαστος λαμβάνει τὰ ἑαυτοῦ. Πάντες οὗτοι οἱ ὀρισμοί, ἐννοεῖται, παράγουσιν ἀπαιτήσεις καὶ χρέη, ὧν ἡ ἐκτέλεσις ἀναγνωρίζεται καὶ ἐπιβάλλεται, ἤθελεν ὁμοῦ εἶσθαι παραλογώτατον, ἂν ὁ δικαιοῦχος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδιώξῃ αὐτὰ στρεφόμενος κατὰ τῆς ἐνεργητικῆς παρουσίας τοῦ ὑποχρέου καὶ δὴ κατὰ τοῦ μοναστηρίου, ὅπερ ἀντιπροσωπεύει αὐτόν, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει καὶ ἐξαρκεῖ παρουσία πρὸς ἱκανοποίησιν. Δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν ὅτι κατὰ τὴν Νεαράν 123 κεφ. 27¹ κανονίζονται καὶ τύποι ἐπιδιώξεως τῶν κατὰ τοῦ μοναχοῦ ἀπαιτήσεων « ὑπὲρ οἰασδῆποιε χρηματικῆς αἰτίας εἴτε δημοσίας εἴτε ἰδιωτικῆς ² » « τοῖς δὲ μοναχοῖς ἐξέστω εἴτε δι' ἑαυτῶν εἴτε δι' ἐντολέων τὰς ἰδίας ἢ τὰς τοῦ μοναστηρίου δίκας πράττειν ³ »

¹ N. 33 Κώδ. (1. 3).

² Πρβ. καὶ Νεαράν 123 κεφ. 21.

³ Τῆς διατάξεως μνημονεύει καὶ ὁ τοῦ Νομοκάνονος (Φωτίου) συντάκτης ἐν ΙΑ. 1. Πρβ. καὶ Ἀθανασίου Σχολαστικοῦ Ι. 15. (Ἀνεκδότων Heimbach σελ. 22).

ἢ δὲ Νεαρά 79 ὀρίζει « εἴ τις οἰανοῦν ἔχοι δίκην πρὸς τινὰς τῶν εὐλαβεστάτων ἀσκητῶν, ἢ τῶν ἱερομένων παρθένων, ἢ γυναικῶν ἐν μοναστηρίοις ὅλως οὐσῶν, τῷ θεοφιλεστάτῳ πόλεως ἐκάστης ἐπισκόπῳ προσιέναι, τὸν δὲ πέμπειν, καὶ μετὰ πάσης σεμνότητός τε καὶ εὐσχημοσύνης τὰ περὶ τῆς τῶν προσώπων παρουσίας διατάττειν, εἴτε δέοι διὰ τῶν ἡγουμένων, εἴτε διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων, εἴτε δι' ἐτέρων τινῶν παραγίνεσθαι καὶ τὰ περὶ τῆς δίκης, καὶ τὰ περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν δικῶν διατυποῦν, καὶ κρίνειν αὐτάς. . . . οὕτω γὰρ καὶ οἱ τινὰ λόγον ἔχειν οἰόμενοι τεύξονται τῶν δικαίων ».

Ἄν δὲν ἤθελε δικαιωθῇ ὁ εὐλογον ἔχων ἀπαίτησιν, ἵνα λάβῃ τὸ ἀνήκον αὐτῷ ἐκ τῆς ἐνεργητικῆς παρουσίας τοῦ μοναχοῦ, τίνα σημασίαν ἠδύνατο νὰ ἔχωσι τοιαῦται διατυπώσεις; Τὰ πράγματα κατ' ἀκολουθίαν τοῦ μοναχοῦ προσκυροῦνται μὲν τῷ μοναστηρίῳ, ἀλλὰ δὲν ἀπαλλάσσονται καὶ τῆς ἐκ τῶν προϋπαρχόντων χρεῶν εὐθύνης¹. Ὅρθως δ' ὁ Hellmann εὐρίσκει τὴν λύσιν ταύτην σύμφωνον καὶ τῷ πνεύματι τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, παραβάλλων τὴν περίστασιν ταύτην πρὸς τὴν νομικὴν σχέσιν τῶν δι' εἰσποίτησιν ἢ ἄλλως δι' ἐναλλαγῆς καταστάσεως στερουμένων τῆς δεσποτείας² ἢ τῆς διαθέσεως τῆς παρουσίας, ἐν ᾧ δὲν παραβλάπτονται οἱ πιστωταί.

§ 43. Περὶ δὲ τῆς παρουσίας, ἣν ὁ μοναχὸς ἐκτήσατο μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν;

Κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον αὕτη ἀνήκει τῷ μοναστηρίῳ· ἀφ' οὗ ὁ μοναχὸς δὲν δύναται νὰ ἔχῃ παρουσίαν, ὅ,τι κτᾶται περιέρχεται τῷ μοναστηρίῳ καὶ εἶνε ὄργανον κτήσεως αὐτοῦ, ὡς ὀρθῶς σημειοῦται ὁ Singer³.

¹ Σύμφωνος κατὰ τοῦτο καὶ ὁ Singer αὐτόθι σελ. 3.

² Gajus III 84. (ἐκδ. Husehke σελ. 228.229)· D. I. 2. (4. 5). Ἐπὶ τῆς εἰσποίτησεως κατὰ τὸ πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ δίκαιον, ἐννοεῖται, διότι ὁ Ἰουστινιανὸς περιώρισε τὰ δικαιώματα τοῦ θετοῦ πατρὸς εἰς μόνην τὴν ἐπικαρπίαν Inst. § 6 (2.9.) § 2 (3.10).

³ Singer αὐτ. σελ. 4. Πρβ. καὶ Grospsitsch αὐτ. σελ. 32. 33 καὶ Gitzler Kirchenrecht § 79. Schulte Lehrbuch des KR. § 173 σημ. 39.

§ 44. Σπουδαιότατον ὅμως τυγχάνει τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἐπὶ τῆς ἰκανότητος τοῦ μοναχοῦ πρὸς διάθεσιν περιουσίας, καὶ δὴ κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπόμενος ταῖς ἀρχαῖς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, « τοῖς θείοις κανόσι », ὡς καὶ αὐτὸς οὗτος ὁμολογεῖ ἐν Νεαρᾷ 5 (κεφ. 2), ἐν τῇ διατυπώσει τῶν περὶ μοναχῶν διατάξεων περιώρισε τὴν ἰκανότητα αὐτῶν ὡς πρὸς τὰς τῆς περιουσίας σχέσεις. Ὁ Μ. Βασίλειος¹ ἐν ταῖς ἀσκητικαῖς διατάξεσιν εἶχεν ὀρίση « προσήκει τὸν ἀσκητὴν τὸν τὴν προεκπεθεῖσαν κοινωσίαν ἐλόμενον, πάσης ἰδιαζούσης τῶν ὑλικῶν κτήσεως ἐλεύθερον εἶναι » — « ὁ γὰρ ἴδιόν τι ἔχειν ἐσπουδακῶς οὐδὲν ἕτερον ἢ χωρισμὸν καὶ ἀποστασίαν μελετᾷ. Ὁ γὰρ μὴ πρὸς τοῦτο βλέπων τί ἂν καὶ κτήσαιο; — « Πρόδηλος οὖν ἐστὶν ὁ τοιοῦτος ἀποκοπὴν καὶ νέκρωσιν τῆς οἰκείας ψυχῆς μελετῶν, καὶ τοῖς βραχέσιν ὀβολοῖς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν ἀποδιδόμενος, καὶ (δότε μοι τολμῆσαι μικρὸν) δευτέρως τις Ἰούδας γενόμενος, ἀπὸ κλοπῆς ἀρχόμενος (κλοπὴ γὰρ ἢ ἰδιάζουσα κτήσις), καὶ καταστρέφων εἰς προδοσίαν· προδίδωσι γὰρ καὶ αὐτὸς τὸν τῆς ἀληθείας λόγον, ὥσπερ ἐκεῖνος τὸν Κύριον » . . . Νοσφισμὸς γὰρ ἐστὶν ἢ ὀποσοῦν καὶ ὀθεοῦν ἰδιάζουσα κτήσις ». « Χρὴ τοίνυν παντὶ τρόπῳ φεύγειν ἰδίᾳ τι κεκτηῖσθαι παρὰ τὰ κοινῇ πᾶσιν ὁμοῦ ποριζόμενα ».

Ἐν κεφαλαίῳ δὲ Κ² ὁ αὐτὸς Μ. Βασίλειος· « Σὺ δὲ τέθνηκας μὲν, καὶ ἐσταύρωσαι τῷ κόσμῳ παντί. Ἀποταξάμενος γὰρ τῷ ὑλικῷ πλούτῳ, τὴν ἀκτησίαν ἠγάπησας. . . . Ὡς τεθνεώς, ἐλεύθερος εἶ πάσης τῆς περὶ τοὺς συγγενεῖς εἰσφορᾶς· ὡς ἀκτῆμων οὐδὲν ἔχεις ὁ χορηγήσης. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σῶμα καρποφορήσας, καὶ οὐδὲ ἐκείνου λοιπὸν ἔχων τὴν ἐξουσίαν ὡς ἀναθήματος οὐ θέμις σοι εἰς ἀνθρώπων χρῆσιν εἶναι.

¹ Κεφ. ΛΔ' (Migne τόμ. 31 σελ. 1321, 1424, 1425).

² Παρὰ Migne αὐτόθι σελ. 1394.

μόνοις δὲ τοῖς ὁμοτρόποις ὡς καὶ αὐτοῖς Θεῷ τὸ πᾶν ἀνακειμένοις συμπολιτεύεσθαι». ¹ Καὶ ἐν κεφ. ΛΔ' « οὐ χρὴ τὸν ἐν συστήματι πολιτευόμενον ἀσκητὴν ἰδίᾳ τι κεκτηῖσθαι τῶν ὑλικῶν (Migne τόμ. 31 σελ. 1424) » (Πρὸς καὶ ὄρων κατ' ἐπιτομὴν ΠΕ' « εἰ χρὴ ἔχειν τι ἴδιον ἐν ἀδελφότητι » Migne 31 τόμ. σελ. 1144). Ἐν δὲ τοῖς Ἐπιτιμίσις πᾶσαν κτήσιν καὶ συναλλαγὴν κατακρίνει ὁ Μ. Βασίλειος ὡς ἐξῆς. « Εἴ τις κέκτηται τι ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἢ ἔξω τοῦ μοναστηρίου, ἔστω ἀκοινώρητος » (ἰγ' Migne 31 σελ. 1308) « Εἴ τις ἀλλάσῃ τι μετὰ τινος, ἢ χαρίζεται παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιμανδρίτου, γενέσθω ἀπειλογίας » (κε' Migne 31 σελ. 1309). « Εἴ τις διδοῖ ἔξω τι, ἢ λαμβάνει, παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιμανδρίτου, ἀφοριζέσθω » (μθ' Migne 31 σελ. 1312). « Μῆτε φροντίδας συγχωρεῖσθαι ἔχειν ἐν τῇ προστασίᾳ τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα. Ὅλωσ μὲν γὰρ ἀποδοκιμάζει ὁ λόγος τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν ἐν ἀδελφότητι λέγεσθαι (ὄρων κατὰ πλάτος ΛΒ' Migne αὐτόθι σελ. 996). « Ὅτι δεῖ τὸν προσερχόμενον Θεῷ ἀκτημοσύνην ἀσπάζεσθαι κατὰ πάντα, καὶ καθηλωμένον εἶναι τῷ γόβῳ τοῦ Θεοῦ (ἐπιστ. ΚΒ' Migne τόμ. 32 σελ. 288) ».

Κατὰ δὲ Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν περὶ μοναχῶν, οὗτοι οὐδὲν ἔχουσι Καίσαρι « πάντα Θεῷ, ὕμνους, εὐχὰς, ἀγρυπνίας, δάκρυα, κτήσιν οὐ κρατουμένην, ἀποθαρεῖν κόσμῳ, ζῆσαι Χριστῷ, σάρκα κενῶσαι, ψυχὴν ἐλκῦσαι ἀπὸ τοῦ σώματος².

¹ Πρὸς καὶ ἐπιστολὴν 284 (Migne τόμ. 32 σελ. 1019).

² Ἐν τῇ Μοναχικῇ Ὑποτυπώσει Εὐαγρίου τοῦ Μοναχοῦ (300 Μ. Χ.) εὕρισκομεν τὰςδε· « Βούλει, ἀγαπητὲ τὸν μονήρη βίον, ὡς ἔστιν, ἀναλαβεῖν καὶ ἐπὶ τὰ τῆς ἡσυχίας ἀποτρέχειν τρόπαια; ἄφες ἐκεῖ τοῦ κόσμου τὰς φροντίδας, τὰς τε ἐπὶ τούτων ἀρχὰς τε καὶ ἐξουσίας, τοῦτέστιν ἄυλος ἔσο, ἀπαθής, πάσης ἐπιθυμίας ἐκτός » (ἐν Συλλογῇ Ἰωάννου Μαυρογορδάτου « Φιλοκαλία » Ἐνετήσι 1782 σελ. 41).

² Λόγ. ΙΘ. (Migne τόμ. 35 σελ. 1061—1064) Κατὰ δὲ τὸν Παχώμιον τὸν Τηβεννησιώτην « Μηδεὶς ἐαυτῷ κτήσεται μηδὲν χωρὶς τῶν διδομένων παρὰ τῆς κεφαλῆς, παρεκτός τοῦ ἐνδύματος ». (Migne τόμ. 40 σελ. 947 κθ').

Ἐννοεῖται ὅτι ὑπὸ τοιαύτας ἀρχὰς καὶ ὑπὸ τοιαύτας θεωρίας καὶ ὁμοίας ἄλλας τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας κατασκευάζων ὁ Ἰουστινιανὸς τοὺς νόμους αὐτοῦ, καθιέρωσε τὸν κανόνα τῆς προσκυρώσεως πάσης τῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ τῷ μοναστηρίῳ, φεισθεῖς μόνον τῶν τέκνων αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνικανότητος πρὸς διάθεσιν· ὡς λόγῳ τῆς ἐπαγγελίας τῆς παρθενίας ἐκήρυξε λυτέον τὸν γάμον, οὕτω διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκτημοσύνης ἀπηγόρευσε τῷ μοναχῷ ἰδιάζουσιν κτῆσιν. «*Τοὺς εἰς ἀσκητήριον ἑαυτοὺς καθιεροῦντας, κατὰ τὴν Νεαράν 76, ἢ ἀνδρας ἢ γυναῖκας. . . μὴ δύνασθαι μετὰ τὴν εἴσοδον τὴν εἰς τὸ ἀσκητήριον ἔτι πράττειν τι περὶ τῶν οἰκείων οἷα κυρίους οὐκ ἔτι τυγχάνοντας τῶν πραγμάτων, διὰ τὸ νομοθε-*

Πρβ. καὶ ἀββᾶ Ἡσαίου λόγους (Migne αὐτόθι σελ. 1106) καὶ κανόνας καὶ ἐπιστολὰς Μ. Ἀντωνίου (αὐτόθι σελ. 1066) Βιγιλίου διακόνου (Regula orientalis παρὰ Migne τόμ. 65 σελ. 983). Καὶ πρὸ δὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ ἐδιδάσκοντο, π.χ. ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος μαθὼν ὅτι συγκλητικὸς συγγενὴς κατέλιπεν αὐτῷ κληρονομίαν πολλήν, λαβὼν τὴν διαθήκην ἤθελε νὰ σχίσῃ αὐτὴν λέγων «*Ἐγὼ πρὸ ἐκείνου ἀπέθανον αὐτὸς δ' ἄρτι ἀπέθανε*». (Παλλαδίου ἀποφθ. κθ' παρὰ Migne τόμ. 56 σελ. 97), κατὰ τὸν ἀββᾶν Ὑπερέχιον «*θησαυρὸς ἐστὶ μοναχοῦ ἢ ἐκούσιος ἀκτημοσύνη*» (Παλλαδίου αὐτόθι παρὰ Migne τόμ. 65 σελ. 629), κατὰ τὸν ἀββᾶν Μακάριον τὸν Αἰγύπτιον «*ἐὰν μὴ ἀποτάξῃται τις πᾶσι τοῖς τοῦ κόσμου, οὐ δύναται γενέσθαι μοναχός*». (Παλλάδ. παρὰ Migne τόμ. 65 σελ. 250). Ἰωάννης τῆς Κλίμακος λόγ. Γ' «*Χαλεπὴ ἢ πρὸς τινα τῶν οἰκείων ἢ καὶ ξένων προσπάθεια, ἢ δυναμένη κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὸν κόσμον ἐπισπάσασθαι καὶ τὸ πῦρ ἡμῶν τῆς κατανύξεως τελείως ἀποψυχρῶσαι. Ὡς ἀμήχανον ἐνὶ μὲν ὀφθαλμῷ εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐνὶ δὲ εἰς τὴν γῆν νεύειν, οὕτως ἀδύνατον τὸν μὴ τελείως πάντων τῶν οἰκείων καὶ ἀνοικείων τῷ λογισμῷ καὶ τῷ σώματι ξεντεύσαντα μὴ κινδυνεῦσαι κατὰ ψυχὴν*». λόγ. ΙΖ' «*Ἀκτημοσύνη ἐστὶ φροντίδων ἀπόθεσις ἀμεριμνία βίου, ὁδοιπὸρος ἀνεμπόδιτος, πίστις ἐντολῶν, λύπη ἀλλότριος, ἀκτῆμων μοναχὸς δεσπότης τοῦ κόσμου*» (Migne αὐτόθι σελ. 668, 927, 928). Πρβ. καὶ σχόλιον ἀγ. Μαξίμου εἰς τὸν λόγ. ΙΖ «*ἀκτῆμων ἐστὶν ἀποταξάμενος πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ καὶ μὴδὲν τὸ σύνολον ἐπὶ τῆς γῆς κεκτημένος, πλήρ τῷ σώματι, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸ δὲ σχέσιν διαρρήξας, τῷ Θεῷ καὶ τοῖς εὐσεβέσι τὴν ἑαυτοῦ κατεπίστευσεν οἰκοδομίαν*». Πρβ. καὶ ὁσίου Δωροθέου Διδασκαλιῶν ψυχωφελῶν «*περὶ ἀποταγῆς*» (Migne τόμ. 88 σελ. 1792, 1633). Ἀντιόχου μοναχοῦ λόγ. ΠΗ. ΠΘ. ΡΙΒ (Migne τόμ. 89 σελ. 1704, 1708, 1780) «*ὁ μοναχὸς οὐκ ἔχει ἑαυτοῦ ἐξουσίαν ἐν τινὶ οὐδὲ θέλημα ἴδιον, Ζῶ γὰρ, φησιν, οὐκέτι ἐγὼ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός*» (αὐτόθι σελ. 1788). Ἀββᾶ Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ λόγ. ἀσκητικόν (Migne τόμ. 90 σελ. 916).

τῆσαι ἡμᾶς, τοὺς τοιούτους ἀνδρας τε καὶ γυναῖκας μετὰ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆ τῆ εἰσόδῳ τῆ κατὰ τὸ μοναστήριον καθιεροῦν ἑαυτοὺς καὶ τὰς ἑαυτῶν περιουσίας ἐν τῷ μοναστηρίῳ, διότι κύριοι τούτων οὐκ ἔτι καθεστᾶσι».

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ μοναχὸς οὔτε διὰ δωρεᾶς αἰτία θανάτου οὔτε διὰ διαθήκης οὔτε διὰ πράξεως τινος ἐν ζωῇ δύναται νὰ μεταβιβάσῃ περιουσίαν τρίτοις¹ (N. 5).

Τὰς ἀρχὰς ταύτας καὶ οἱ κανόνες τῶν Συνόδων ἐκύρωσαν, ὡς π.χ. ὁ ἕκτος τῆς ΑΒ «*Οἱ μοναχοὶ οὐδὲν ἴδιον ὀφείλουσιν ἔχειν, πάντα δὲ τὰ αὐτῶν προσκυροῦσθαι τῷ μοναστηρίῳ. . . Μετὰ γάρ τοι τὸ μονάσαι, τῶν προσόντων αὐτοῖς ἀπάντων, τὸ μοναστήριον ἔχει τὴν κυριότητα, καὶ οὐδὲν περὶ τῶν οἰκείων φροντίζειν, ἢ διατίθεσθαι, τούτοις παρακεχώρηται²*».

Θεόδωρος δ' ὁ Στουδίτης ἐν τοῖς περὶ ἀποταγῆς καὶ ἀποκάρσεως,³ περὶ μοναχοῦ προκειμένου, ἐδίδαξε «*πᾶσιν ἀποτάξασθαι δεῖ, πάντων ἀπογυμνωθῆναι χρή, πάντων ἀπορραγῆναι δεόν, καὶ σχέσεων, καὶ οἰκείων, καὶ φίλων, καὶ συγγενῶν, καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου κατὰ διάθεσιν ξενωθῆναι, τὸν γε ὡς ἀληθῶς ἀκολουθεῖν μέλλοντα τῷ Χριστῷ*».

§ 45. Πρὸ πάντων ὁμοῦς ἢ τῆς ἀνικανότητος πρὸς διάθεσιν καὶ ἰδίαν κτῆσιν ἀρχὴ σπουδαιότατον κατὰ τὸ Ἰουστινιανέιον δίκαιον ζήτημα ἐγέννησε, περὶ τῆς τύχης δῆλα δὴ τῆς πρὸ τῆς

¹ Πρβ. Franz Sentis (ἐν Archiv. für Kathol. KR. τόμ. 14 σελ. 344 καὶ ἐπ.). Gropitsch αὐτ. σελ. 40.

Παρὰ τοῖς Δυτικοῖς ἢ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος (ἐκδ. Ρώμης 1882 σελ. 209) Sess. XXV cap. II, ὀρίζει «*Nemini igitur regularium, tam virorum, quam mulierum licet bona immobilia vel mobilia, eujuseumque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tamquam propria, aut etiam nomine conventus, possidere, vel tenere, sed statim ea superiori tradantur, conventuique incorporantur.*

² Πρβ. καὶ σχόλια Ζωναρά «*οἱ τῆ μοναχικῆ ζωῆ συντασσόμενοι, ὡς τεθηκότες τῷ βίῳ λογίζονται*», καὶ Βαλσαμῶνος καὶ Ἀριστηνοῦ (αὐτόθι).

³ Παρὰ Migne τόμ. 99 σελ. 1521. Πρβ. καὶ διαθήκην αὐτοῦ (αὐτόθι σελ. 1820) καὶ Ἐπιστ. Στεφάνῳ (αὐτόθι σελ. 1557) «*Ἐπεὶ ὁ γε ἀκριβὴς μοναχὸς καὶ δεσπότης κόσμου δι' ἀκτημοσύνης, οὐδὲ ἐν ἀργύριον κέκτηται*».

ἀποκάρσεως συνταχθείσης ὑπὸ τοῦ γενομένου μοναχοῦ διαθήκης;

Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου διάφοροι ἐδιδάχθησαν θεωρίαι. Ὅσοι ἐξέλαβον τὸ μοναχικὸν σχῆμα ὡς ἐλάττωσιν καταστάσεως (capitis deminutio)¹ ἐθεώρησαν τὴν διαθήκην ἄκυρον, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι αἱ πρὸ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς καταστάσεως διαθήκαι ἐκηρύσσοντο ἄκυροι ὑπὸ ρητῶν διατάξεων τοῦ νόμου, ἀφ' οὗ μάλιστα κατὰ κανόνα τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἵνα ἔχη κύρος διαθήκη καὶ ἐκτελεσθῇ, ἀπαιτεῖται ἡ ἰκανότης τοῦ διαθέτου νὰ ὑπάρχη, οὐ μόνον κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου². Ἐκ τῆς ἰδέας ταύτης πολλοὶ συγγραφεῖς ἐθεώρησαν τοὺς μοναχοὺς ὡς ἐπέχοντας θέσιν, ὅτε μὲν ὑπεξουσίου τέκνου, ὅτε δὲ δούλου. Ὁ Lauterbach ἐν τῇ διατριβῇ de solemnitatibus testamentorum³ δικαίως καὶ ὀρθῶς ἀποδοκιμάζει τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὑποστηριζομένην γνώμην, ὅτι λόγῳ τῆς δουλικῆς καταστάσεως οἱ μοναχοὶ δὲν ἐκρίνοντο ἰκανοὶ νὰ χρησιμεύσωσιν οὐδὲ κἄν ὡς μάρτυρες εἰς διαθήκην, θεωρῶν αὐτοὺς μᾶλλον ὡς ἐλεύθερα πρόσωπα καὶ ἐκφραζόμενος ὡς ἐξῆς· «alii de monachis idem affirmant, sed male quamvis enim in multis cum servis convenient, revera tamen liberi sunt, et propterea ad hoc testimonio non arcendi». Ὁ Κουιάκιος⁴, ἐρμηνεύων τὸν Ν. 18 Πανδ. (28.1) περὶ τῆς ἰσχύος τῆς διαθήκης τοῦ ἀπηγορευμένου (cui lege bonis interdictum est), κατὰ τὴν σαφῆ τοῦ ὁποίου διάταξιν ἢ πρὸ τῆς ἀπαγορεύσεως συνταχθεῖσα διαθήκη (inter-

¹ Γλῶσσα εἰς Νόμ. Si qua mulier καὶ Νεαρ. 5 κεφ. 5. Salycettus ἐπὶ τοῦ Ν. 13 Κ. (1. 2.). Περὶ τῆς προσωπικῆς καταστάσεως τῶν μοναχῶν πρὸς. Gropitsch αὐτόθι § 10 De statu regularium σελ. 61 καὶ ἐπ.

² Μόνον ἐπὶ παράφρονος καὶ ἀσώτου φαίνεται ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἰκανότητα μόνον κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς διαθήκης L. 18. (28. 1.) L. 9 C. (6. 22.) Ἄρμ. (E I) 10.

³ Disput. CXXXIV thes. 20.

⁴ Ad titul. Cod. 51. lib. 9. (tom. IX col. 2260).

dictione vetustius) ἔρρωται, παραβάλλει πρὸς τὴν λύσιν ταύτην καὶ τὴν περίστασιν ὅταν τις γένηται μοναχός, λόγῳ δὲ τοῦ ὅτι ὁ μοναχισμὸς δὲν εἶνε ἐλάττωσις καταστάσεως καὶ τῆς εἰδικῆς τῆς Νεαρᾶς 5 τοῦ Ἰουστινιανοῦ διατάξεως, δέχεται ὅτι ἡ διαθήκη τοῦ μοναχοῦ ἢ πρὸ τῆς ἀποκάρσεως διατυπωθεῖσα δὲν ρήγνυται (Novella 5 monachismo desinit habere jus testamenti faciendi, sed quod ante monachismum fecit, valet, quia monachismus non est capitis deminutio). Ὁ Bartolus¹ καὶ ὁ Fachineus² ἀπέκρουσαν ἐπίσης τὴν θεωρίαν, τὴν στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἐλαττώσεως καταστάσεως, ἐπὶ τῇ βάσει καὶ οὗτοι τῆς Νεαρᾶς 5, καθ' ἣν ἐξασφαλίζεται τὸ κύρος τῆς διαθήκης· τῇ γνώμῃ δὲ ταύτῃ, καὶ ὅτι αἱ Νεαραὶ 5 καὶ 76 σκοπὸν εἶχον νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὡς ἐγκύρους τὰς πρὸ τῆς ἀποκάρσεως διατυπωθείσας τελευταίας βουλήσεις τῶν μοναχῶν διὰ τῆς ρήσεως «ἀδειαν χρῆσθαι καθ' ὃν βούλονται τρόπον» καὶ «ὃν βούλονται τρόπον τὰ οἰκεῖα διατιθέναι πράγματα», ἠκολούθησαν πολλοὶ συγγραφεῖς, ἐν οἷς καὶ ὁ Covarruvias³ ὁ Ἰσπανὸς Βάρτολος, τοῦ ὁποίου τὴν γνώμην ἐπικαλούμενος ὁ Böhrer⁴ μετὰ τῆς τοῦ Lauterbach κατατάσσεται μετὰ τῶν θεωρούντων τὴν διαθήκην ἔγκυρον ἀποκρούων τὴν ἐναντίαν θεωρίαν καὶ ἀναφωνῶν: Quommodo ergo rumpi potest, quod antea legitime conditum erat, cum, eo salvo, testator monasterium intrare queat?⁵

Καὶ τὴν ἀντίθετον ὁμῶς γνώμην οὐκ ὀλίγοι τῶν παλαιότε-

¹ Comment. ad Cod. ἐπὶ τῆς Authentica Si qua mulier ad l 13 C. (1. 2.) πρὸς. Hellmann σελ. 37 σημ. 27.

² Controversiæ juris libr. VI cap. 14. Franz Zech de jure rerum ecclesiast. tom. IV sect. IV § 482.

³ Ad. εἰς c. 2. X de testam. N° 10. πρὸς. καὶ Vasquius Controvers. illustr. aliarumque frequent. libri tres (Frankfurt 1572) libr. III. contr. 102 n^o I. Manz Tractatus de testam. valido vel invalido (Ulm 1726) tit. II. p. 103 § 267. Brunnemann ad authent. Si qua mulier n° 6.

⁴ J. Eccl. tom. IV lib. III tit. XXV (ἐκδ. 1756 σελ. 969).

⁵ Böhrer, αὐτόθι.

ρων νομικῶν¹ παρεδέχοντο διδάσκοντες, ὅτε μὲν ὅτι ὁ μοναχισμὸς ἀποτελεῖ ἐλάττωσιν καταστάσεως, ὅτε δὲ ὅτι ὁ μοναχὸς ἐπέχει τόπον ὀψιγενεοῦς· τὸ τελευταῖον τοῦτο ὑπεστήριξεν ὁ Ἰούλιος Κλάρος² καὶ πολλοὶ ἄλλοι συγγραφεῖς³, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοιούτων θεωριῶν, ἄλλοι μὲν ἔπλασαν τὴν διαστολὴν, ἵνα τότε μόνον ἔχη κῦρος ἢ διαθήκη, ὅταν ὁ διαθέτης ὠρισεν ἐν αὐτῇ τὴν νόμιμον μοῖραν ὑπὲρ τοῦ μοναστηρίου (ὀψιγενεοῦς), ἄλλοι δὲ πάλιν διέκριναν τὰς ἐξῆς περιστάσεις, ἐὰν μὲν ὁ διαθέτης ἀποβλέπων εἰς τὴν ἐπικειμένην εἰς τὸ μοναστήριον εἴσοδόν του συνέταξε διαθήκην, τότε αὕτη διατηρεῖ τὸ κῦρός της, ἐὰν ὅμως συνέταξεν αὐτὴν πρὶν ἢ σκεφθῆ ἢ περὶ τοῦ μονάδος βίου καὶ μὴ ἔχων ὑπ' ὄψει αὐτόν, τότε εἶνε ἄκυρος⁴. Κατὰ τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην διάκρισιν, προήχθησαν τινες νὰ παραδεχθῶσιν a contrario, ὡς δευτερεύοντα λόγον τῆς ἀκυρώσεως τῆς διαθήκης, τὸ τεκμήριον τῆς ἀνακλήσεως τῆς διαθήκης διὰ τῆς ἐπελθούσης μετ' αὐτὴν σκέψεως πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ τὴν εἰς αὐτὸν τροπήν.

Γενικῶς ἡ θεωρία, καθ' ἣν τὸ μοναστήριον ἐξομοιοῦται ὀψιγενεῖ ὡς πρὸς τὴν διαθήκην τοῦ μοναχοῦ, στηρίζεται πρὸ πάν-

¹ πρὸς. Hellmann σελ. 39 αὐτόθι, ὅστις ἀναφέρει τοὺς ἐξῆς: Joh. Teutonicus ἐπὶ τοῦ decretum Gratiani εἰς c. 9 C. XIX quæstio 3va non extantibus (Basileæ 1511). Gul. Durandis Speculum juris (Frankf. 1612) lib. IV part. III de statu monachorum fol. 412 N° 55 καὶ ἐπ. Joh. Andreae Novella super Decretalibus (1512) ad. c. 8 X de probat. 2. 19.

² Receptæ Sententiæ (1579) lib. IV § testamentum.

³ Joa. ab. Imola Comment. in 5 libros Decretalium (Venet. 1575) ἐπὶ τοῦ c. 1 X. de testament. N° 11. Sichardus Prælectiones in Codicem (Basel 1565) tom. II Rubrica, qui testam. fac. poss. N° 7 σελ. 248 καὶ ἐπ. Panormitanus abbas de Tudichis Comment. in 5 libr. Decretal. tom. II par. II εἰς c. 8 X de probat. (Hellmann αὐτόθι)

⁴ Τοιαύτας διακρίσεις ποιεῖται ὁ Panormitanus l. c. Bartolus ἐπὶ τῆς Authent. Si qua mulier, ὁ Brunnemann Comment. in Codicem αὐτόθι (πρὸς. Hellmann σελ. 39) Brunnemann ad auth. Si qua mulier n° 6. Ferdin. Vasquius quæst. illust. c. 10^a n. 2 καὶ ἐπ. οὗς ἀποκρούει ὀρθῶς ὁ Boehmer βιβ. III. τίτ. XXV § 20 τόμ. II.

των ἐπὶ τῆς Νεαρᾶς 123 κ. 37 καὶ ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου 8 βιβ. II τίτ. XIV τοῦ Κανονικοῦ δικαίου τῶν Δυτικῶν (decretales) καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸ διατάξεως Ἰννοκεντίου τοῦ III ἔτει 1207 πρὸς τὸν ἀββᾶν καὶ τὴν μονὴν τοῦ Cassen, τὸ ὁποῖον καθιέρωσε τὴν αὐτὴν ἀρχὴν τῆς Νεαρᾶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ ἀνίσχυρου δὴλα δὴ τῆς κληρονομικῆς ἀποκαταστάσεως ἐπὶ ἀπαιδία¹. Ἐπειδὴ δ' ὁ ὅρος τῆς ἀπαιδίας ἐκ τῆς διατάξεως τοῦ Ἰννοκεντίου καὶ τοῦ Κανονικοῦ δικαίου ἐξάγεται ὅτι εἶνε ἀνίσχυρος καὶ ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ὁ βεβαρημένος τῷ καταπιστεύματι μοναχὸς ἤθελε καταλίπη τὸ μοναστήριον, οἱ νομοδιδάσκαλοι τοῦ μεσαιῶνος ἐξωμοίωσαν τὸ μοναστήριον τῷ ὀψιγενεῖ, καὶ ἐφήρμωσαν ἐπὶ τῆς διαθήκης τοῦ μοναχοῦ τὰς ἐκ τῆς ἐπιγεννήσεως τέκνου συνεπειάς, καὶ ἰδίως ὅταν ἡ διαθήκη δὲν περιεῖχε μερίδα νόμιμον ὑπὲρ τοῦ μοναστηρίου, ὅτε ἐκρίνετο ἐπιεικῶς ἔγκυρος.

Ἄλλ' αἱ θεωρίαι αὗται τῆς παλαιότερας ἐπιστήμης ἀπεκρούθησαν παντελῶς ὑπὸ τῶν νεωτέρων συγγραφέων. Ὄντως δὲ πλεῖστα εἰσὶ τὰ ἐπιχειρήματα, ἅτινα ἠδύναντο νὰ ἀντιταχθῶσι κατ' αὐτῶν. Ἐν πρώτοις, ἐὰν τις ὑποτεθῆ ὅτι μετὰ τὴν εἰς τὸ μοναστήριον εἴσοδον καὶ τὴν σύνταξιν τῆς διαθήκης ἐπιγεννᾶται πράγματι τέκνον, θὰ ἔχωμεν τότε δύο ὀψιγενεῖς δια-

¹ Si rogatus restituere totam hereditatem, eo sine liberis decedente intret monasterium, evenescit fideicommissum, et hereditas applicatur monasterio.

Ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ Ἰννοκεντίου πρὸς τὴν μονὴν Cassen σημειωτέον τὰ ἐξῆς: Δύο ἀδελφοὶ ἀπῆλθον παρὰ τοῦ μοναστηρίου τὴν παράδοσιν κληρονομίας τοῦ ἀδελφοῦ των, ὅστις εἶχεν ὀνομάσῃ κληρονόμον διὰ διαθήκης τὸν υἱὸν του M. ὑπὸ τὸν ὄρον, ἐὰν ἀπέθνησκεν οὗτος ἄπαις, ἡ κληρονομία νὰ περιέρχεται αὐτοῖς· φαίνεται δ' ὅτι ὁ M. εἶχεν ἀφιέρωσιν αὐτὴν εἰς τὴν μονὴν Cassen καὶ κατόπιν ἀπέθανεν ἄπαις· μεταξύ δὲ τῶν ἄλλων ἡ Διάταξις ἀναγράφει τὸ δόγμα « *intelligendum non erat sine hærede decedere, qui monasterium sibi hæredem instituit* ». Ἐξ αὐτῆς τῆς ρήσεως ἐξήγαγον οἱ νομικοὶ τῆς ἐσπερίας τὴν θεωρίαν τοῦ ὀψιγενεοῦς. Ἀπερρίφθη δὲ ἡ ἀπαίτησις τῶν διεκδικούντων τὴν κληρονομίαν κυρωθείσης τῆς γνώμης τοῦ Συνδίκου τῆς μονῆς, καὶ τοὶ ἐκεῖνοι ἰσχυρίζοντο καὶ ὅτι ἡ ἀφιέρωσις ἐγένετο ὄντος τοῦ M. ἀνηλίκου καὶ ὅτι οὗτος ἀνεκάλεσεν αὐτὴν ἅμα ἐνηλικιωθεῖς (et quoad facti pœnitens, quoad fervore infirmitatis fecerat, post convalescentiam revocavit).

φόρου φύσεως ανατρέποντας τὴν διαθήκην. Ἐὰν δὲ ὑποθέσωμεν ὅτι τις διὰ διαθήκης ἠξίωσε δι' ὑποκαταστάσεως ἢ ἀποκαταστάσεως τὸ μοναστήριον ἐν περιπτώσει ἀποβιώσεως ἀπαιδός τοῦ γραφέντος καὶ βεβαρημένου κληρονόμου, καὶ ὁ βεβαρημένος οὗτος εἰσέλθῃ εἰς μοναστήριον¹, πῶς τότε θὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ περὶ ὀψιγενοῦς θεωρία; Ἐχομεν τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ὅπερ ἐκμηδενίζει τὴν αἵρεσιν τῆς ἀπαιδίας δυνάμει τῆς Ν. 123 κ. 37, καὶ οὐχὶ τὸ νομικὸν πρόσωπον τοῦ μοναστηρίου ἄρα γε πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐπέχει τόπον ὀψιγενοῦς; τίς δύναται νὰ ἀπαντήσῃ καταφατικῶς; Ἐὰν ὅμως ἐκλάβωμεν τὴν διάταξιν τῆς ρηθείσης Νεαρᾶς ὡς βάσιν ὀρθῶν θεωριῶν, τότε καὶ ἡ ἐπὶ ἀγαμία αἵρεσις κατὰ τὰ ἀνωτέρω δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τοῦτο, καὶ νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ μοναστήριον ἐπέχει τόπον συζύγου, διότι οὐ μόνον περὶ αἵρέσεως ἀπαιδίας, ἀλλὰ καὶ περὶ αἵρέσεως ἀγαμίας ποιεῖται λόγον ἢ Νεαρά.

Οὐδεμίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχωσιν αἱ περὶ ὀψιγενοῦς ἀρχαὶ πρὸς τὴν τοῦ μοναχοῦ διαθήκην, καὶ διότι κατὰ τὸν νόμον ὁ ὀψιγενὴς κληρονομεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ μετὰ θάνατον καὶ οὐχὶ ζῶντα², ρήγνυσι δὲ τὴν ὑπάρχουσαν διαθήκην, ἐν ᾧ ἅμα τῇ εἰσόδῳ τοῦ μοναχοῦ εἰς τὸ μοναστήριον, τοῦτο καταλαμβάνει τὴν περιουσίαν του οὐχὶ *jure hereditatis* ἀλλὰ *titulo professionis*. Δικαίως ἄρα καὶ λίαν ὀρθῶς ὁ Hellmann ἀποκρούων τὴν θεωρίαν τοῦ ὀψιγενοῦς ἀποκαλεῖ αὐτὴν ἀτοπίαν καὶ χίμαιραν τῆς ἐπιστήμης τοῦ μεσαιῶνος καὶ δὲν διστάζει ν' ἀπορρίψῃ ὡς μὴ ὑγιεῖς τὰς δόξας, αἵτινες πρὸς διάρρηξιν τῆς διαθήκης διακρίνουσιν, ἐὰν ὁ μονάσων συνέταξεν αὐτὴν ἀποβλέπων εἰς τὸν μονάδα βίον (*ob cogitationem monasterii*) ἢ οὐ.

¹ Ἐὰν εἴπη τις δῆλα δὴ, ὀνομάζω κληρονόμον μου τὸν Α, ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ἄπαις (ἢ ἄγαμος) ἐπιθυμῶ νὰ περιέλθῃ ἡ περιουσία μου εἰς τὸ Μοναστήριον Β, ὁ δὲ Α. καταχθῆ μοναχός.

² Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἐπιτεχθεὶς πρὸ τοῦ πατρὸς ἢ προδιατυπωθεῖσα διαθήκη δὲν ρήγνυται. L. 12 (28.3) Βασιλ. 23 (39. 1). Ulpiani fr. XXIII 6.

Ἐπίσης οὐδαμοῦ τοῦ νόμου στηρίζεται καὶ ἐσχάτως ἡμαρτημένη ἐστὶν ἡ θεωρία, ἣτις δέχεται τὴν ἀκύρωσιν τῆς διαθήκης ἐπὶ τῇ προϋποθέσει τεκμηρίου ἢ πλάσματος σιωπηρᾶς ἀνακλήσεως αὐτῆς διὰ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος· ἐὰν λάβωμεν μάλιστα ὑπ' ὄψει τὸ ρωμαικὸν δίκαιον, δὲν φαίνεται τοῦτο καθιεροῦν διὰ τεκμηρίων ἀπλῶν ἀνάκλησιν ἐγκύρου διαθήκης, διότι ἀπαιτεῖ ἡ νεωτέραν διαθήκην ἢ ἐξαφάνισιν τῆς πρώτης¹.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν γνώμην ἐκείνων, οἵτινες προσεπάθησαν νὰ μεταβάλωσι τὴν κατάστασιν τοῦ μοναχοῦ εἰς ἐλάττωσιν προσωπικότητος (*capitis deminutio*) καὶ ὑπεξουσιότητα, ἵνα οἰκοδομήσωσιν ἐπ' αὐτῆς λόγον ματαιώσεως τῆς διαθήκης (*irritum*), εἶνε περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν συμβιβάζεται οὔτε τοῖς κειμένοις νόμοις οὔτε τῇ λογικῇ. Ἐὰν ἦτο ἀληθὴς τοιαύτη θεωρία, τότε καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί, ἐκεῖνοι δῆλα δὴ οἵτινες ὑποβάλλονται εἰς περιορισμούς πρὸς διάθεσιν περιουσίας², πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὑπαγόμενοι εἰς ἐλάττωσιν καταστάσεως, ἰδίως δὲ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὅποιοι, ἐν ᾧ ἄφ' ἑνὸς ὑφίστανται πλείστους περιορισμούς³, ὡς εἶδομεν, ἄφ' ἑτέρου λύονται τῆς ὑπεξουσιότητος ἐὰν ὑπῆρξαν ὑπεξούσιοι Ἡ ἀδυναμία τῆς διαθέσεως ὠρισμένης περιουσίας δὲν ἀποτελεῖ πάντοτε γνώρισμα τῆς ὑπεξουσιότητος καὶ προσωπικῆς καταστάσεως ἐλάττωσιν.

¹ *Cancellatio*· ἡ διὰ διαγραφῆς ἢ ἄλλης πράξεως καταστρεφούσης τὴν διαθήκην ἐνέργεια ἐπὶ μόνῃ τῆς ἰδιογράφου διαθήκης σήμερον ἐν Ἑλλάδι δύναται νὰ συμβῆ, διότι αὐτὴ ὑπάρχουσα εἰς χεῖρας τοῦ διαθέτου δύναται νὰ καταστραφῇ. Ἐπὶ τῶν δημοσίων ὅμως τῶν συντασσομένων μάλιστα ἐνώπιον Συμβολαιογράφου δὲν εἶνε δυνατὴ (Πρβ. καὶ Καλλιγᾶ σελ. 317).

² Ὄρθως παρατηρεῖ ὁ Hellmann ὅτι ἡ ἀδυναμία τῆς θεωρίας τοῦ τεκμηρίου ἐγκεῖται καὶ ἐν τούτῳ, ὅτι περιορίζει τὸ ζήτημα τῆς ματαιώσεως τῆς διαθήκης μόνον εἰς τὴν περίστασιν, καθ' ἣν συνετάχθη αὐτὴ χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει τὸ μοναστήριον, ὅταν δὲ γραφῇ τοῦτο κληρονόμος ἢ διαθήκη θεωρεῖται ἐγκυρος.

³ Κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ἰδίως Ἑκκλησι. Δίκαιον. πρβ. Καρχηδ. καν. ΑΒ' ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποῦ ὁ Γρατιανὸς κατήρτισε τὴν *quaestio III c. XII c. I.* (ἐκδ. Böhmmer σελ. 606) (ἴδ. καὶ c. 1. 2. C XII qu. III καὶ ἰδίως c. 1. 2. C XII qu. IV καὶ c. 1 C XII qu. V).

³ Κατὰ Γρατιανὸν «*testamenta vero non licet eis conficere nisi de rebus propriis*» (c. 1 C. XII qu. V).

§ 46. 'Αλλ' ἐὰν δὲν δυνάμεθα νὰ πεισθῶμεν περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ἀναλογιῶν καὶ θεωριῶν τοῦ μεσαίωonos, οὐχ ἦττον κλίνομεν πρὸς τὴν γνώμην, καθ' ἣν ἡ διαθήκη κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Νεαρῶν τοῦ 'Ιουστινιανοῦ καὶ τῆς 'Εκκλησίας μεταιοῦται (*testamentum irritum*).¹ Ἡ γνώμη αὕτη σύμφωνος τυγχάνει τῷ πνεύματι τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου· ὁ μοναχός, ἀφ' οὗ δὲν δύναται νὰ εἶνε κύριος περιουσίας μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν, ἅτε κατὰ Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν «τεθνηκῶς χθονίοισι, ἐπουρανίοισι μεμηλῶς», δὲν δύναται νὰ κληρονομηθῇ ἐκ διαθήκης, ὡς κατὰ τὸν Οὐλπιανὸν «*filius familiae testamentum facere non potest, quoniam nihil suum habet ut de eo testari potest*»².

Τῆς ἀρχῆς ὅτι ὁ μοναχός δὲν δύναται νὰ συντάξῃ διαθήκην ἐνόμισάν τινες ὅτι εὐρίσκουσιν ἐξαίρεσιν ἐν τῇ περιστάσει ὑπάρξεως τέκνων (Νεαρᾶς 5 κεφ. 5 καὶ 76 καὶ 123 κεφ. 38), ἀλλ' ὀρθῶς ἀπεκρούσθη ἡ ἐκδοχὴ αὕτη, διότι ὁ 'Ιουστινιανός ἐνόησεν ἀναμφιβόλως νὰ παράσχῃ ἐξαιρετικὸν προνόμιον τοῖς τέκνοις, ἀλλὰ τὸ προνόμιον τοῦτο ἔγκειται ἐν τῷ δικαίωματι ἐκτελουμένης διανομῆς (*divisio*) ἢ πράξεως ἐν ζωῇ³ καὶ οὐχὶ ἐν δικαίωματι διαθήκης. Ἡ ἐννοια αὕτη καὶ ἐκ τοῦ γράμματος καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος τῶν Νεαρῶν ἐξάγεται, ἣν δὲν δύναται καὶ νὰ θέσῃ ἐν ἀμφιβολίᾳ ἡ πρόνοια τῆς διαφυλάξεως ὠρισμένης μοῖρας ὑπὲρ τῶν τέκνων καὶ τῆς μονῆς⁴, ἥτις κατὰ τὸν θάνατον τοῦ μοναχοῦ κανονίζεται καὶ δι' ἀγωγῆς (*ex lege*) κατὰ τοῦ μοναστηρίου ἀπαιτεῖται⁵.

¹ Τοῦτο δέχεται καὶ ὁ Hellmann σελ. 73 καὶ ἐπ. Πρβ. καὶ Singer σελ. 27.

² Fragm. XX 10 καὶ Παπινιανοῦ ἐν I. 11 § 2 (37.11).

³ Singer σελ. 29.

⁴ Ἡ λύσις αὕτη δίδεται ὀρθῶς καὶ ὑπὸ τοῦ Hellmann (σελ. 71) καὶ ὑπὸ τοῦ Singer (σελ. 29-30). Κατὰ τὸν Gropitsch ὅμως εἶνε ἰσχυρὰ ἡ ὑπὲρ τῶν τέκνων διαθήκη, ἀφ' οὗ ἐξαιρετικῶς καὶ γενικῶς καὶ ρητῶς διὰ τῆς Νεαρᾶς 5 καὶ 123 ἡ διαθήκη γενικῶς ὑπὲρ τῶν τέκνων ἐπετρέπη.

⁵ Singer σελ. 30.

§ 47. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ πρὸς διατροφήν ἀπαίτησις εἶνε ἀνεξάρτητον χρέος ἐκ τοῦ νόμου, καὶ δύναται ἀναντιρρήτως νὰ ἐνασκηθῇ ἀγωγή κατὰ τοῦ ὑποχρέου μοναχοῦ καὶ δὴ κατὰ τοῦ μοναστηρίου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ. Ἡ ἐν Γάγγρα Σύνοδος μάλιστα ἀνάθεμα ἐκήρυξε διὰ τοῦ 15 κανόνος κατὰ τῶν γονέων ἐκείνων, οἵτινες λόγῳ θεοσεβείας καὶ ἀσκήσεως καταλιμπάνουσι καὶ δὲν τρέφουσι τὰ τέκνα αὐτῶν, ἀποδοκιμάσασα τὴν αἵρεσιν τῶν Εὐσταθιανῶν, οἱ ὅποιοι συνεβούλευον τὴν ἐγκατάλειψιν αὐτῶν, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τοῦ 16 κανόνος ἀναθεματίζει τὰ τέκνα τὰ ἐγκαταλείποντα τοὺς γονεῖς λόγῳ ἀσκήσεως.

§ 48. Πρὸς κανονισμὸν τῆς νομίμου μερίδος λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἡ περιουσία τοῦ μοναχοῦ κατὰ τὴν εἴσοδόν του εἰς τὸ μοναστήριον, τὸ ὁποῖον παραλαμβάνει αὐτὴν· ἀλλ' ἐὰν ἡ περιουσία αὕτη αὐξηθῇ διὰ προσθήκης ἄλλης ἕξωθεν τῷ μοναχῷ ἢ ὀπωσδήποτε ἄλλοθεν προελθούσης μετὰ τὴν εἴσοδον, ὁ Hellmann ἐρμηνεύων τὸ κατὰ τὸν 'Ιουστινιανὸν δίκαιον διδάσκει¹ ὅτι ἡ πρόσθετος αὕτη περιουσία δὲν συνυπολογίζεται, οὐδὲ συναριθμεῖται πρὸς κανονισμὸν τῆς νομίμου μοῖρας, ἀποθνήσκοντος τοῦ μοναχοῦ, καὶ τοῦτο λόγῳ τῆς ἀνικανότητός του πρὸς ἀπόκτησιν μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν ἄλλης περιουσίας, διότι αὕτη ἀνήκει ἀποκλειστικῶς τῇ μονῇ. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ὅτι ἐκ τοῦ τελευταίου χωρίου τοῦ κεφαλαίου 38 τῆς 123 Νεαρᾶς καὶ ἐκ τῆς Νεαρᾶς 5 τοῦ 'Ιουστινιανοῦ δὲν ἐξάγεται τις περιορισμὸς ὡς πρὸς τὴν νόμιμον μοῖραν, ἣν οὐδέποτε ἀπορροφᾷ τὸ μοναστήριον, ἀλλὰ παραφυλάττει ἀκεραίαν, μᾶλλον τὸ ἐναντίον τῆς δόξης τοῦ Hellmann ἀποδείκνυται διὰ τῶν γενικῶν ἐκφράσεων τοῦ νομοθέτου, ἐπιτρέποντος τῷ μοναχῷ καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον τὴν διανομὴν τῶν οἰκείων πραγμάτων μεταξὺ τῶν ἀναγκαίων κληρονόμων, καὶ μὴ ποιουμένου μάλιστα διάκρισιν, ἐὰν ἡ νόμιμος μοῖρα περιορίζεται μόνον εἰς τὴν κατὰ τὴν ἀπόκαρσιν εἰσχομιζομένην

¹ αὐτόθι σελ. 85.

ουσίαν. Εἶνε δὲ πεπλανημένη ἡ θεωρία τοῦ Hellmann καὶ διότι, εἰάν τις ὑποθέσῃ ὅτι ὁ μοναχὸς δὲν εἶχε περιουσίαν κατὰ τὴν εἰς τὸ μοναστήριον εἰσοδὸν του, ἀποκτήσῃ δὲ κατόπιν π. χ. ἐκ πατρικῆς κληρονομίας, οἱ παῖδες αὐτοῦ κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην καὶ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον οὐδὲν λήψονται. Ὁρθότερον ὁ Böhmmer¹, ὅστις ἀφ' οὗ τίθεται τὴν ἀρχὴν «*imo quicquid monachus constante professione acquirit, monasterio acquirit, et ita hereditas ei deferri potest, quam monasterium nomine ejus capit, et de qua amplius disponere nequit*», προστίθεται², *Notandum tamen est acquiri bona monasterio vel ordini, salva tamen legitima iis præstanda, quibus jure assignata est* (auth. nunc autem C. de episc. et cler.), *quæ tamen demum post mortem monachi debetur*», καὶ περιλαμβάνει τοιοῦτοτρόπως πᾶσαν περιουσίαν τοῦ μοναχοῦ, ἐξ ἧς ἐξακτέα τυγχάνει ἡ νόμιμος μοῖρα³.

Περὶ τοῦ μέσου, δι' οὗ οἱ ἀναγκαῖοι κληρονόμοι ἀπαιτοῦσι τὴν ἀνήκουσαν αὐτοῖς νόμιμον μοῖραν ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ, παρέχεται ἀναμφιβόλως ἡ ἐπὶ τῶν Νεαρῶν 5 καὶ 123 στηριζομένη προσωπικὴ ἀγωγή κατὰ τοῦ μοναστηρίου (*conditio ex lege*)⁴.

§ 49. Ἐπὶ δὲ τῆς τύχης τῆς αἰτίας θανάτου δωρεᾶς, κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον, ἦν ὁ μοναχὸς ἐποιήσατό τινα πρὸ τῆς εἰσό-

¹ III XVII. XIX.

² αὐτόθι § XX.

³ Ἡ λύσις αὕτη συνάδει καὶ τῷ παρ' ἡμῶν κρατοῦντι Βυζαντιακῷ δικαίῳ, καθ' ὃ ἡ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν περιουσία τοῦ μοναχοῦ ἀνήκει αὐτῷ κατὰ κυριότητα. (Νεαρ. 5 Λέοντος). Ἄλλὰ περὶ τούτων κατωτέρω. Περὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς νομίμου μοίρας ἐν περιπτώσει μεταθέσεως τοῦ μοναχοῦ ἐπίσης κατωτέρω.

⁴ Hellmann σελ. 85 καὶ 86, ὅστις δὲν θεωρεῖ ἀρμόζουσιν τὴν ἐπὶ ἀστοργίᾳ μέμφιν. Καὶ ὄντως οὐδεὶς περὶ μέμφεως λόγος δύναται νὰ γένηται κατὰ τὸν Hellmann ὡς θεωροῦντα μετὰ τὴν διαθήκην τοῦ μοναχοῦ. Ὅτι διὰ τῆς ἀγωγῆς *ex lege* ἀπαιτοῦσι τὰ τέκνα τὴν μοῖραν αὐτῶν δέχεται καὶ ὁ Singer (σελ. 30). Κατὰ τὴν Νεαρὰν 5 τοῦ Λέοντος ὅμως ἡ λύσις αὕτη ἐφαρμόζεται, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ διαθήκη. Ὅταν ὁ μοναχὸς διὰ διαθήκης ἢ δωρεᾶς ἐξήντησέ τὴν περιουσίαν του ἢ μέμφις καὶ αἱ κοινῶς κρατοῦσαι ἀρχαὶ ἐφαρμόζονται.

δου του, ἐφαρμοστέαι εἰσὶν αἱ κοινῶς ἰσχύουσαι ἀρχαί. Ὁ δωρητῆς μέχρι τοῦ θανάτου του δύναται ν' ἀνακαλέσῃ αὐτήν, μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν ὅμως τὸ δωρηθὲν ἅμα τῇ ἀνακλήσει περιέρχεται τῇ μονῇ. Ὡς εἶνε γνωστὸν, ἡ αἰτία θανάτου δωρεᾶ δύναται νὰ τελεσθῇ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ἡ κυριότης θὰ περιέλθῃ τῷ δωρεοδόχῳ μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δωρητοῦ, καὶ οὗτος τότε διατηρεῖ τὴν κυριότητα μέχρι τοῦ θανάτου του¹, ἢ μεταβιβάζει ὁ δωρητῆς τὴν κυριότητα ἀμέσως ὑπὸ τὴν συμφωνίαν ὅτι θὰ περιέλθῃ αὕτη πάλιν τῷ δωρητῇ, εἰάν ὁ διαλυτικὸς ὅρος ὁ τεθεὶς ἐξέλθῃ, οἷον εἰάν παρέλθῃ ὁ κίνδυνος τοῦ θανάτου, ἢ ὁ δωρησάμενος ἐπιζήσῃ προαποθνήσκοντος τοῦ δωρεοδόχου², εἰς τὰς περιστάσεις δὲ ταύτας κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἢ δωρεᾶ δύναται νὰ τελεσθῇ διὰ παντὸς τρόπου μεταβιβάσεως κυριότητος, ὡς π. χ. *mancipatio, in jure cessio, traditio*³.

Ὁ Hellmann ἐξετάζων τὴν τοιαύτην δωρεὰν εὐρίσκει ὅτι, ἂν αὕτη εἶχε τελεσθῇ διὰ παραδόσεως ἢ ἐκχωρήσεως ἢ ἀφέσεως, ἢ μεταγενεστέρα εἰσοδος τοῦ δωρητοῦ τῇ μονῇ δὲν κλονίζει τὸ κύρος αὐτῆς εἰάν δὲν ἀνακληθῇ· τοῦναντίον δὲ θεωρεῖ ματαιομένην αὐτὴν γενομένην ἄνευ παραδόσεως ὑπὸ τὸν ὅρον ἐπιδιώσεως τοῦ δωρεοδόχου, λόγῳ ἐλλείψεως ὑποχρέου κληρονόμου πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς δωρεᾶς καὶ ἀφ' οὗ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν πάντα τὰ πράγματα τοῦ μοναχοῦ προσκυροῦνται τῷ μοναστηρίῳ «*καὶ οὐκ ἔσται κύριος κατ' οὐδένα τρόπον*».

Τὴν τελευταίαν ταύτην λύσιν ἀποκρούει ὁ Singer ὡς παντελῶς ἐσφαλμένην (*ganz und gar unrichtig*)⁴, διότι ἀντικείμενον τῆς νομικῆς πράξεως τῆς τοιαύτης δωρεᾶς δὲν εἶνε μοῖρα ἐκ τῆς κληρονομίας, ἀλλὰ χρέος κοινόν, ὡς πᾶς ἄλλος τις πιστωτῆς

¹ L. 2 L. 29 (39. 6) L. 15 (40. 1).

² L. 29 4 (39. 6).

³ Πρὸς. καὶ Ἄρμεν. Γ 1. 5. Πρὸς. περὶ τούτων καὶ Dernburg Pandekten III § 417. A. Tewes System des Erbrechts § 124 (ἐκδ. II). Ἐν Ἑλλάδι ἡ μεταγραφὴ ἐπέχει τὸν παραδόσεως.

⁴ σελ. 31-32.

δύναται ν' απαιτήση τὴν πληρωμὴν τοῦ χρέους, οὕτω καὶ ὁ δωρεοδόχος, ἂν ἀνάκλησις τῆς δωρεᾶς δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ μοναχοῦ. Ἡ αἰτία θανάτου δωρεᾶ ἐπὶ ἀναβλητικῇ αἰρέσει εἶνε πρᾶξις μεταξὺ ζώντων (praesens praesenti dat), καὶ ἡ νομικὴ ὑποχρέωσις ὑφίσταται πλήρης ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατηρτίσθη, ἡ δωρεὰ κατ' ἀκολουθίαν ἢ συναφθεῖσα ὑπὸ τὴν αἵρεσιν μὴ ἐπιβιώσεως τοῦ δωρητοῦ, οὐδὲως παραλύεται ἢ ρήγνυται πρὸς ὄφελος τῆς μονῆς, ἂν ρητῶς ἢ σιωπηρῶς δὲν ἀνακληθῇ ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἂν ὁ δωρητὴς ὁ γενόμενος μοναχὸς προαποβιώσῃ, ἡ δωρεὰ μὴ ἀνακληθεῖσα θεωρεῖται τελεία καὶ ὑποχρεωτικὴ.

Ἡμεῖς οὐχ ἤττον κλίνομεν πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Hellmann ὡς ὀρθότεραν. Τὸ ἀντικείμενον τῆς πρὸ τῆς ἀποκάρσεως τελεσθείσης αἰτίας θανάτου δωρεᾶς διὰ τρόπου τινὸς μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος, δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς εἰσκομιζομένης ἐν τῷ μοναστηρίῳ περιουσίας. Ἐν δικαίωμα μόνον κέκτηται ὁ μοναχὸς, τὸ τῆς ἀνακλήσεως, ἂν διεφυλάξατο αὐτό· δὲν ἐνασκει αὐτὸ μέχρι τοῦ θανάτου του, ἡ δωρεὰ διατηρεῖται ἀκλόνητος ex tunc. Ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως τῆς ἐπὶ ἀναβλητικῇ αἰρέσει ἢ ἐπὶ ὑποσχέσει αἰτία θανάτου δωρεᾶς, τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς εὐρίσκειται ἔτι ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ δωρητοῦ, ὅταν δ' οὗτος γένηται μοναχὸς μετατίθησιν αὐτὸ τῇ κυριότητι τοῦ μοναστηρίου καὶ ἡ δωρεὰ λοιπὸν ματαιοῦται, ὡς ἡδύνατο νὰ ματαιωθῇ, ἂν διὰ τινος ἄλλου κοινοῦ τρόπου, π. χ. πωλήσεως, μετεβίβαζεν ὁ δωρητὴς τὸ ἀντικείμενον τῆς δωρεᾶς.

Τὸ τῆς ἀνακλήσεως δικαίωμα ὡς προσωπικὸν ἀνήκει, ἐννοεῖται, τῷ μοναχῷ καὶ οὐχὶ τῷ μοναστηρίῳ· οὗτος μόνον δικαιοῦται νὰ ἐνασκήσῃ αὐτό¹.

¹ Hellmann αὐτόθι σελ. 80.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ ἐπαγωγῆς κληρονομίας εἰς μοναχὸν καὶ περὶ κτήσεως αὐτῆς.

Ἰουστινιάνειον καὶ μεταγενέστερον δίκαιον

- § 50. Ἐπαγωγή κληρονομίας εἰς μοναχόν.
- § 51. Θεωρεῖται κανονομαθῶν καὶ νομικῶν.
- § 52. Κριτικὴ ἔρευνα αὐτῶν.
- § 53. Quid juris ἂν ὁ μοναχὸς πρὸ τῆς ἀποδοχῆς ἀποθάνῃ.
- § 54. Μεταγενέστερον δίκαιον.
- § 55. Δικαίωμα προσβολῆς διαθήκης ἢ αἰτία θανάτου δωρεᾶς ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ.
- § 56. Κληροδοτήματα.

§ 50. Ἐπὶ τῆς ἐπαγωγῆς κληρονομίας εἰς τὸν μοναχὸν καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ κτήσεως αὐτῆς πολλὰ ζητήματα κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Ἰουστινιανείου καὶ τοῦ Κανονικοῦ δικαίου ἠγέρθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι τῆς Ἑσπερίας. Ἡ ἐξέτασις δὲ αὐτῶν καὶ τῶν διαφόρων θεωριῶν δύναται καὶ παρ' ἡμῶν νὰ ἔχῃ, ἂν οὐχὶ μεγάλην πρακτικότητα, τοῦλάχιστον ὅμως ἱστορικὴν ἀξίαν, διευκολύνουσιν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ κρατούντων.

Ὁ μοναχὸς δύναται νὰ ἐγκαταστῇ κληρονόμος ἐν διαθήκῃ ἢ πρὸς τοῦτο ἰκανότης οὐδαμοῦ τοῦ Ἰουστινιανείου δικαίου ἀφαιρεῖται, ὁμοίως καὶ αἰτία θανάτου δωρεᾶν δύναται νὰ συνάψῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, δὲν ἀπόλλυσι δὲ διὰ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος καὶ τὰς περὶ νομίμου μοίρας κληρονομικὰς ἀπαιτήσεις.¹

Ἄλλὰ πρὸ πάντων ὅμως ἀνεφύθησαν δυσχέρειαι ἐν τῷ ζητή-

¹ Πρὸς Singer σελ. 39 καὶ N. 53 § 2 N. 55· 56 § 1 Κώδ. (1. 3.) Νεαρ. 123 κεφ. 37. Κέκτηται μάλιστα καὶ προνομία τινα ἐπὶ αἰρέσεως παιδοποιίας (conditio liberorum) ἀγαμίας, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν.

ματι, εάν και κατὰ πόσον εἶνε ἀναγκαία ἡ νομικὴ σύμπραξις τοῦ μοναχοῦ εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς ὑπεισελεύσεως ἐν ἐπαχθείσῃ αὐτῷ πρὸ τῆς ἀποκάρσεως ἢ μετὰ τὴν ἀπάκχρσιν κληρονομία; ἢ ἡ ἀποδοχὴ τῆς κληρονομίας ταύτης καὶ ἡ εἰς αὐτὴν ὑπεισελεύσεις ἐξήρτηται ἀποκλειστικῶς καὶ ἀπολύτως ἐκ μόνῃς τῆς θελήσεως τοῦ μοναστηρίου;

Ἰδίως ἡ λύσις τοῦ ἀρχικοῦ τούτου ζητήματος παρίσταται ἀναγκαία εἰς τὰς ἐξῆς συγκεκριμένας περιστάσεις.

Α'. Ἐὰν ὁ μοναχὸς ὁ ἐγκατασταθεὶς κληρονόμος ἀποκρούῃ καὶ ἀρνῆται τὴν κληρονομίαν.

Β'. Ἐὰν ὁ τοιοῦτος ἐγκατάστατος μοναχὸς ἀποθάνῃ πρὸ τῆς ὑπεισελεύσεως καὶ ἀποδοχῆς τῆς κληρονομίας.

Γ'. Ἐὰν ὁ μοναχὸς, ὧς ἐπήχθη ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομία, ἀποκρούῃ αὐτὴν ἢ ἀποθάνῃ πρὸ τῆς ὑπεισελεύσεως καὶ ἀποδοχῆς.

§ 51. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις οἱ συγγραφεῖς τοῦ Κανονικοῦ δικαίου ὑπερηκόντισαν πᾶν ὄριον ἐπιεικείας πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τῶν μοναστηρίων. Τινὲς μὲν εἶπον, ὡς ἐκτίθεται ὁ Hellmann, παρ' ὧς ἀναπτύσσονται αἱ διάφοροι θεωρίαι¹, ὅτι τὸ μοναστήριον κτᾶται κατ' εὐθεΐαν καὶ ἀμέσως τὴν ἐπαχθεῖσαν τῷ μοναχῷ κληρονομίαν, διότι ἡ σχέσις τοῦ μοναστηρίου πρὸς τὸν μοναχὸν εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ ὁμοία τῇ σχέσει πατρὸς καὶ ὑπεξουσίου εἰς τὴν περίστασιν, καθ' ἣν ὁ ὑπεξούσιος δὲν δύναται ἢ δὲν θέλει νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐπαγομένην αὐτῷ κληρονομίαν, κατ' ἄλλους δὲ πάλιν διότι ὁ μοναχὸς δὲν κέκτηται ἀνεξαρτησίαν θελήσεως, αὐτοβουλίαν, τόσῳ μᾶλλον, καθόσον γενικῶς, ὅταν πρόκειται περὶ δηλώσεως τῆς θελήσεως τοῦ μοναχοῦ, τὸ

¹ Τὰς διαφόρους λύσεις τῶν ζητημάτων ἴδε παρὰ Ioannes Andreae Novella super Decretalibus (1412) εἰς c. 8. X. 2. 19. πρὸς καὶ Hellmann σελ. 96, ἐξ ὧς σημειωτέον δανειζόμεθα τὰς περὶ τῶν θεωριῶν ιδέας καὶ μεταφέρομεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς εἰς τοὺς παλαιότερους συγγραφεῖς παραπομπάς.

μοναστήριον ἀναγκαίως καὶ νομικῶς ὑπερασπίζει καὶ ἀντιπροσωπεύει αὐτόν.

Ἐπὶ τοῦ δευτέρου θέματος ἄλλοι προσεπάθησαν νὰ ἐφαρμόσωσι τὰς περὶ παραπομπῆς (transmissio) ἀρχὰς τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου, ἐξομοιώσαντες τὴν θέσιν τοῦ μοναστηρίου πρὸς τὸν μοναχὸν τῇ σχέσει τέκνου (filii loco), καὶ διέκριναν λοιπὸν, εάν ἡ κληρονομία ἐπήγετο ἐκ μέρους ἀνιόντος τοῦ μοναχοῦ, ἢ εάν ἡ ἐπαγωγὴ προήρχετο παρ' ἐξωτικοῦ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς Θεοδοσιανῆς παραπομπῆς ἡδύνατο ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει νὰ ὑπεισέλθῃ εἰς τὴν κληρονομίαν ἡ μονὴ¹, κατ' ἀναλογίαν τῶν κατιόντων, οἵτινες ὄντες ἐγγεγραμμένοι κληρονόμοι εἰς διαθήκην ἀνιόντων παραπέμπουσι τὸ ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς δικαίωμα, δηλαδὴ τὸν ἐπαχθέντα καὶ μήπω κτηθέντα κληρον, εάν ἀποθάνωσι πρὶν ἀνοιχθῆ ἡ διαθήκη (ante apertas tabulas)².

Ἄλλοι πάλιν ἐθεώρησαν ἀποκλειστικῶς καὶ ἀπολύτως θετέαν τὴν ἀρχήν, ὅτι πάντοτε ἡ ἐπαγωγὴ κληρονομίας εἰς μοναχὸν εἶνε ἐπαγωγὴ εἰς τὸ μοναστήριον, τὸ ὁποῖον μόνον δύναται νὰ ἀποφανθῆ περὶ ἀποδοχῆς ἢ ἀποβολῆς αὐτῆς ἄνευ τῆς συμπράξεως τοῦ μοναχοῦ³. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ὑπὸ τῶν πλείστων ὑπομνηματιστῶν τοῦ Κανονικοῦ δικαίου ἐλήφθη ὡς βᾶσις, ὑποστηρικθεῖσα ὑπὸ τινῶν καὶ διὰ τῆς ιδέας ὅτι ὁ μοναχὸς μεταβιβάζει πάντα τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἀνεξαιρέτως εἰς τὸ μοναστήριον διὰ τοῦ μοναχισμοῦ, μεταξὺ δὲ τῶν δικαιωμά-

¹ πρὸς Panormitanus (abbas de Tudichis) comment. in V Decret. libros καὶ Tuschius concl. 345.

² L. I. C. (6. 51) ΔΕ (14. 117). Προϋποτιθεμένου νομικοῦ πλάσματος ὅτι ἡ κληρονομία εἶχεν ἐπαχθῆ πράγματι πρὸς καὶ L. un. C. (6.52) L. 1 § 5 (6.51) Huschke Zeitschr. IX. 2. Mayer Erbrecht. § 114. Windscheid III § 600 σημ. 9.

³ Ἡ θεωρία αὕτη ἀνήκει τῷ Joannes Andreae (αὐτόθι) ἀποκρούοντι τὰς ἐξομοιώσεις τῶν σχέσεων τοῦ μοναστηρίου πρὸς μοναχὸν πρὸς σχέσεις ὑπεξουσίου. Πρὸς Hellmann σελ. 97.

των τούτων αναγκαίως περιλαμβάνεται καὶ συµμεταβιβάζεται καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς πηγάζον¹.

Ἄλλοι ἐν τούτοις δὲν προέβησαν μέχρι τοσούτου, ὥστε νὰ θεωρήσωσι περιττὴν πᾶσιν σύµπραξιν τοῦ μοναχοῦ, τὸναντίον ἐθεώρησαν ἀναγκαίαν τὴν ὑπεισέλευσιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπαχθεῖσαν κληρονομίαν, ἀλλ' ἐν περιπτώσει ὁµως, καθ' ἣν οὗτος ἀποκροῦει αὐτὴν, τότε μόνον τὸ μοναστήριον δύναται νὰ ποιήσῃται χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τοῦ μοναχοῦ ὑπηρεχόμενον εἰς τὴν θέσιν του. Εἰς τὸ συµπέρασμα τοῦτο ἔφθασαν πάλιν, τινὲς μὲν ἐκ τῆς θεωρίας ὅτι καὶ ὁ πατὴρ ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ ἀποκτήσῃ τὴν τῷ ὑπεξουσίῳ ἐπαγομένην κληρονομίαν καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεως καὶ ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ ὑπεξουσίου, ἄλλοι δ' ἐκ τοῦ λόγου (ratio), ὅστις ἔγκειται ἐν τῷ περὶ ὑπεξουσίων δικαίῳ, διότι δὲν πρέπει δῆλα δὴ νὰ ἀφίνωνται ἀνεξάρτητοι οἱ ὑπὸ τινὰ ἐξουσίαν διατελοῦντες πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἐξασκήσεως τῶν δικαιωμάτων ἐκείνων, οἵτινες ἐνασκοῦσιν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν καὶ πρὸς βλάβην αὐτῶν, ἀφ' οὗ καὶ κατὰ τὸν ἐπιεικῆ κανόνα τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου « quod tibi non nocet et mihi prodesse potest facile permittetur »².

Κατὰ τὴν αὐτὴν θεωρίαν διέκριναν τινὲς τὰς ἐξῆς περιστάσεις ἐν τῇ περιπτώσει, καθ' ἣν ὁ μοναχὸς πρὸς ὃν ἐγένετο ἡ ἐπαγωγὴ ἀπέθανε πρὸ τῆς κτήσεως τῆς κληρονομίας, 1) ἐὰν εἶχε λάβῃ

¹ πρβ. Bartolomäus Socinus, Consilia II. 183. 245. Nr. 3.—Bertrandus Consilia III 2. cons. 73 n° 3.—Covarruvias De testamentis (Coloniae 1679) cap. I Nr. 31 ff.—Baldus Consilia 494. Sanchez cap. 12 Nr. 35 ff. J. Böhmmer II lib. III tit. XXVII. § 21. Engel. de jure et privil. monast § 14. Tamburinus De jure abbat. tom. III q. 4. n. 2 sqq. Nicolaus de Ubaldis De success. ab intest. clericorum P. II n. 1 sqq. Περὶ τούτων καὶ ἄλλων πρβ. Hellmann σελ. 97 σημ. 22.

² Ο Böhmmer αὐτόθι ὡς ἐξῆς ἐκφράζεται. Regulares clerici ut et monachi propter votum paupertatis hereditatis acquirendae non sunt capaces, sed loco eorum succedit congregatio καὶ κατωτέρω, « post introitum monachis haud amplius integrum est renunciare hereditati in praejudicium monasterii, cum velle et nolle prorsus ipsi interdictum sit ».

³ L. 2. § 5 (39.3) Hellmann σελ. 98 αὐτόθι.

γνώσιν τῆς ἐπαγωγῆς, 2) ἐὰν δὲν ἐγίνωσκεν αὐτὴν. Ἐν τῇ πρώτῃ περιστάσει ἐδέχθησαν ὅτι τὸ μοναστήριον ἠδύνατο νὰ ὑπεισέλθῃ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν κληρονομίαν καὶ νὰ ἐνασκήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ μοναχοῦ καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐν τῇ δευτέρῃ περιστάσει ἐφήρμοσαν χάριν τοῦ μοναστηρίου, μεταμορφθέντος εἰς ἐγγύτερον τοῦ μοναχοῦ κληρονόμον, τὰς ἀρχὰς τῆς Ἰουστινιανείου παραπομπῆς¹ δεξάμενοι ὅτι, ἐὰν ἀπὸ τῆς ἐπαγωγῆς δὲν παρῆλθεν ἔτος (annale tempus), δύναται τὸ μοναστήριον νὰ ἀποκτήσῃ τὴν κληρονομίαν, ἐὰν ὁµως εἶχε παρέλθῃ ἀπὸ τῆς ἐπαγωγῆς τὸ ἔτος, ἀποκλείεται τὸ μοναστήριον αὐτῆς, ἐπιφυλαττομένου ἐν τούτοις αὐτῷ τοῦ τῆς εἰς ἀκέραιον ἀποκαταστάσεως δικαιώματος².

Τοιαύτας καὶ παρομοίας θεωρίας ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἐπαγωγῆς καὶ τῆς κτήσεως τῆς κληρονομίας τῶν μοναχῶν καὶ τῶν μοναστηρίων οἱ τοῦ Κανονικοῦ δικαίου συγγραφεῖς ἐδίδαξαν ἀφ' ἑτέρου ὁµως οἱ νομικοὶ ἀντιθέτου πορείας ἐλάβοντο, διότι ἔταξαν τὰ τῆς ἐπαγωγῆς κληρονομίας εἰς μοναχὸν ὑπὸ τοὺς κοινούς κανόνας³, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ δίκαιον τῆς ἐπαγωγῆς στηρίζεται ἐπὶ καθαροτάτης προσωπικῆς σχέσεως τοῦ κληρονόμου, στηριζόμενοι δὲ ἐπὶ τοῦ Ν. 56. Κώδ. (1. 3.) ἀπέκρουσαν τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ ἐπαγωγὴ εἰς τὸν μοναχὸν εἶνε ἄμεσος ἐπαγωγὴ εἰς τὸ μοναστήριον, διότι ὀλόκληρος ὁ νόμος οὗτος τίθεται ὡς βᾶσιν τὸ πρόσωπον τοῦ μοναχοῦ καὶ τὰ καθαρῶς ἐκ τοῦ φυσικοῦ προσώπου αὐτοῦ πηγάζοντα δικαιώματα, πρὸς τὴν ἐπαγωγὴν δὲ καὶ κτῆσιν κληρονομίας κατὰ τοὺς κοινούς νόμους nullo eis impedimento ex sanctimoniali conversatione generan-

¹ L. 19 C. (6.30).

² πρβ. Fachineus lib. VI. c. 16, Piso Variarum resolutiones I. 11. Nr. 24, Manz Tractatus de testamento valido vel invalido tit IV § 247.

³ πρβ. πρὸ πάντων Bartolus a Saxoferrato ἐπὶ τῆς L. I. Dig. (28.6). Gul. Durandis Speculum juris lib. IV part. III. De statu monachorum f. 408 Nr. 12. Harprecht Notae ad Clarum (Frankfurt 1622) quaestio 30. Περὶ τούτων καὶ ἄλλων πρβ. Hellmann σελ. 98 σημ. 26.

do, sive soli sive cum aliis ad successionem vocantur. Ἄν ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς Νεαρᾶς αὐτοῦ καθιέρωσε τὴν ἀρχὴν τῆς προσκυρώσεως τῶν πραγμάτων τῶν μοναχῶν τῇ μονῇ, τὸ ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς ὅμως δικαίωμα καὶ ἡ ἐνάσκησις αὐτοῦ δὲν εἶνε ἀντικείμενον περιουσίας.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ δικαίωμα τῆς ἀποβολῆς τῆς ἐπαχθείσης κληρονομίας καὶ οἱ νομικοὶ δὲν συνεφώνησαν, διότι ἄλλοι μὲν¹ ἐδέχθησαν τὴν τῶν κανονομαθῶν γνώμην, ὅτι λόγῳ τῆς διὰ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἀπωλείας τῆς αὐτοβουλίας δὲν δύναται ὁ μοναχὸς νομίμως νὰ ἀποβάλῃ τὴν κληρονομίαν ἀνευ τῆς θελήσεως τῶν προεστώτων, ἐν ᾧ ἕτεροι τὸ ἐναντίον ὑπεστήριξαν². Ὁ δὲ Ἰούλιος Κλάρος³ ἐπὶ τῆς διαμάχης τῶν δύο στρατοπέδων, τῶν συγγραφέων τοῦ Κανονικοῦ καὶ τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου, ἐσχημάτισε θεωρίαν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Hellmann, πρακτικωτάτην μὲν ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν, ἀλλ' ἥκιστα ἐπιστημονικὴν, διακηρύξας ὅτι, «haec est ardua quaestio et satis periculosa propter infinita argumenta, quæ hincinde adducuntur per Doctores. Propterea in tanto conflictu opinionum credo, quod iudex non erraret sequendo in foro Cæsaris opinionem legistarum, in foro canonico opinionem canonistarum».

§ 52. Δικαίως καὶ ὀρθῶς ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Hellmann⁴ ἐθεώρησεν ὡς μόνην ὀρθὴν καὶ συμβιβασομένην ἀναμφιβόλως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ νόμου τὴν δόξαν τῶν νομικῶν. Τὸ δικαίωμα ὄντως τὸ ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς

¹ Bartolus ad l. 56. § 1. C. (1. 3.). Franc. Vivius ἐν Thesaurus comm. opinionum tom. I. fol. 91. — Gul. Durandis l. c. πρὸ. καὶ Fachineus l. c. (Hellmann σελ. 99).

² Πρὸ. Harprecht l. c. (Hellmann αὐτόθι).

³ l. c. § testamentum qu. 30. Πρὸ. Hellmann, παρ' ᾧ καὶ τὰς ἐν τῷ κανονικῷ δικαίῳ τῶν δυτικῶν διακρίσεις μεταξὺ ταγμάτων ἀνικάνων πρὸς κτήσιν περιουσίας καὶ ικανῶν, καὶ περὶ τῆς εἰς ἑκατέραν τῶν περιστάσεων τούτων ἐξετάσεως τῶν νομικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπαγωγῆς καὶ κτήσεως κληρονομίας. Μὴ ὑπαρχουσῶν παρ' ἡμῖν τοιούτων διακρίσεων, ἀπέχομεν τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῶν ἐρεῦνης ὡς ματαίας.

⁴ σελ. 104 καὶ ἐπ. § 10.

κληρονομίας πηγάζον πρὸς κτήσιν αὐτῆς εἶνε ἐξόχως προσωπικόν, μόνον ἐξαιρετικῶς καὶ κατ' ἐπιείκειαν ἐν ταῖς περιστάσεσι τῆς παραπομπῆς (transmissio) σχολάζον, αἵτινες ὅμως εἰσὶν εἰδικῶς ἐν ταῖς πηγαῖς ὠρισμένοι καὶ δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐπὶ ἄλλων θεμάτων καὶ χάριν μοναστηρίων, ἀφ' οὗ οὐδαμοῦ τοῦ νόμου εὐρίσκεται ἐξαιρετικὴ διάταξις περὶ τοιαύτης παραπομπῆς ἐν ταῖς μεταξὺ μοναχοῦ καὶ μοναστηρίων σχέσεσι. Ἐκ τῆς ἀνικανότητος τοῦ μοναχοῦ, λέγει ὁ Hellmann¹, κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον πρὸς κτήσιν περιουσίας, ἐξάγεται μόνον ὅτι τὴν κτηθεῖσαν κληρονομίαν ὁ μοναχὸς δὲν δύναται νὰ ἀποκτήσῃ δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ διὰ τὸ μοναστήριον εἰς ὃ μεταβαίνει.

Ἀποκρουστέα οὐχ ἤττον παντελῶς τυγχάνει καὶ ἡ δόξα ὅτι ὁ μοναχὸς ἐξομοιοῦται ὑπεξουσίῳ, ἵνα ὑποστηριχθῇ ὡς συνέπεια ἡ ἐκδοχὴ ὅτι τὸ μοναστήριον ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐπαχθεῖσαν τῷ μοναχῷ κληρονομίαν καὶ ἀνευ τῆς θελήσεως καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ μοναχοῦ. Ἐξεθήκαμεν ἤδη ἐν δέοντι ἀνωτέρω πόσον ἄτοπος ἐστὶν ἡ ἐξομοίωσις τοῦ μοναχοῦ πρὸς ὑπεξούσιον, ἐνταῦθα προστιθέμεθα ὅτι οἱ ὑποστηρίζοντες τοιαύτην γνώμην ἐπὶ τῶν φάσεων τῆς ἐπαγωγῆς καὶ τῆς κτήσεως τῆς κληρονομίας, λησμονοῦσι καθ' ὅλοκληρίαν ὅτι καὶ ὁ ὑπεξούσιος δύναται ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ πατρὸς νὰ δεχθῇ καὶ ἀποκτήσῃ αὐτὴν². Ὡστε ἐὰν θελήσῃ τις νὰ ἦ συνεπὴς ταῖς ἀναλογίαις τῆς ὑπεξουσιότητος, ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ τῷ μοναχῷ ἀνεξαρτησίαν θελήσεως ὡς πρὸς τὴν κτήσιν τῆς κληρονομίας, τόσῳ μᾶλλον καθόσον ἡ ἀνεξαρτησία, ἣν διακεκριμένην ἀνεγνώρισε τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον μεταξὺ πατρὸς καὶ ὑπεξουσίου ὡς πρὸς τοῦτο, φανεροῦται ἐν ταῖς πηγαῖς καθαρότατα· ὁ πατὴρ δὲν ἠδύνατο νὰ παρακωλύσῃ τὸν ὑπεξούσιον, ἵνα οὗτος αὐξήσῃ καὶ προαγάγῃ τὸ peculium adventitium δι' ἀποκτήσεως κλη-

¹ σελ. 105.

² L. 8 pr. § 1. 2. C. (6. 61). — Βασ. 11 (45. 4).

ρονομίας· εάν δὲ καὶ τῷ πατρὶ ἐδόθη τὸ δικαίωμα ν' ἀποκτᾶ κληρονομίαν ἐπαγομένην τῷ ὑπεξουσίῳ ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν οὗτος ἀπέκρουεν αὐτήν, ἐγένετο τοῦτο ὅπως μὴ στερῆται ὁ πατήρ τῆς ἐπικαρπίας, ἣν ἐδικαιοῦτο νὰ ἔχη ἐπὶ τῶν πραγμάτων τοῦ ὑπεξουσίου καὶ πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ συμφέροντος τούτου. Τὰ στοιχεῖα ὅμως ταῦτα τέλεον ἐλλείπουσιν ἐπὶ τῶν σχέσεων τοῦ μοναστηρίου πρὸς μοναχόν.

Κατὰ τὸν Hellmann, ὅταν ἐν τῷ νόμῳ δὲν εὐρίσκομεν ἐξαιρέσιν ρητὴν κανόνος, ὑποχρεούμεθα νὰ ἐμμείνωμεν εἰς τοὺς κοινούς ὀρισμούς τοῦ κανόνος τούτου, καὶ δὴ εὐλόγως. Ἡ φύσις τῆς ἐπαγωγῆς αὐτῆ καθ' ἑαυτὴν εἶνε προσωπικωτάτη (mere personalissima), ἡ ἄμεσος κατ' ἀκολουθίαν διαδοχὴ τοῦ μοναχοῦ εἰς τὸ τῆς ἐπαγωγῆς δικαίωμα εἶνε ἀδύνατος, τότε δὲ μόνον δύναται τὸ μοναστήριον ν' ἀποκτήσῃ τὴν εἰς μοναχὸν ἐπαχθεῖσαν κληρονομίαν, ὅταν ὁ μοναχὸς συναινῇ καὶ συμφωνῇ τῇ ἀποδοχῇ καὶ ἀποκτήσῃ αὐτῆς¹. Ὁμοίως δὲ ματαιοῦται ἡ ἀποβολὴ τῆς κληρονομίας (repudiatio) διὰ τῆς θελήσεως τοῦ μοναχοῦ.

Τοιοιουτρόπως ἡ δήλωσις περὶ ἀποδοχῆς τῆς κληρονομίας ἐκ μέρους τοῦ μοναχοῦ δὲν γεννᾷ δυσκολίας. Ἐάν τὸ μοναστήριον ἀρνήται νὰ δεχθῇ τὴν πρόσκτησιν τῆς ἀποδεχθείσης ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ κληρονομίας, εἶνε ζήτημα ἀνεξάρτητον.

§ 53. Πρακτικῶς σπουδαῖον εἶνε τὸ ζήτημα, εάν πρὸ τῆς περὶ ἀποδοχῆς δηλώσεως ἢ τῆς ὑπεισελεύσεως ὁ μοναχὸς ἀποθάνῃ· ἐν τιοαύτῃ περιπτώσει ἡ κληρονομία μὴ κτηθεῖσα προσαυξάνεται τοῖς συγκληρονόμοις ἢ περιέρχεται, τιοούτων μὴ ὑπαρχόντων, τοῖς νομίμοις τοῦ ἀποβιώσαντος κληρονόμοις². Ἐάν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς κληρονομίας ἐτάχθη προ-

θεσμία, ὡς εἶνε π. χ. ἡ τῆς διασκέψεως¹ (spatium deliberationis), καὶ δὲν ἐπακολουθήσῃ ἐγκαίρως καὶ ἐμπροθέσμως ἡ δήλωσις, ἡ κληρονομία ἐπάγεται εἰς τοὺς ὑποκαταστάτους ἢ κατ' ἐπαύξεισιν τοῖς συγκληρονόμοις, εάν εἰσὶ τιοιοῦτοι ἐν ταῖς διαθήκαις, ἢ εἰς τοὺς ἐξ ἀδιχθέτου συγγενεῖς κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον².

§ 54. Κατὰ τὰ ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ σήμερον ἰσχύοντα τὰ ζητήματα τῆς ἐπαγωγῆς τῆς κληρονομίας εἰς μοναχὸν καὶ κτήσεως αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ἔχῃσι πρακτικὴν σημασίαν, ὅταν ἡ κληρονομία ἐπάγεται μετὰ τὴν ἀπόκρσιν. Κατὰ τὴν Νεαρὰν τοῦ Λέοντος Β', περὶ ἧς παρακατιόντες θέλομεν διαλάβῃ, ὁ μοναχὸς εἶνε κύριος νὰ ἀποκτήσῃ ἢ νὰ ἀποβάλῃ αὐτήν, διότι ἡ ἀποβολὴ ἢ ἀποδοχὴ ἀποκλειστικῶς ἀφορᾷ εἰς αὐτὸν, ἰδίως ὅταν εἶχεν ἀφιερῶσῃ τι κατὰ τὴν εἰς τὸ μοναστήριον εἰσοδον. Ἐάν ὅμως ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ἐπαγωγὴ κληρονομίας ἐγένετο πρὸ τῆς ἀποκάρσεως καὶ πρὶν ἢ ὁ κληρονόμος ὑπεισελθῇ γένηται μοναχὸς, τότε δύναται καὶ παρ' ἡμῖν νὰ γεννηθῶσι τὰ ἀνωτέρω ἐξετασθέντα ζητήματα. Ὁ μοναχὸς μόνος δύναται νὰ ἀποδεχθῇ ἢ νὰ ἀποκρούσῃ τὴν κληρονομίαν, τοῦ μοναστηρίου μὴ ἔχοντος δικαίωμα νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἀποβολὴν ἢ τὴν ἀποδοχὴν³. εάν δὲ ἀποβάλῃ αὐτήν, ἢ ἀποθάνῃ πρὸ τῆς ἀπο-

¹ L. 22 § 14. C. (6.30) L. 10 Dig. (28.8) Βασιλ. ΛΑ 14 60. Gajus II 167 L. 23. § I. (28. 5.) L. I § 12 (38. 9.) Βασιλ. ΜΕ 2. 25. L. I § 2. L. 2. 3. 4. (28.8) Βασιλ. ΛΕ 13. 1. 2. 3. 4. Ἀρμεν. Ε 8.8. Κατὰ τοὺς δυτικούς, εάν ἡ ἀποβολὴ κληρονομίας ἀντιβαίνει εἰς ρητὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Τάγματος, δὲν δύναται νὰ ἔχη βεβαίως νομικὴν συνέπειαν γινομένη. Πρὸ καὶ Singer σ. 40.

² Ἡ ὑπὸ τῆς ἀρχαιοτέρας ἐπιστήμης σχεδὸν ὁμοφώνως διδαχθεῖσα θεωρία, ὅτι ἡ εἰς τιοαύτας περιστάσεις προσγινομένη εἰς τὸ μοναστήριον βλάβη παράγει δικαίωμα ἀποκαταστάσεως εἰς ἀκέραιον στερεῖται παντελῶς βάσεως. Τὰ μοναστήρια ὄντως ὡς ἐκκλησιαστικὰ ἰδρύματα ἐξομοιοῦνται ἀνηλίκους κατὰ τὸ Κανονικὸν δίκαιον εἰς τὴν ἀξίωσιν ἀποκαταστάσεως, ἀλλὰ προϋπόθεσις ἀναγκαία τοῦ δικαίωματος τούτου εἶνε ὅτι ἡ βλάβη (laesio) προῆλθεν ἐξ ἀτομικῆς πράξεως, ἢ ἐνέργεια ὅμως ἢ παράλειψις τοῦ μοναχοῦ δὲν εἶνε ἐνέργεια τοῦ μοναστηρίου.

³ Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ ἀποδοχὴν εἶνε ἐλεύθερον νὰ ἀρνηθῇ τὸ μοναστήριον τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀποδεχθείσης κληρονομίας, εάν τιοιοῦτο εἶνε τὸ συμφέρον αὐτοῦ.

¹ πρὸ καὶ Singer σελ. 40 ἀποφαινόμενον ὅτι «ἡ ἀποδοχὴ τῆς κληρονομίας... ἤρτηται ἐκ τῆς ἐλευθέρως θελήσεως τοῦ μοναχοῦ».

² Πρὸ Hellmann περὶ τῶν θεωριῶν τῆς Ἰουστινιανείου καὶ Θεοδοσιανῆς παραπομπῆς (σελ. 104 καὶ ἐπ.).

δοχής και υπεισελεύσεως, τότε εφαρμοστέοι τυγχάνουσι οί κοινοί κανόνες.

Ἄλλ' ἢ πρὸ τῆς ἀποκάρσεως ἐπαχθεῖσα κληρονομία, μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν δὲ κτηθεῖσα εἰς ποίαν τάξιν τῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ ἀνήκει; πρέπει νὰ θεωρήσωμεν δῆλα δὴ αὐτὴν ὡς εἰσκοσμισθεῖσαν πρὸ τῆς ἀποκάρσεως καὶ προσκυρουμένην τῷ μοναστηρίῳ, ἢ εἶνε περιουσία ἐξ ἐκείνων, αἵτινες θεωροῦνται κατὰ τὴν Νεαρὰν Ὡ τοῦ Λέοντος ὡς ἀνήκουσαι τῷ μοναχῷ;

Ἡ τοιαύτη περιουσία ἀναντιρρήτως ἀνήκει τῷ μοναχῷ ὡς κτωμένη μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν.

§ 55. Ἄξιον λόγου εἶνε ὄντως τὸ ζήτημα περὶ τοῦ δικαίωματος τῆς προσβολῆς διαθήκης ἢ αἰτία θανάτου δωρεᾶς ἐπὶ ἀστοργία, διότι τὸ δικαίωμα τοῦ μοναχοῦ πρὸς νόμιμον μοῖραν τηρεῖται ἀκέραιον ἐπὶ τῆς περιουσίας τῶν ἀνιόντων καὶ τῶν κατιόντων, ὅταν εἶνε ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμος αὐτῶν, ἢ κατὰ τὰς νομίμους περιστάσεις¹ ἐπὶ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐρωτᾶται ὅμως τίνι ἀνήκει ἢ ἐξουσία πρὸς ἔγερσιν τῆς ἀγωγῆς περὶ μέμψεως;

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἔχει πρακτικότητα παρ' ἡμῖν μόνον ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν πρόκειται περὶ προσβολῆς διαθήκης ἢ δωρεᾶς, ἥς ἀκυρουμένης, τὰ δικαίωματα τῆς μονῆς ἀνατρέχουσιν εἰς τὴν πρὸ τῆς ἀποκάρσεως ἐποχὴν, π. χ. ἐὰν διαθήκη ἀστοργος τότε ἀνεώχθη ἢ δωρεὰ ἀστοργος ἐγένετο, διότι ἄλλως κατὰ τὴν νομοθεσίαν πάλιν τοῦ Λέοντος μόνος καὶ αὐτοτελῶς ὁ μοναχὸς ἐνασκει αὐτὴν. Ὁ Hellmann καὶ ὁ Singer (σελ. 40) φαίνονται παραδεχόμενοι ὅτι ἡ ἐνάσκησις τῆς μέμψεως ἀνήκει τῷ μοναστηρίῳ διὰ τῆς προεστιαίας ἀρχῆς, οὐχὶ ὅμως ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ μοναχοῦ, διότι ὁ ἀποκλεισμός ἐκ τῆς νομίμου μοίρας εἶνε προσωπικὴ προσβολὴ τοῦ δικαιουμένου. Ἡ γνώμη αὕτη προκειμένου περὶ παραστάσεως ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου², καὶ ἡμεῖς

¹ § 1 Int. (2.18) L. 1. D. (5.2) L. 21. C. (3.28) Βασιλ. 1. 51 (39. 1).

² Καθόσον τὸ ἀποτέλεσμα ὑπὲρ τῆς μονῆς ἐπιδιώκεται καὶ κατὰ τὸ ἄρθρ. 1 Διατ.

νομίζομεν ὅτι εἶνε ὀρθή. Ἐὰν ὅμως οἱ προστώτες τοῦ μοναστηρίου, ἐν Ἑλλάδι τὸ ἡγουμενοσυμβούλιον, προβῶσι δικαστικῶς εἰς τὴν μέμψιν ἄνευ τῆς συναίνεσεως τοῦ προσβληθέντος μοναχοῦ, ἡ ἀγωγή τυγχάνει ἀπαράδεκτος.

§ 56. Ἐπὶ κληροδοτημάτων, ἢ ἐπαγωγῆ, ὅταν δὲν ὑπάρχωσιν ὑπὸ τινα αἵρεσιν, γίνεται ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ διαθέτου (ex die mortis ejus venit)¹ Ὅταν τοιοῦτοτρόπως ὀρισθῇ κληροδοτήμα ὑπὲρ τινος καὶ οὗτος κατόπιν γένηται μοναχός, ἀποθάνῃ δὲ πρὶν ἢ ὁ ἐγκατασταθεὶς κληρονόμος ἐπιληφθῇ τῆς κληρονομίας², οὐχ ἤττον τὸ δικαίωμα μεταβαίνει τῇ μονῇ ὡς δικαιοδόχῳ νομίμῳ titulo professionis, vi voti³.

Διαφέρει ὅμως τὸ ὑπὸ αἵρεσιν κληροδοτήμα ἢ sub incerta die. Πρὶν ἢ ἐξέλθῃ ἢ πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ αἵρεσις, ἢ ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα, ὁ κληροδόχος δὲν ἀποκτᾶ αὐτό· ὥστε, ἐὰν ὁ κληροδόχος μοναχὸς ἀποθάνῃ πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς αἵρέσεως, ὅταν ἰδίως ἢ κτήσις τοῦ κληροδοτήματος ἤρτηται ἔκ τινος ἐνεργείας ἢ πράξεως τοῦ μοναχοῦ, δὲν μεταβιβάζει τὸ δικαίωμά του εἰς τὸ μοναστήριον⁴. Ὅταν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ μοναχοῦ ἐξῆλθεν ἢ αἵρεσις, ἐννοεῖται ὅτι τὸ κληροδοτήμα θεωρεῖται καθαρὸν (legatum purum) καὶ τὸ μοναστήριον δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ αὐτό.

^{12/21} Μαΐου 1835, ἡ παράστασις τῶν σωματείων γίνεται διὰ τῆς προϊσταμένης αὐτῶν διοικήσεως.

¹ L. 5. D. (36. 2.).

² Διότι ὡς γνωστὸν ἡ κυριότης τοῦ κληροδοτήματος διὰ τῆς υπεισελεύσεως τοῦ κληρονόμου μετατίθεται τῷ κληροδόχῳ.

³ Ἐννοεῖται ὅτι ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ὁ μοναχὸς ἀποθάνῃ ἀδιάθετος, (κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Βαλσαμῶνος ἢ ἠκολουθήσαμεν, καὶ ὡς πρὸς τὰ πράγματα τοῦ μοναχοῦ τὰ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν κτηθέντα), κληροδοτήμα προσενεχθὲν μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ὑπάγεται, ἐὰν ὁ μοναχὸς πρὶν ἢ κτήσῃται αὐτὸ ἀπέθανε· δῆλα δὲ περιέρχεται τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου συγγενέσι πρὸς καὶ Singer σελ. 40.

⁴ Πρὸς Βασιλ. 1 (44. 30). — Cod. L. un. § 7. (6.51).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Κληρονομική διαδοχή τῶν μοναχῶν κατὰ τὸ μεταγενέστερον Βυζαντιακὸν δίκαιον

§ 57. Δίκαιον Ἐκλογῆς.

§ 58. Πρόχειρος Νόμος. Βασιλικά. Σύνοδος ΑΒ. Ἀρμενόπουλος.

§ 59. Περιουσία τοῦ μοναχοῦ γινομένου ἐπισκόπου. Τί δὲ ἂν ὁ ἐπίσκοπος γένηται μοναχός.

§ 60. Νομοθεσία Λέοντος. Νεαρά 5. Διάκρισις περιουσίας πρὸ τῆς ἀποκάρσεως καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν.

§ 61. Πρακτικὴ σημασία τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ νομικοῦ τρόπου τῆς προσκυρώσεως τῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ Λέοντος. Τίς ἡ τύχη τῆς πρὸ τῆς ἀποκάρσεως ὑπαρχούσης διαθήκης. Νομολογία Βυζαντινῆ.

§ 62. Πότε δικαιοῦνται οἱ παῖδες νὰ ἀπαιτήσωσι τὴν νόμιμον μοῖραν;

§ 63. Νεαρά Λέοντος 6. Ἀνήβου μοναχοῦ ἰκανότης πρὸς διάθεσιν περιουσίας.

§ 64. Κελλιῶται ἢ ἰδιορρυθμοὶ μοναχοί.

§ 65. Κτιτόρων ἢ δομητόρων κληρονομικὴ διαδοχή.

§ 66. Δοκίμων κληρονομικὴ διαδοχή.

§ 67. Κληρονομία ἢ κληροδότημα ἐπὶ αἰρέσει γάμου ἢ παιδοποιίας ἢ χάριν προικῶς ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς. Τύχη αὐτῶν ἂν ὁ βεβαρημένος εἰσέλθῃ εἰς μοναστήριον. Ἰουστινιάνειον καὶ μεταγενέστερον δίκαιον.

§ 68. Μετάβασις ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον.

§ 69. Συνέπειαι ὡς πρὸς τὴν περιουσίαν τοῦ μετατιθεμένου, κατὰ τὸ ἀστικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον. Ἄλλα σχετικὰ ζητήματα.

§ 57. Τοιαύτης οὔσης τῆς Νομοθεσίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, προβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ κατόπιν βυζαντιακοῦ δικαίου. Ἡ Ἐκλογή τῶν Ἰσαύρων οὐδένα λόγον περὶ τῆς κληρονομίας τῶν μοναχῶν ποιεῖται, ἐνεωτέρισε δὲ κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι δὲν ἀπηγόρευσε μὲν εἰς τοὺς συζύγους, ἄνδρα ἢ γυναῖκα, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐτέρου νὰ μονάσωσι μὴ δευτερογαμοῦντας, ἀλλ' ὑπέβαλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἐξῆς περιορισμόν· ἐὰν εἶχον τέκνα δὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσι τοῦτο· « ἀλλὰ τὴν τούτων ποιεῖσθαι φροντίδα τε καὶ διοίκησιν, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ἡ χήρα ἔχουσα τέκνα ἢ ἔγγονα μαρθαρῆτω πρῶτον τὸν ἴδιον

οἶκον εὐσεβεῖν· τοῦτο γὰρ ἔστιν ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Ἐὰν δὲ τὰ τέκνα συνεπλήρουν τὴν νόμιμον ἡλικίαν καὶ εὐκατάστατα καταστάντα ἠδύνατο νὰ διοικήσωσιν, « εἰς βίον περιῆλθον καὶ δύνανται τὴν ἰδίαν διοίκησιν ποιεῖν», τότε ὁ γονεὺς ἐδικαιοῦτο ν' ἀπροσρηθῇ εἰς μοναστήριον, ἀλλὰ τὰ τέκνα αὐτοῦ παρεκράτουν τὴν περιουσίαν του, πλὴν ἐνὸς παιδὸς μοῖραν ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τέκνων, ἣν ἐλάμβανεν ὁ μονάσων γονεὺς.

§ 58. Ὁ Πρόχειρος νόμος τοῦ Βασιλείου καταργήσας τὴν Ἐκλογὴν, ἐπανεισήγαγεν ἐν τίτλῳ XXIV τὰς ἀρχὰς τῶν Ἰουστινιανείων Νεαρῶν·

« Ὁ μέλλων εἰσιέναι ἐν μοναστηρίῳ διατιθέσθω τὰ καθ' ἑαυτὸν πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ, ἐπεὶ προσκυροῦται τῷ μοναστηρίῳ πάντα τὰ αὐτοῦ, κὰν μὴ ρητῶς φήσειεν εἰσάγειν αὐτά, καὶ οὐκέτι ἔσται κατ' οὐδένα τρόπον κύριος αὐτῶν. Ὁ ἐπὶ παισὶ μονάσας δύναται καὶ μετὰ τὸ μονάσαι διελεῖν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τοῖς ἰδίοις παισὶ, φυλάττων ἑαυτῷ ἐν μέρος, ὃ καὶ τῷ μοναστηρίῳ ἀρμόζει. Ἐὰν δὲ ἀδιάθετος τελευτήσῃ, τότε οἱ παῖδες αὐτοῦ λήψονται τὰ ἐξ ἀδιαθέτου, τούτεστι τὸν φαλκίδιον, καὶ τὸ λοιπὸν δίδεται τῷ μοναστηρίῳ. Ὁ ἀπὸ μοναστηρίου εἰς ἄλλο μοναστήριον μετιῶν ἐκπίπτει τῶν ἰδίων πραγμάτων μηδὲ προσδεχθεῖς».

Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ ἡ Ἐπαναγωγή ἐν τίτλῳ IX 9 10 καὶ 11.

Ἐν Βασιλικῶν βιβλίῳ IV ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Περὶ μοναστηρίων καὶ μοναχῶν καὶ ἀσκητῶν καὶ διαγωγῆς αὐτῶν » περιελήφθησαν τὰ περὶ τῆς περιουσίας καὶ κληρονομίας τῶν μοναχῶν κεφάλαια τῆς Νεαρᾶς 123 τοῦ Ἰουστινιανοῦ¹.

Παραλλήλως, ὡς ἄνω εἶπομεν, βαίνοντος τοῦ Ἐκκλησια-

¹ Ἐκ τῆς Ν. 5 ἐλήφθη τὸ πρῶτον μόνον κεφάλαιον ἐκ δὲ τῆς 123 τὰ 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. Ἐν τούτοις ἐν ταῖς συλλογαῖς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, π. χ. Φωτίου Νομοκ. XI 1., γίνεται χρῆσις καὶ τῆς Ν. 5. (Σ. I 248 ἐπ.).

στικοῦ δικαίου, ἢ ἐπὶ Φωτίου συνελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ΑΒ Σύνοδος διὰ τοῦ 6 κανόνος ἐπανέλαβε τὰς αὐτὰς διατάξεις. Κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον οἱ μοναχοὶ οὐδὲν ἴδιον ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι « πάντα δὲ τὰ αὐτῶν προσκυροῦσθαι τῷ μοναστηρίῳ ». Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἰδίως οἱ Πατέρες ἐστήριξαν ἐπὶ τοῦ λόγου ὅτι καὶ ὁ ἀπόστολος Λουκᾶς ἐδίδαξεν « περὶ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων καὶ τὴν τῶν μοναχῶν πολιτείαν διατυπώσαντων, ὡς οὐδεὶς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά ». Οἱ θέλοντες λοιπὸν, κατὰ τὸν κανόνα, νὰ μονάσωσι, δύνανται νὰ διαθέσωσι πρότερον τὴν περιουσίαν καὶ νὰ παραπέμψωσιν αὐτήν « οἷς ἂν βούλοιτο προσώποις » μὴ κεκωλυμένοις ὑπὸ τοῦ νόμου. « Μετὰ γάρ τοι τὸ μονάσαι τῶν προσόντων αὐτοῖς ἅπαντων τὸ μοναστήριον ἔχει τὴν κυριότητα, καὶ οὐδὲν περὶ τῶν οἰκείων φροντίζειν ἢ διατίθεσθαι τούτοις παρακεχώρηται ».

Ὁ κανὼν οὗτος στηρίζεται ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς Ἰουστινιανείου Νεαρᾶς 5, ἧς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ πέμπτου κεφαλαίου υἰοθετεῖ· ἀλλὰ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἠγέρθη ὑποψία περὶ συγκρούσεως τοῦ κανόνος τούτου πρὸς τὸ 38 κεφάλαιον τῆς Ν. 123, τοῦ κανόνος μὴ ἐξαιρουμένου τὸν ἔχοντα τέκνα μοναχὸν ἐκ τοῦ περιορισμοῦ τῆς διαθέσεως μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν, λίαν ὀρθῶς ὅμως ὁ Βαλσαμῶν¹ παρατηρεῖ, ὅτι ὁ κανὼν δὲν ἠθέλησε νὰ πραγματευθῆ περὶ τῶν μοναχῶν τῶν ἐχόντων ἀναγκαίους κληρονόμους καὶ ἐμνήσθη μόνον τῶν μὴ ἐξ ἀνάγκης γραφομένων κληρονόμων, δηλονότι τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν καὶ τῶν ἀλλοτρίων, οὐδὲ κατήργησε τὴν διάταξιν τῆς Νεαρᾶς, ἣτις, ἀφ' οὗ πραγματεύεται περὶ τοῦ θέματος, περὶ οὗ καὶ ὁ Δ' κανὼν ὀρίζει, προσέθετο ὅτι ταῦτα κρατοῦσιν, ἐὰν δὲν ὑπάρχωσι παῖδες, προβλέψασα καὶ περὶ τῆς περιστάσεως, καθ' ἣν ὁ μονάσας ἔχει παῖδας· οὐδεμία κατ' ἀκολουθίαν ἐναντιοφρονία ὑπάρχει.

¹ Σχόλια αὐτόθι.

Ὁ ρηθεὶς ὅμως ἀξιοσημείωτος κανὼν προέβλεψε καὶ περὶ ἄλλης τινος περιστάσεως, περὶ ἧς οὐδὲν εὐρίσκομεν ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ. Ὁ μονάσας ἠδύνατο ν' ἀποκρύψῃ καὶ ἰδιοποιηθῆ « φιλοκτησίας πάθει δουλούμενος » κινήτην ἢ ἀκίνητον κτήσιν, ἐξ ἐκείνης, ἣν ἐκέκτητο κατὰ τὴν ἐν τῷ μοναστηρίῳ κατάταξιν αὐτοῦ. Ὁ κανὼν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει παρέχει τῷ ἀρμοδίῳ ἐπισκόπῳ ἢ ἡγουμένῳ δικαίωμα διεκδικήσεως πρὸς ἀνάληψιν αὐτῆς καὶ πολλῶν παρουσία νὰ πωλήσῃ αὐτήν, τὸ δὲ τίμημα νὰ διανεῖμῃ τοῖς πτωχοῖς καὶ ἀπόροις. Ὁ κανὼν διὰ τῆς διατάξεως ταύτης, ἐπιτακτικῆς οὔσης, ἐπιβάλλει τὴν ὑποχρέωσιν τῆς πωλήσεως, καθιεροῖ ὅμως ἰδιόρρυθμον σύστημα, διότι τίς ὁ λόγος ἄρα γε τῆς πωλήσεως; Ἡ διεκδικουμένη καὶ καταλαμβανομένη αὕτη περιουσία δὲν θεωρεῖται ἀνήκουσα τῷ μοναστηρίῳ; Δὲν εὐρίσκομεν ἡμεῖς ἄλλον λόγον, εἰμὴ τὸν σκοπὸν ποινῆς κατὰ τοῦ μοναχοῦ, διότι τὰ περὶ ἐκποίησησεως ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας περιβάλλονται καὶ κατὰ τὸ βυζαντιακὸν δίκαιον διὰ πολλῶν διατυπώσεων καὶ περιορισμῶν¹. Ἐκτὸς τῆς ποινῆς ταύτης ἐπιβάλλεται τῷ μοναχῷ καὶ σωφρονισμὸς ἐπιτιμίου, ὡς ἀποσυλήσαντι τὰ τῷ Θεῷ ἀνήκοντα. Ἡ ἐκποίησις ἀπαιτεῖται νὰ γίνηται ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων, ἵνα μὴ ὑποψίαν καθ' ἑαυτοῦ δῶ ὁ ἡγούμενος ἢ ὁ ἐπίσκοπος, ὡς λέγει ὁ Ζωναρᾶς².

Τὸν κανόνα, περὶ οὗ ὁ λόγος, κατέστρωσε καὶ ὁ Ἀρμενόπουλος³.

§ 59. Περὶ τοῦ ζητήματος, τί γίνεται ἢ περιουσία τοῦ μοναχοῦ, ἐὰν οὗτος ἀνέλθῃ εἰς τὸ ἀξίωμα ἐπισκόπου, δὲν

¹ Πρὸς Κανόνα 12 ἐν Νικαίᾳ Συνόδου καὶ ἰδίως σχόλια Ζωναρᾶ, Βαλσαμῶνος καὶ Ἀριστηνοῦ· καὶ (Synopsis minor) Νόμιμον κατὰ στοιχείου Μ. Π. (ἔκδ. Ζαχαρ.).

Κατὰ τὸ νῦν ἰσχύον δίκαιον, κρατεῖ μὲν τὸ δικαίωμα τῆς διεκδικήσεως ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου, ἀλλ' ἢ τῆς πωλήσεως ποινὴ οὐχί, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ ἰδιαίτεροι νόμοι κανονίζουσι τὰ τῆς ἐκποίησησεως μοναστηριακῶν κτημάτων. Ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγή κατὰ τρίτων στηρίζεται ἐπὶ τοῦ τίτλου τῆς κυριότητος ex lege, ὃν κτᾶται τὸ μοναστήριον διὰ τῆς ἀποκάρσεως, χρώμενον τοῖς δικαίωμασι, ἅπερ ἐκέκτητο ὁ μοναχός.

² Διὰ τὸ ἀδιάβλητον (Βαλσαμῶνος αὐτόθι).

³ Ἀρμ. 4 (V. 4.) (ἔκδ. Heimbach).

ἔχομεν ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν λύσιν, ἂν καὶ δὲν στερηῆται πρακτικότητος, διότι πλειστάκις μοναχοὶ ἐγένοντο ἐπίσκοποι καὶ πατριάρχαι¹. Παρὰ τοῖς δυτικοῖς ὁμοῦ συζητεῖται καὶ ὁ Θωμασῖνος² ὀρθῶς διεξάγει αὐτὸ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τῆς ἐν Altheim Συνόδου καὶ κατὰ Γρατιανόν³, καθ' ὃν «*qui de monacho episcopus ordinatur, quod anteconsecrationem habuit, monasterio, quodvero post consecrationem acquisivit propriae ecclesiae relinquat*»⁴. Καὶ παρ' ἡμῶν τοιαύτη λύσις πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῆ, ὅτι δῆλα δὴ ὁ μοναχὸς γενόμενος ἐπίσκοπος λύεται τῶν δεσμῶν τοῦ μοναχικοῦ σχήματος καὶ τῶν περὶ ἀκτημοσύνης ὑποχρεώσεων, ἡ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα ὑψωσιν κτωμένη περιουσία ρυθμίζεται κατὰ τοὺς περὶ ἐπισκόπων νομικοὺς ὁρισμοὺς καὶ τὰ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ πράξει κρατοῦντα. Αἱ τῶν νόμων διατάξεις πρὸς ὑποστήριξιν τῆς λύσεως ταύτης, εἶνε βέβαιον ὅτι δὲν εἶνε ἀποχρῶσαι καὶ ρηταί, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς πολλοὶ σπουδαιότατοι λόγοι συνηγοροῦσι, 1) ἡ λύσις πάσης ὑπεξουσιότητος, ἣτις τῇ ἐπισκοπικῇ θέσει ἐπακολουθεῖ⁵, 2) διότι ἄνευ διακρίσεως ἐπισκόπων, ἂν οὗτοι προῆλθον ἐκ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἢ οὐ, παρέχεται δι' εἰδικῶν διατάξεων τοῦ κανονικοῦ καὶ ἀστικοῦ δικαίου ἡ ἐλευθερία τῆς διαθέσεως καὶ διέπονται τὰ περὶ τούτου δι' εἰδικῶν διατάξεων ἀδιακρί-

¹ Ἴδε Νεαρὰν 6 § 7 καὶ 123. Κατὰ τὸν ΙΖ' κανόνα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ΑΒ Συνόδου ἀπηγορεύθη ἡ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἀνάβασις μοναχοῦ, ἂν μὴ διέλθῃ τοὺς κατωτέρους βαθμοὺς «*τοῦ λοιποῦ μηδένα τῶν λαϊκῶν, ἢ μοναχῶν, ἀθρόον εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὕψος ἀνάγεσθαι, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βαθμοῖς ἐξεταζόμενον πρότερον, οὕτω τῆς ἐπισκοπῆς τὴν χειροτονίαν ὑποδέχεσθαι*» πρὸς καὶ σχόλια Ζωναρᾶ, Βαλσαμῶνος καὶ Ἀριστηνοῦ αὐτόθι (Σ. ΙΙ 701—704).

² ΙΙΙ 2. 49. Περὶ διαφορῶν θεωριῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος διὰ μακρῶν καὶ λεπτομερῶς πραγματεύεται ὁ Singer σελ. 71 καὶ ἐπ.

³ Pars II c. XVIII. qu. 1. Ἐκδ. Böhmmer σελ. 708—710.

⁴ Πρὸς καὶ Bouix tom. I part. V cap. VIII quaest. VII (σελ. 69).

⁵ Φωτίου Νομοκ. Ι. 31, 36 (Σ. Ι. 72. 76 καὶ ἐπ.), Νεαρ. Ἰουστ. 81 καὶ 123 κεφ. 4.

τως¹, 3) διότι τῷ ἐπισκόπῳ προσδίδεται ἐξουσία δικαστικὴ καὶ διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως καὶ ἐπιστασίας πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ προσώπων καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν μοναστηρίων¹, ἡ ὑπέροχος δὲ αὕτη θέσις δὲν δύναται νὰ συμβιβασθῆ τῇ τοῦ ὑπεξουσιῶν μοναχοῦ ἐν τοῖς δικαιώμασι τῆς περιουσίας². Ὁ μοναχὸς γενόμενος ἐπίσκοπος ὑπεισέρχεται εἰς ἄλλα τὰ δικαιώματα, ἅτινα παρέχονται γενικῶς καὶ κοινῶς τοῖς ἐπισκόποις, καὶ κατὰ μὲν τὸ δίκαιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ πᾶν ὅ,τι πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἐκέκτητο, τοῦτο ἀναμφιβόλως ἀνήκει τῇ μονῇ, ἣν κατέλιπε, ὅ,τι δὲ μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν κτήσεται, κατὰ τὰς ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων ἐφαρμοζομένης ἀρχᾶς κανονίζεται, κατὰ δὲ τὸ νεώτερον βυζαντιακὸν δίκαιον (Νεαρὰ τοῦ Λέοντος), ὅπερ παρακατιόντες θέλομεν ἐξετάσῃ, καὶ ἡ περιουσία, ἣν ὁ μοναχὸς μετὰ τὴν εἰς τὸ μοναστήριον εἴσοδον ἐκτήσατο δὲν ἀπομένει ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ παρακολουθεῖ τῷ ἐπισκόπῳ³.

¹ Φωτ. Νομοκ. ΙΙ. 1. IX. 1 (Σ. Ι 83. 169. 173). Συνόδου Ἀγκύρας κ. 15 καὶ σχόλια Ζωναρᾶ καὶ Βαλσαμῶνος καὶ Ἀριστηνοῦ (Σ. ΙΙΙ 50 ἐπ.). Λαοδικ. κ. 57 (Σ. ΙΙΙ 222 ἐπ.). Καρθαγ. κ. 33 (Σ. ΙΙΙ 390 ἐπ.). Σαρδ. κ. 6 (Σ. ΙΙΙ 243 ἐπ.). Ἀγ. Ἀποστόλων καν. 39. Συνοδ. Χαλκηδ. καν. 9. 17.

² Ὁ σοφὸς καρδινάλιος Hergenröther εἶνε σύμφωνος τῇ λύσει ταύτῃ, προστιθέμενος καὶ δύο ἔτι ἄλλους λόγους πρὸς πίστωσιν αὐτῆς, διότι δῆλα δὴ οἱ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους αἰῶνας πατριάρχαι ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν μοναχῶν, τούτους δὲ συχνάκις κατέκρινον ὅτι ἀπέβαλλον πᾶσαν μοναχικὴν ἀρετὴν καὶ δεσμόν, ὡς ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης βεβαίως (κ. 135. 136. seq. παρὰ Migne tom. 144 pag. 100. 205), (πρὸς π.χ. καὶ Γεωργίου Παχυμέρου ἐν Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου Ι 34. ΙΙ 38 ἔκδ. Bonnæ σελ. 88. 185. Νικηφόρου Γρηγορᾶ VI 5. 8 ἔκδ. Bonnæ σελ. 180, 193), καὶ διότι κατὰ τὸν κανόνα 2 τῆς Φωτιανῆς Συνόδου ἐν ἔτει 880 ἐπίσκοποι γινόμενοι μοναχοὶ δὲν δύνανται τοῦ λοιποῦ νὰ ἀντιποιηθῶσιν ἀξίαν ἀρχιερατικὴν, οὐδὲ ἐν τοῖς ἐπισκόποις νὰ λογιζῶνται, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα καὶ μοναχικὸν σχῆμα τέλειον διαχωρίζονται καὶ δὲν συμπίπτουσι. Καὶ ὅντως κατὰ τὸν κανόνα «*αἱ τῶν μοναχῶν συνθήκαι ὑποταγῆς λόγον ἐπέχουσι καὶ μαθητείας, ἀλλ' οὐχὶ διδασκαλίας ἢ προεδρείας· οὐδὲ ποιμαίνειν ἄλλους, ἀλλὰ ποιμαίνεσθαι ἐπαγγέλλονται*» (πρὸς καὶ σχόλ. Ζωναρᾶ καὶ Βαλσαμῶνος καὶ Ἀριστηνοῦ. Πρὸς καὶ Singer σελ. 126).

³ Πρὸς καὶ Singer σελ. 76 καὶ ἐπ. Bouix αὐτόθι. (Ἀλλ' ἐὰν ὁ μοναχὸς ὁ γενόμενος ἐπίσκοπος ἐπέσῃ ἢ παραιτηθῆ τοῦ ἀξιώματος τῆς ἐπισκοπῆς; Κατὰ τὸν Bouix *multi doctores religiosum, qui episcopatu cessit, vel depositus fuit, non teneri ad monasterium redire.* Ἡ λύσις αὕτη καὶ παρ' ἡμῶν φρονούμεν ὅτι εἶνε ἐφαρ-

Ὁ μοναχὸς ὁμοίως δύναται νὰ λάβῃ ἀξίωμα ἕτερον ἐκκλησιαστικὸν χειροτονούμενος· ἐρωτᾶται λοιπὸν, τίς ἢ τύχη τοῦ τοιοῦτου ἱερομονάχου, ὅταν μάλιστα δὲν ὑπηρετῇ ἐν τῇ οἰκείᾳ μονῇ, ἀλλ' ἐπετρέπη αὐτῷ ἢ ἐν τῷ κόσμῳ διαμονή (in saeculo manendi), ὅταν π. χ. διορισθῇ παρά τινι ἐκκλησίᾳ ἢ ἀλλοδαπῶ;

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου δὲν δύναται νὰ δοθῇ ἢ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων μοναχῶν δοθεῖσα λύσις. Οἱ κατώτεροι κληρικοί δὲν κατέχουσι τὴν διοικητικὴν καὶ ἐξαιρετικὴν θέσιν τοῦ ἐπισκόπου· οὗτοι δὲν λύονται τῶν δεσμῶν τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, ἢ μονῆ, εἰς ἣν ἀνήκον, διατηρεῖ ἀκέραια καὶ πλήρη τὰ ἐπὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν δικαιώματα, καὶ ἐξ ἀδιαθέτου ἀναντιρρήτως εἶνε ἢ νόμιμος αὐτῶν κληρονόμος. Ὑπάρχει καὶ σχετικὴ τις διάταξις ἐν Νεαρᾷ 5 τοῦ Ἰουστινιανοῦ (κεφ. 8), καθ' ἣν «εἴ τις τῶν μοναχικῶν ἐπαγγελιαμένων ἀσκησιν ἀξιοθεῖη κληρικοῦ χειροτονίας, μενέτω καὶ οὕτω καθαρὰν φυλάττων τὴν ἀσκησιν»¹.

Τί δὲ ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος γένηται μοναχός; Ἡ ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ Σύνοδος (κ. 2) ἐθεώρησεν ὑποβίβασμόν καὶ κατάπτωσιν τὴν ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου μετάβασιν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ τὴν περιβολὴν εἴτε τοῦ μικροῦ εἴτε τοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος,² τῷ τολμῶντι δὲ νὰ πράξῃ αὐτὸ ἐπισκόπῳ ἀπαγορεύει τοῦ λοιποῦ διὰ παντός τὴν ἀνάληψιν ἐπισκοπῆς. Τοῦ

μοστέα, διότι ἡ ἀπώλεια τοῦ ἀξιώματος δὲν δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς μετὰ τὴν κτῆσιν αὐτοῦ ἐπελθούσης, ἀφ' οὗ μάλιστα γενικῶς ὁ ἀπαξ ὑψωθείς εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, κατὰ τὸν κανόνα 2 τῆς ἐν Ἀγ. Σοφίᾳ Συνόδου, δὲν πρέπει νὰ καταβιβάζεται ἐν τῇ θέσει μοναχοῦ. Ἡ περιουσία ἄρα τοῦ ἐκπεσόντος ἢ παραιτηθέντος ἢ καὶ καθαιρεθέντος ἐπισκόπου κανονίζεται κατὰ τὰς περὶ ἐπισκόπων κρατούσας ἀρχάς. Διαφέρει, ἐννοεῖται, τὸ πρᾶγμα, ἂν ὁ ἐπίσκοπος ἐπανέλθῃ καὶ καταταχθῇ ἐν μονῇ, διότι τότε γίνεται πάλιν μοναχός. Παρὰ τοῖς δυτικοῖς ρητῇ διάταξις τοῦ Βενεδίktου XIII (Custodes) ἀντίθετον ἔδωκε λύσιν.

¹ Πρὸς. καὶ Singer σελ. 107 καὶ ἐπ. "Ἄν ἱερομόναχος ἐκπέσῃ τοῦ ἱερατικοῦ βαθμοῦ, εἴτε ex delicto, εἴτε ἄλλως, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ἀφ' οὗ τὸ μοναχικὸν σχῆμα παραμένει ἀκέραιον, ὅτι οἱ περὶ μοναχῶν κανόνες ἐπ' αὐτοῦ καὶ τότε ἐφαρμόζονται.

² Ζωναρᾶ καὶ Βαλσαμῶνος σχόλια (Σ. II 708 709).

τοιοῦτου ἐν τούτοις ἐπισκόπου ἢ ἀτομικῆ περιουσία, δηλαδὴ ἢ κατὰ τὸν νόμον δυναμένη νὰ διατεθῇ, εἰσκομίζεται τῷ μοναστηρίῳ¹.

§ 60. Τοιαύτης οὔσης τῆς νομοθεσίας τοῦ Ἰουστινιανείου καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, ἠγέρθησαν πολλαὶ δυσκολίαι περὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς, πρὸ πάντων δὲ ἐπὶ τῆς περιουσίας, ἣτις ἠδύνατο νὰ περιέλθῃ τοῖς μοναχοῖς μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν, καὶ ὑπῆρξεν ἀνάγκη νέων νομοθετημάτων. Τὴν ἀνάγκην ταύτην διετύπωσεν ὁ Λέων ἐν τῇ Νεαρᾷ του πέμπτη². Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος ἐν τῷ προοίμῳ τῆς Νεαρᾶς κηρύσσει ἰσχυρούσας τὰς προγενεστέρας διατάξεις τοῦ δικαίου, ἃς ἀνωτέρω ἐξεθήκαμεν, περὶ τῆς περιουσίας, ἣν οἱ μοναχοὶ κατὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν εἰς τὸ μοναστήριον ἔχουσιν, «Ὅσα γὰρ τοῖς πάλαι διώρισται περὶ τῶν ἀρτι βουλευθέντων πρὸς τὴν μονήρη μετατάξασθαι πολιτείαν . . . ἀριστά τε καὶ ὡς οὐκ ἂν τις φραῖη ἀμεινον διατέτακται καὶ οὔτε τί προσθεῖναι τούτοις οὔτ' ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῶν ἐστίν». Ἄλλ' ἐφάνη ἀδικον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνήκουσα τῷ μοναστηρίῳ καὶ πᾶσα ἄλλη περιουσία, ἣν ἤθελεν ἀποκτήσῃ ὁ μοναχὸς μετὰ τὴν εἰσοδὸν του, καὶ παράλογον δὲ ἐκρίθη νὰ καταστῇ ὁ μοναχὸς ἀνίκανος παντελῶς πρὸς διάθεσιν τῆς κατόπιν κτηθείσης περιουσίας, «ὅτι διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι μονάζων ἐστίν, ἅπαντα λήψεται ἢ μονή, οὐκ οἶδα εἰ πρέποντα μονασταῖς ὁ τοιοῦτος νομοθετεῖ»· διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὁ μοναχὸς ἀδικεῖται καὶ τίθεται εἰς ἥττονα τοῦ λαϊκοῦ θέσιν προφάσει τοῦ σχήματος, ἀφ' οὗ τῷ βουλομένῳ μονάσαι λαϊκῶ ὁ νόμος παρέσχε τὸ δικαίωμα πρὸ τῆς ἀποκάρσεως νὰ διαθέτῃ τὰ ἑαυτοῦ ὡς βούλεται. Ὁ μοναχὸς δύναται νὰ ἔχῃ συγγενεῖς πενομένους ἢ προσφιλεῖς γνωρίμους, ἔχοντας ἀνάγκην συνδρομῆς, ἠδύνατο κατὰ

¹ Τὸ αὐτὸ ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῶν διοικητῶν τῶν εὐαγῶν οἴκων κατὰ τὸ βυζαντιανὸν δίκαιον.

² Συλλ. Ζαχαρίου II.

τὸ βυζαντιακὸν δίκαιον νὰ ἀποκτήσῃ δούλους, οὓς ἐπεθύμει νὰ ἐλευθερώσῃ, διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν νὰ μὴ παραχωρηθῇ αὐτῷ ἡ ἐξουσία αὕτη; ¹. Διὰ τοιούτων σκέψεων ὁ Αὐτοκράτωρ Λέων ἐποίησατο διάκρισιν τῆς μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν κτωμένης περιουσίας καὶ ἐπὶ τῇ διακρίσει ταύτῃ ὥρισε τὰ ἐξῆς. Ἐὰν ὁ τὸν μοναστὴν ἐλόμενος βίον ἀφιέρωσέ τι εἰς τὴν μονὴν κατὰ τὴν εἰσοδὸν του, διατηρεῖ ἀπόλυτον τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος καὶ ἐλευθέρας διαθέσεως πάσης τῆς περιουσίας, ἢ ὕστερον προσεκλήσατο· ἐὰν ὁμοῦς οὐδὲν εἶχεν εἰσκομίση, τότε ἡ ρηθεῖσα περιουσία τέμνεται, καὶ τὸ μὲν δίμοιρον αὐτῆς ἀνήκει ἀποκλειστικῶς τῷ μοναχῷ, τὸ δ' ἐναπομένον τρίτον τῇ μονῇ προσκυροῦται ². Τοιαύτην περιουσίαν ὁ μοναχὸς δικαιούται ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους καὶ διὰ διαθήκης καὶ διὰ δωρεᾶς αἰτία θανάτου καὶ δι' οἰασδήποτε ἀνεξαίρετως νομικῆς πράξεως νὰ παραπέμπῃ εἰς τρίτους, εἴτε συγγενεῖς, εἴτε ἀλλοτρίους, «ὡς ἂν ποτε δόξειεν αὐτῷ» ³.

Τούτων τεθέντων ἐρωτᾶται, *quid juris* ἐὰν ὁ μοναχὸς ἀποθάνῃ ἄνευ διαθήκης καὶ μὴ ὀρίσῃ τι περὶ τῆς μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν κτηθείσης οὐσίας;

Ὁ Βαλσαμὸν ⁴ πραγματευόμενος τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπερ δὲν

¹ «Πρῶτον μὲν, εἰ οὕτω δεῖ κτημάτων ἀντέχεσθαι ἀνθρώπους οἱ τὴν ὑπεροψίαν αὐτῶν ἐπηγγείλαντο· ἔπειτα δὲ καὶ συγγενεῖς τινες πένητες ἢ ἄλλως γνώριμοι τυγχάνουσι τῷ ἀνθρώπῳ χρῆζοντες παραμυθουμένης χειρός, πῶς οὐκ ἀπάνθρωπον, μηδεμίαν ἐκείνους ἐκ τῶν τοῦ συγγενοῦς πραγμάτων ἀξιοῦσθαι παραμυθίας, ὡς περ οὐχὶ ξηνηλασίαν, ἀλλὰ συγγενικῶν καὶ φίλων ἐλασίαν δεόν ποιεῖν τοὺς μονάζοντας καὶ πάντα πρὸς ἑαυτοὺς ἔλκειν, καθάπερ τοὺς πολυφάγους ἔστιν ὄραν οὐ βουλομένους ἀπόμοιράν τινα τῶν παρακειμένων τοῖς ἄλλοις καταλιμπάνειν· οὔτε γὰρ δούλος ἐλευθεροῦται δουλείας δεσμῶν, οὐ πένης οἴκτου μεταλαγχάνει, οὐκ ἄλλος τίς ἀνάγκαις πιεζόμενος παραμυθίας εὐρίσκει ἀπόλαυσιν, πάσης τῆς τοῦ μονάζοντος περιουσίας τῷ μοναστηρίῳ διδομένης».

² Βαλσαμ. αὐτόθι. "Ora καὶ Hergenröther (Archiv KR. 37 σ. 23).

³ Οἱ δυτικοί, μὴ ἔχοντες τὴν ἐπιεικῆ διάταξιν τοῦ Λέοντος, κατέφυγον εἰς ἄλλα μέσα πρὸς μετρίασμόν τῆς αὐστηρότητος περὶ τῆς διαθέσεως τῆς περιουσίας τῶν μοναχῶν, ἤτοι διὰ τῆς συγγνώμης (*per indulgentiam*) παρεχομένης ὑπὸ τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ τάγματος ἢ τοῦ πάπα. (Πρὸς πλεῖστα θέματα παρὰ Bouix tom. II part. VI § 3 sequ.)

⁴ Αὐτόθι (Σ. II. 672) AB' Συνόδου καν. 6.

στερεῖται πρακτικότητος, φρονεῖ ὅτι θὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἰ κρατοῦσαι διατάξεις ἐπὶ τῆς πρὸ τῆς ἀποκάρσεως εἰσκομισθείσης περιουσίας (Νεαρὰ 5 καὶ 123), δηλαδὴ θεωρεῖται ἀνήκουσα ἅπανα τῷ μοναστηρίῳ ἐπιφυλαττομένης, ἐννοεῖται, τῆς νομίμου μερίδος τῶν παίδων, κατὰ τὰ ἀνωτέρω ρηθέντα ¹. Λόγῳ τῆς Ν. 5 καὶ 123 πρέπει ὄντως νὰ δοθῇ αὕτη ἡ λύσις, ἣν καὶ ἡμεῖς ὑποστηρίζομεν, διότι ὁ γενικὸς κανὼν εἶνε ὅτι ἅπανα ἡ περιουσία τοῦ μοναχοῦ περιέρχεται τῷ μοναστηρίῳ, καὶ διότι ἡ Νεαρὰ 5 τοῦ Λέοντος δὲν ἀνέτρεψε πάσας τὰς διατάξεις τῶν Ν. 5 καὶ 123 τοῦ Ἰουστινιανοῦ περὶ τῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ. Ὁ Λέων ἀπέδωκε δικαίωμα κυριότητος καὶ διαθέσεως τῆς μετὰ τὴν εἰσοδὸν περιουσίας, ἵνα δύνηται ὁ μοναχὸς νὰ ἐπέρχηται ἄρρωγὸς εἰς πτωχοὺς συγγενεῖς καὶ προσφιλεῖς φίλους· ὅταν δὲν ἐπράξεν αὐτὸ ὁ μοναχὸς ἐν ζωῇ, τὸ μοναστήριον ἀναντιρρήτως εἶνε ὁ νόμιμος δικαιούχος μετὰ θάνατον· οὐδὲ τὸ δικαίωμα τῆς διαθέσεως, ὅπερ ἔχει ὁ μοναχὸς ζῶν διὰ τὴν ἐν λόγῳ περιουσίαν, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐπιχειρημα ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς κοινῆς ἐξ ἀδιαθέτου τῶν συγγενῶν διαδοχῆς, διότι δικαιούχος νόμιμος εἶνε ἡ μονὴ τῆς ἐγκαταβιώσεως καὶ κατατάξεως ἐφ' ὅλης τῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ ἀδιακρίτως, κατὰ τὰς Νεαρὰς 5 καὶ 123, *titulo professionis*, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἡ εἰδικὴ διάταξις τῆς Νεαρᾶς 123 (κεφ. 38) μεταγενεστέρα τυγχάνει τῆς Νεαρᾶς 118. Ταῦτα περὶ τούτου· προβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν ἄλλων θεμάτων καὶ νομοθετημάτων τοῦ νεωτέρου βυζαντιακοῦ δικαίου.

§ 61. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα, κατὰ τίνα τρόπον νομικὸν περιέρχεται ἡ περιουσία τοῦ μοναχοῦ κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ Λέοντος εἰς τὸ μοναστήριον, δύναται τοῦτο νὰ ἔχῃ σημασίαν, ἐννοεῖται, μόνον ὡς πρὸς τὴν πρὸ τῆς ἀποκάρσεως ὑπάρχουσαν. αὕτη προσκυροῦται τῷ μοναστηρίῳ, διότι πᾶσα ἄλλη πε-

¹ Πρὸς Hergenröther αὐτόθι. Ἴδε καὶ τὰ κατωτέρω περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι κρατούντων, ἐν τῷ εἰδικῷ τμήματι.

ριουσία μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν κατὰ τὰς διακρίσεις τῆς Νεαρᾶς τοῦ Λέοντος ὑπόκειται τῇ θελήσει καὶ ἐξουσίᾳ τοῦ μοναχοῦ.

Διὰ τῆς Νεαρᾶς Β' τοῦ Λέοντος ἀπεδόθη τῷ μοναχῷ πλήρης ἡ ἰκανότης πρὸς διάθεσιν περιουσίας¹ καὶ πρὸς ἐνέργειαν πάσης νομικῆς πράξεως· τὸ ζήτημα κατ' ἀκολουθίαν περὶ τῆς τύχης τῆς πρὸ τῆς κουρᾶς συνταχθείσης διαθήκης καὶ τῆς αἰτίας θανάτου δωρεᾶς δὲν κέκτηται κατὰ τὸ ἀνατολικὸν δίκαιον πρακτικὴν σημασίαν· ἡ διαθήκη αὕτη καὶ ἡ δωρεὰ ἀναντιρρήτως τυγχάνει ἰσχυρὰ καὶ ἀκλόνητος.

Καὶ ἡ βυζαντινὴ δ' ἐκκλησία οὐδέποτε ἐν τῇ πράξει καὶ τῇ συνηθείᾳ ἐθεώρησεν ἀνισχύρους καὶ ματαιὰς τὰς διαθήκας τῶν μοναχῶν· τούναντίον πληθὺν παραδειγμάτων εὐρίσκομεν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως², μαρτυρούντων τὸ ὀρθὸν τῶν λύσεων ἡμῶν· ἐπὶ παραδείγματι ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς.

Ἐπει 1330 ὁ μοναχὸς Θεοδόσιος ὡς δομήτωρ τῆς μονῆς Κρυονερετίσσης διὰ διαθήκης ὥρισε κληρονόμον τὸν Κανάλην, καὶ ἠγέρθη δίκη κυριότητος μεταξὺ μονῆς καὶ Κανάλη, μόνον δὲ διότι ἀπεδείχθη πλαστὴ ἡ διαθήκη ἐνίκησεν ἡ μονή³.

Ἐπει 1399 παρεχωρήθη μοναχῷ τινι Μεθοδίῳ τόπος καὶ περιβόλιον μονῆς Ἀγ. Εὐφημίας, ἵνα κατέχη ἐφ' ὄρου ζωῆς καὶ παραπέμπη αὐτὸ μετὰ θάνατον εἰς ἓν μόνον πρόσωπον καὶ μετ' ἐκεῖνο νὰ περιέρχεται πάλιν τῷ ναῷ, συνεφωνήθη δὲ ὁ μοναχὸς νὰ καταβάλλῃ ὑπέρπυρα τρία. Πληρεστέρα ἀναγνώρισις ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου τίς ἄλλη δύναται νὰ ὑπάρξῃ;⁴

Ἐπει 1400 ὁ μοναχὸς Τσάκαλις κατέλιπε τῷ Ἰωάννῃ Χρυσάφῃ λόγῳ κληροδοτήματος ὑπέρπυρα 50, δι' ἀγωγῆς δὲ οὗτος

¹ Πρὸ. καὶ Singer (αὐτόθι σελ. 33.).

² Acta Patriarchatus Constantinopolitani (ἐκδ. Miklosisch et Müller, Vindob). Παράβαλε καὶ τύπους βυζαντινοῦς διαθηκῶν τῶν μοναχῶν ἐν Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ Κ. Σάθα τόμ. VI σελ. 635. 636.

³ Acta Patr. I σελ. 138 καὶ ἐπ.

⁴ Acta Patr. II σελ. 376.

ἀπήτησεν αὐτὰ παρὰ τοῦ γαμβροῦ τοῦ μοναχοῦ κατέχοντος καὶ κατακρατοῦντος αὐτά. Τὸ Πατριαρχεῖον, ὅπερ ἐδίκαζεν ὡς γνωστὸν εἰς τελευταῖον βαθμὸν, ἐδίκασε καὶ ἀπεφάσισε¹.

Ἐκ δὲ τοῦ πρακτικοῦ τῆς 7 Ἰουνίου 1401 τοῦ Πατριαρχικοῦ δικαστηρίου² ἐξάγεται, ὅτι οἱ μοναχοὶ ἠδύναντο καὶ προΐκας νὰ παρέχωσιν ἐκ τῆς περιουσίας αὐτῶν³.

§ 62. Ἄξιον λόγου εἶνε καὶ τὸ ζήτημα, κατὰ τίνα χρόνον οἱ παῖδες δικαιούνται νὰ ζητήσωσι τὴν νόμιμον μοῖραν, ἣν διεφυλάξατο αὐτοῖς ὁ νόμος ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ, κατὰ τὴν ἀπόκαρσιν (tempore professionis) ἢ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου αὐτοῦ;

Ὁ Sanchez⁴ διακρίνει κατὰ τὸ δυτικὸν δόγμα inter religiosum professum in religione capaci et incapaci ὡς πρὸς τοὺς πρώτους θεωρεῖ τὴν ἀπόκαρσιν ὡς θάνατον καὶ κατὰ τὸν χρόνον αὐτῆς διδάσκει ὅτι λαμβάνεται καὶ ἀπαιτεῖται ἡ νόμιμος μοῖρα ἢ ἀνοίγεται ἡ τυχὸν ὑπάρχουσα διαθήκη. Ὁ Καρδινάλιος de Luca⁵ ἄνευ διακρίσεως δέχεται τὴν αὐτὴν λύσιν ἐπὶ τῶν μοναχῶν γενικῶς (quod monachi civiliter

¹ Acta Patr. II σελ. 412. 413, πρὸ. καὶ II σελ. 446 καὶ 447, ἐνθα φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ 1400 ὁ μοναχὸς Κληματίδης ἐνήγαγε τὸν Μανουὴλ Τσουράτζον διεδικῶν τὴν περιουσίαν τῆς συζύγου τοῦ μοναχῆς Μακαρίας, ἣν αὕτη παρέδωκε πρὸς αὐτὸν ὡς ἐπίτροπόν της διὰ διαθήκης, ἵνα ἐγχειρίσῃ αὐτῷ, ὁ δὲ Τσουράτζος ἀντέταξε τὴν διαθήκην, ἐξ ἧς ἀπεδείκνυτο ὅτι ἡ μοναχὴ κατέλιπε τῷ μοναχῷ ἐνάγοντι ὠρισμένα μόνον πράγματα· καὶ τὸ Πατριαρχεῖον ἔκρινεν ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν ἀμοιβαίων ἰσχυρισμῶν. Πρὸ. καὶ ἐν Acta Patr. τόμ. VI (1890) διαθήκας καὶ κωδικέλλους μοναχῶν καὶ ἡγουμένων σελ. 81. 106. 229. 241. Πρὸ. καὶ τόμ. I 287. IV 201-203. 412-413. 426-428.

² Τόμ. II σελ. 502.

³ Ἡ μοναχὴ Καλλονὴ Πουζουλοῦ ὑπᾶνδρουσε νέαν τινὰ λόγῳ ψυχικοῦ μετὰ τοῦ διακόνου Κοντοδοῦκα καὶ ὑπεσχέθη προΐκα, ἣν ἐν μέρει παρέδωκεν· ὁ γαμβρὸς ἀπήτει τὸ ὑπόλοιπον ἐναγαγὼν τὴν Καλλονὴν, ἣτις καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς Συνόδου.

⁴ Oper. moral. tom. II lib. 7 c. 3 no 54 καὶ ἐπ.

⁵ Disput. De testamento 35 no 7. Πρὸ. καὶ Harprecht Dissert. De testamento pagan. thes. 400 no 16 καὶ ἐπ. Berlich. P. III concl. 14. 32. Περὶ πάντων τούτων πρὸ. Böhrmer (βιβ. III τίτ. XXV § 19 τόμ. II), παρ' ἧς καὶ αἱ διαφοροὶ γνώμαι, καὶ ὅστις παραδέχεται τὴν γνώμην τοῦ Θωμασίου. (Diss. De legitima viventis).

pro mortuis habeantur). Ὁ Thomasius ὁμοίως, ἐρμηνεύων τὴν Νεαρὰν 123 καὶ ἀποκρούων τὴν γνώμην ταύτην, δογματίζει ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις ἐκ τῆς κοινωνίας (κοινωνικός θάνατος) δὲν εἶνε φυσικός θάνατος, κατὰ τὴν ἔννοιαν δὲ τῆς Νεαρᾶς δὲν δύνανται τὰ τέκνα ν' ἀπαιτήσωσιν παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν νόμιμον αὐτῶν μοῖραν ἐκ τῆς περιουσίας του κατὰ τὴν ἀπόκαρσιν, ἐὰν δὲν παρεχώρησεν αὐτὴν διὰ δωρεᾶς ἢ διανομῆς πρὸ αὐτῆς ἢ μετ' αὐτὴν ἐκουσίως· ἐὰν δὲ συνέταξε διαθήκην, αὕτη δὲν ἀνοίγεται κατὰ τὴν εἴσοδον του εἰς τὸ μοναστήριον, ἀλλὰ μετὰ τὸν φυσικὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ τότε λαμβάνουσι τὰ τέκνα τὴν νόμιμον μοῖραν. Τοιαύτην ἔννοιαν ἐξάγει ὁ Thomasius καὶ ἐκ τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ 38 κεφαλαίου τῆς μνησθείσης Νεαρᾶς, « εἰ δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ διάγων τελευτήσοι, πρὶν μεταξὺ τῶν οἰκείων παιδῶν τὰ ἴδια διαρίμνησεν πράγματα, τὸ μὲν νόμιμον μέρος οἱ παῖδες λήφονται, τὸ δὲ λοιπὸν τῆς οὐσίας τῷ μοναστηρίῳ διαφερέτω »¹.

Καὶ ὄντως, ἐὰν ὑποθεθῆ ὅτι οἱ παῖδες δικαιούνται δυνάμει τῶν Νεαρῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ν' ἀπαιτήσωσιν τὴν νόμιμον μοῖραν καὶ νὰ ἐξαναγκάσωσιν εἰς διανομὴν τὴν περιουσίαν τοῦ μοναχοῦ, πῶς εἶνε δυνατὸν τοῦτο νὰ συμβιβασθῆ τῇ τυχόν ὑπάρχουσῃ πρὸ τῆς ἀποκάρσεως διαθήκῃ, ἰσχυρᾶ, ὡς εἴρηται, οὕσῃ μετὰ τὸ δίκαιον τοῦ Λέοντος, ἣτις ἀνοίγεται κατὰ τὸν θάνατον τοῦ μοναχοῦ καὶ δι' ἧς προσδιορίζεται καὶ κα-

¹ Thomasii αὐτόθι § VI. Quin immo dicitur ibidem, quod si illa divisio vivo patre non facta fuerit, et nullum testamentum ante ingressum sit conditum, quod tum demum post mortem patris liberi legitimam adiciant. Denique pone etiam, ante ingressum testamentum ab illo monacho esse conditum, nec hic tamen liberi ante ejus mortem naturalem videntur quidquam petere posse præprimis cum plerumque testamenta talia per ingressum in monasterium rumpantur. Τῇ αὐτῇ γνώμῃ ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Hellmann, θεωρῶν εὐλόγως ὡς ἰδιόρρυθμον καὶ ἐξαιρετικὸν τὸν κανονισμόν τῆς ὀφειλομένης μοίρας διὰ τῆς ἀποκάρσεως τοῦ μοναχοῦ, ἐν ᾧ κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον ἢ νόμιμος μερὶς κανονίζεται ὅταν παραβλάπτηται διὰ διαθήκης ἢ δωρεᾶς. Τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦτο προεκάλεσεν ἢ προστασίαν τῶν ἀναγκαίων κληρονόμων.

ταλείπεται τοῖς παισὶ μείζον ποσὸν τῆς νομίμου μερίδος; Ἡθέλομεν ἔχη δύο διαφόρους καὶ διαφόρου φύσεως διανομὰς, καὶ ἀνωμαλῖαι ἤθελον γεννηθῆ, ἐὰν μάλιστα ἢ κατὰ τὴν ἀπόκαρσιν περιουσία ἦτο ἐλαχίστη καὶ κατόπιν μετὰ τὴν ἀνοίξιν τῆς διαθήκης ἐτύγχανε μεγαλειτέρα. Δεχόμεθα λοιπὸν ὡς ὀρθότεραν τὴν γνώμην τοῦ Thomasius καὶ παρ' ἡμῖν ἐφαρμοστέαν, ὅτι ὁ φυσικός θάνατος δῆλα δὴ τοῦ μοναχοῦ καὶ οὐχὶ ἡ ἀπόκαρσις γεννᾷ τὸ δικαίωμα καὶ ἀγωγὴν πρὸς ἀπαίτησιν τῆς νομίμου μοίρας, εἴτε διὰ διαθήκης, εἴτε διότι δὲν παρεχώρησεν αὐτὴν ὁ μοναχὸς ἐκουσίως διὰ πράξεως μεταξὺ ζώντων¹.

§ 63. Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων, θέλων νὰ συμβιβάσῃ τὸ πρὸς διαθήκην δικαίωμα τῶν ἀνηλίκων, δυνάμενον ν' ἀμφισβητηθῆ κατὰ τοὺς ἀστικούς νόμους, πρὸς τοὺς κανόνας τοῦ Μ. Βασιλείου² καὶ τῆς ἑκτης ἐν Τρούλλῳ Συνόδου³ ἐξέδοτο τὴν Νεαρὰν ἑκτην⁴. Κατὰ τὴν Νεαρὰν ταύτην τὸ δικαίωμα, ὃ ἡ Σύνοδος παρεχώρησε τῷ ἄγοντι τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας του, δὲν πρέπει νὰ ἐκτείνηται καὶ ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τῆς διαθέσεως τῆς περιουσίας, ἀλλὰ κωλύεται αὐτῷ πᾶσα διοίκησις μέχρις οὗ « ἐκεῖνος ὁ καιρὸς ἐπιστῆ καθ' ὃν τὴν νόμιμον συμπλήρωσιν ἢ ἡλικία λαμβάνει τοῦ διατίθεσθαι ». Ἡ τοι-

¹ Παρὰ τῷ Μαλαξῷ ἐν τούτοις (οὗ ποιούμεθα χρῆσιν ἐκ χειρογράφου εὐρισκομένου εἰς χεῖρας ἡμῶν) Νομοκάνονος κεφ. ΡΗ' εὐρίσκομεν ὅτι κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας κατ' ἔθιμον τὰ τέκνα ζῶντος τοῦ πατρὸς των μοναχοῦ ἐλάμβανον φαίνεται τὸ μερίδιόν των. « Ἐνας ὅπου νὰ γίνεταί καλόγηρος, ἀνέναι καὶ ἀποθάνῃ χωρὶς παιδία, τὰ πράγματά του δίκαιον ἔστι νὰ τὰ ἔχη τὸ μοναστήρι· εἰ δὲ καὶ ἔχη παιδία νὰ μοιράζονται τὰ πατρικά ὅσα παιδία ἔχει καὶ ἐκεῖνος νὰ πάρῃ ἕνα μερικόν· καὶ τοῦτο ἕως νὰ ζῆ· καὶ ὅταν ἀποθάνῃ χωρὶς διαθήκην τὸ μερικὸν ἐκεῖνο ὅπου ἐπῆρεν ὡς ἕνα τοῦ παιδὸς, τὸ κληρονομεῖ τὸ μοναστήρι· καὶ ἐκεῖνο ὅπου ἐπῆραν τὰ παιδία του διὰ μερικόν τους μένουσιν ἰδικάτους καὶ τὸ μοναστήρι δὲ μετέχει τίποτε ἀπ' ἐκεῖνα ». (Πρὸς καὶ χειρόγραφον 18 αἰῶνος παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ ὑπ' ἀριθ. 17 κεφ. ρξγ'.)

² Κ. 18.

³ Κ. 40. Τοῦ μὲν Μ. Βασιλείου ὀρίζοντος τὸν τὸ 16 ἢ 17 ἔτος διανύοντα ὡς δεκτὸν ἀποκείρεσθαι καὶ περὶ τῶν οἰκείων « ὡς ἂν βούλεσθαι διατίθεσθαι », τῆς δὲ Συνόδου θέσης ἐν τῷ δεκάτῳ ἔτει τὸ ὄριον τῆς πρὸς ἀπόκαρσιν ἡλικίας.

⁴ Zachar. coll. II.

αύτη νόμιμος ηλικία κατὰ τὴν Νεαρὰν ὀρίζεται τὸ 16 ἢ 17 ἔτος τῆς ἡβῆς¹. Ἐὰν πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ χρόνου τούτου ὁ μοναχὸς ἀποθάνῃ, οἱ οἰκέται αὐτοῦ ἐλευθεροῦνται, ἡ δὲ περιουσία αὐτοῦ γενικῶς διαιρεῖται, καὶ τὸ μὲν δίμοιρον λαμβάνει ἡ μονή, τὸ δὲ τρίτον οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ². Συγγενεῖς δ' ἐννοοῦνται οἱ κοινῶς ἐξ ἀδιαθέτου καλούμενοι κληρονόμοι, διότι δὲν γίνεται διάκρισις, καὶ διότι ὁ Αὐτοκράτωρ προστίθησιν « εἰ οὗτοι μὴ πάρεισι ἀπερχέσθω καὶ τοῦτο ἔνθα τὸ δίμοιρον προεχώρησεν ». Ἡ Νεαρὰ δὲν ποιεῖται διάκρισιν περὶ τῆς περιουσίας τῆς πρὸ τῆς ἀποκάρσεως ἢ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν

¹ Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι οἱ Βυζαντινοί, καίτοι ἡ Νεαρὰ 81 τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν ἀναφέρει ὅτι τὸ μοναχικὸν σχῆμα λύει τὴν ὑπεξουσιότητα, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ρητῶς δὲν ὀρίζει περὶ αὐτοῦ, ἐδέχοντο τοῦτο ὡς ἐπὶ ἐπισκόπων, ἐξάγοντες καὶ ἐφαρμόζοντες τὴν γνώμην ταύτην ἐκ τῆς ἐτέρας Νεαρᾶς 123 κεφ. μα' καταργούσης τοὺς περὶ ἀχαριστίας ὀρισμούς καὶ ἀπαγορευούσης τὴν ἀπόσπασιν τῶν ὑπεξουσιῶν ἀνηλικίων μοναχῶν ἐκ τῶν μοναστηρίων ὑπὸ τοῦ ἐνασχοῦντος τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν. Ἰδ. π. χ. Ἐπαναγωγῆς XXXI 7 σχόλ. 6'. « Περὶ δὲ μοναχῶν φανερωῶς μὲν οὐ λέγεται, πλὴν καὶ τοῦτο οἶμαι συνάγεται κατὰ τὴν Νεαρὰν ὅτι νομοθετοῦσαν τοὺς μονάζοντας παῖδας μήτε ἀχαρίστους διὰ τοῦτο παρὰ τοῖς πατράσι νομιζεσθαι, μήποτε ὑπὸ τῶν πατέρων μοναστηρίων ἀφέλκεσθαι ». Παρατηρητέον πρὸς τούτους ὅτι κατὰ τὴν Ν. 123 οἱ γονεῖς δὲν δύνανται ν' ἀποκληρώσωσι τὰ τέκνα των διὰ λόγους ἀχαριστίας πρὸ τοῦ μονάσαι συμβάντας (πρβ. καὶ Ἀθανασίου Σχολαστικοῦ (Ἄνεκδ. Heimbach σελ. 108) καὶ Ἰωάννου τοῦ Σχολαστικοῦ (πβ' Συλλογὴν Ἄνεκδ. Heimbach σελ. 232) ὥστε πολλῶ μᾶλλον μετὰ τὸν μοναχικὸν βίον ὁ λόγος ἀχαριστίας ἀποκλείεται πρβ. καὶ Βλαστάρεως Μ'. (Σ. VI 395).

² Ἐξαιρετικῶς ἐνταῦθα ὁ Λέων προεστάτευσεν τοὺς συγγενεῖς πάντας ἐξ ἀδιαθέτου καὶ λόγῳ τῆς ἀμφιβολίας ἐὰν ὁ ἀνηθὸς δὲν θὰ διέθετε ὑπὲρ αὐτῶν τὴν περιουσίαν δυνάμενος νὰ συντάξῃ διαθήκην. Ἐκ τῆς Νεαρᾶς ταύτης προκύπτει πρὸς τούτους, ὅτι ἡ περιουσία τοῦ μὴ δυναμένου νὰ διοικήσῃ καὶ διαθέσῃ αὐτὴν ἀνηλικίου δὲν μεταβιβάζεται οὐδὲ προσκυροῦται τῷ μοναστηρίῳ, ὅταν οὗτος πρὸ τῆς ἡλικίας τῆς νομίμου ἀποκαρῆς, ἀλλὰ τοῦτο γίνεται μόνον, ὅταν συμπληρώσῃ αὐτὴν. Τοιοῦτοτρόπως δὲ κατὰ τὴν Νεαρὰν καὶ τὰς διακρίσεις αὐτῆς, ἐὰν εἰσέλθῃ τις ἀνηλικίος καὶ ἀποθάνῃ ἐνηλικίος, ἡ περιουσία του ἀνήκει τῷ μοναστηρίῳ (ἐφαρμοζομένων τῶν Ν. 5 Λέοντος καὶ 5 καὶ 123 τοῦ Ἰουστινιανοῦ), ἐὰν ἀποθάνῃ ἀνηλικίος, ἐφαρμοστέα τυγχάνει ἡ Ν. 6 τοῦ Λέοντος. Ἡ διάκρισις τῆς Νεαρᾶς ταύτης 6, καθ' ἣν μόνον εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἀποθνήσκοντος ἐν μὴ συμπληρωμένῃ νομίμῳ ἡλικίᾳ μοναχοῦ δίδεται δικαίωμα κληρονομίας τρίτου μέρους, εἶνε ἀπόδειξις σπουδαία α contrario ὅτι τοῖς συγγενεῖσι τοῦ ἐνηλικίου μοναχοῦ, ἀποθιοῦντος ἐξ ἀδιαθέτου, δὲν παραχωρεῖται κατὰ κοινὴν διαδοχὴν δικαίωμα τοιοῦτο, ὡς καὶ ἀνωτέρω παρεδέχθημεν ἐπὶ τῆς περιουσίας τῆς μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν κληθείσης.

κτηθείσης, διὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι τὸ δίμοιρον ἔστρεψεν ὁ Λέων ὑπὲρ τῆς μονῆς, συνυπολογιζομένης πάσης γενικῶς τῆς περιουσίας.

§ 64. Ἡ ἀμφιβολία, ἣτις προέκυψε παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἐὰν αἱ ἀνωτέρω διατάξεις κρατοῦσι καὶ ἐπὶ τῶν κελλιωτῶν (ιδιορρύθμων), ὀρθῶς ἐλύθη ὑπὸ τοῦ Βαλσαμῶνος, διότι οἱ νόμοι καὶ οἱ κανόνες δὲν διακρίνουσι μεταξὺ κελλιωτῶν καὶ κοινοβιωτῶν καὶ οὐδεμίαν διαφορὰν μοναστηρίων καθιεροῦσι. Πάντων τούτων διακριτέον τοὺς ἐρημίτας· ἐπὶ τῆς περιουσίας τούτων οὐδεὶς λόγος προσκυρώσεως περιουσίας δύναται νὰ γένηται, ἀφ' οὗ εἰς οὐδὲν μοναστήριον κατατάσσονται¹.

§ 65. Ἡ ἴδρυσις μοναστηρίων ὑπὸ τῶν καλουμένων κτιτόρων ἢ δομητόρων ἐγένετο κατὰ τὸ Βυζαντιακὸν δίκαιον τῆ ἀδείᾳ τοῦ ἐπισκόπου², καὶ ἡ μὲν πῆξις τοῦ θεμελίου αὐτοῦ ἐτελεῖτο δι' εὐχῆς ἐπισκοπικῆς καὶ σταυροπηγίου, ἡ δὲ καθιέρωσις ἐγένετο μετὰ τὸν ἀπαρτισμόν, ὅτε ἐτελοῦντο τὰ λεγόμενα ἀνοίξια, ὁ ἐνθρονισμός. Ὁ ἐπίσκοπος ἐν βρεβίῳ ἐγκαταγράφει τὰ ὑπὸ τοῦ κτίτορος μέλλοντα νὰ ἀφιερωθῶσι καὶ προικισθῶσιν ὑλικά μέσα πρὸς οἰκονομίαν καὶ συντήρησιν τῆς μονῆς καὶ τῶν μοναχῶν³, τὸ δὲ βρέβιον ἀποτίθεται εἰς τὴν ἐπισκοπὴν, ὡς ἀπόδειξις τῆς ὑποσχέσεως καὶ ὑποχρέσεως τοῦ κτίτορος περὶ τῶν ἀφιερωθέντων τῷ Θεῷ. Τοιαῦτα μοναστήρια ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ἐπισκόπου, διορίζοντος καὶ τοὺς ἡγουμένους, ἡ οἰκονομικὴ δὲ μὴ διοικήσις ἀνήκει τῷ κτί-

¹ Κατὰ τοὺς δυτικούς οἱ ἐρημίται ἔχουσι πλήρη δικαιώματα κυριότητος καὶ κτήσεως καὶ διαθέσεως (πρβ. c. 9. C XIX qu. III καὶ Franciscus Niger Cyriacus (contro-versiae for. 300 no 18 καὶ 19).

² Πρβ. Νεαρ. 67 καὶ Ἀθανασίου σχολαστικοῦ II 3 παράτ. (Ἄνεκδ. Heimbach σελ. 43). Περὶ κτιτορικοῦ δικαίου ἐν ἐκτάσει ἴδε τὴν εἰδικὴν πραγματείαν Jos. von Zhishman Das Stifterrecht in der morgenländischen Kirche. (Wien 1888).

³ Καν. Ζ' Συνόδ. Νικαίας κ. Α' Συνόδ. Κωνσταντινουπόλεως ΑΒ' καὶ σχόλια, Πηδάλιον.

τορι καὶ τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ δικαιομένοις νὰ διορίζωσι καὶ ἐφόρους¹.

Ὁ Λέων δι' εἰδικῆς διατάξεως ἐκανόνισε τὴν κληρονομικὴν διαδοχὴν τῶν καταλειπόντων ἀτελῆς μοναστηρίων. Εἶνε ἡ Νεαρά 14, ἐκ τοῦ προοιμίου τῆς ὁποίας φαίνεται ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἠθέλησε μᾶλλον νὰ καταστείλῃ ποινικῶς τοὺς ἀναλαμβάνοντας τὴν ἀνέγερσιν κτιτορικῶν μοναστηρίων καὶ καταλείποντας τὸ ἔργον ἀτελῆς ἐξ ἀνεπαρκείας ἢ διότι προλαμβάνει αὐτοὺς ὁ θάνατος. Ἐν περιπτώσει λοιπὸν τοιαύτη, ἐὰν μὲν ὁ ἐπιχειρῶν τὴν ἴδρυσιν ἀποθάνῃ διαθέσας τὰ ἑαυτοῦ καὶ ἐν τῇ διαθήκῃ ὥρισε τὰ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, ταῦτα ἀνήκουσιν αὐτῇ, ὅταν ὁμοῦ ἀποθάνῃ «*πρὸ τῆς τῶν οἰκείων διατυπώσεως*» διακριτέον, ἐὰν μὲν ὑπάρχωσι τέκνα μέχρι τριῶν, τότε, ἀφαιρουμένων τῶν χρεῶν, ἡ μονὴ λαμβάνει μισθραν παιδὸς συγκαταλεγομένη ὡς συγκληρονόμος, «*τὰ ἴσα ἐκάστῳ λήψεται ἐκ πάσης περιουσίας ἧς οὐχ ἄπτεται χρῆ τοῦ τεθνηκότος*»². Μὴ ὑπαρχόντων παίδων, ἀλλὰ γονέων, ἡ κληρονομικὴ περιουσία διχάζεται, καὶ τὸ μὲν ἡμισυ λαμβάνουσιν οἱ γονεῖς, τὸ δ' ἕτερον ἡμισυ ἡ μονὴ· ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν δὲν ὑπάρχουσιν οὔτε γονεῖς οὔτε κατιόντες, ἀλλὰ συγγενεῖς ἐκ πλαγίου, λαμβάνουσιν οὗτοι τότε τὸ τρίτον ὅσοι καὶ ἂν ᾧσι, τὸ δὲ δίμοιρον προσχωρεῖ τῇ μονῇ. Ἡ Νεαρά ἀποβλέπουσα εἰς τὴν περίστασιν, ὅτε ὁ δομήτωρ διὰ διαθήκης διέτύπωσε καὶ ὑπὲρ τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ μοναστηρίου μερίδα τινα, ἔλαβεν ὑπ' ὄψει καὶ ἐκείνην, καθ' ἣν οὐδὲν ἔταξεν ὑπὲρ αὐτῆς, «*ἢ δι' ἄγνοιαν ἢ δι' ἑτέραν αἰτίαν εἰς ἐναντίαν γνώμην τὰ διατετυπωμένα ἀποκρίνηται τῆς νομίμου προαιρέσεως*»· τότε κατὰ τὴν Νεαρὰν ἀνήκει εἰς τὸν ἀρμόδιον ἐπίσκο-

¹ Βαλσαμ. ὑπὸ τὸν κανόνα Α' Συνόδου ΑΒ'. Πρὸς εἶδη τυπικῶν ἐν Acta Palr. V σελ. 178 καὶ ἐπ. 327 καὶ ἐπ.

² Ἐν εἶδος δικαιώματος ἀνάλογον τῷ τῆς ἀπόρου καὶ ἀπροίκου χήρας ἀποδίδεται δῆλα δὴ τῇ οἰκοδομουμένη μονῇ.

σκοπον, ἵνα ἀναλάβῃ τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας.

§ 66. Εἶδομεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ὅτι ἡ πρωτοδευτέρα Σύνοδος καὶ ἡ Νεαρά 5 τοῦ Ἰουστινιανοῦ καθιέρωσαν τὴν τάξιν τῶν δοκίμων μοναχῶν, καὶ ἔθεσαν τὸν γενικὸν κανόνα ὅτι πρὸ δοκιμασίας καὶ ἐξετάσεως οὐδενὶ ἐπιτρέπεται τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ταχθείσης τριετίας πρὸς τοῦτο¹. Ἐρωτᾶται λοιπὸν, ἐὰν οἱ περὶ διαθέσεως περιουσίας περιορισμοὶ τοῦ ἀστικοῦ καὶ κανονικοῦ δικαίου ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῶν δοκίμων. Ἀναμφιβόλως ὁ νομοθέτης μόνον ἐπὶ τῶν ἀξιωθέντων τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς αὐστηρὰς περὶ κληρονομίας αὐτῶν ἀρχάς, οὐχὶ δὲ ἐπὶ τῶν δοκίμων, διότι τούτους δὲν θεωρεῖ μοναχοὺς «*οὐπω τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἠξιωμένους, ἀλλὰ κουρᾶ τε καὶ ἐσθῆτι τῶν καλουμένων χρῆσθαι λαϊκῶν*»· ὅταν λοιπὸν ὁ Ἰουστινιανὸς ποιῆται λόγον περὶ τῶν εἰσιόντων εἰς μοναστήριον, ἐννοεῖ τοὺς περιβληθέντας τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ καταταχθέντας εἰς τὰς τάξεις τῶν μοναχῶν². διὰ τοῦτο καὶ ὁ Λέων ἐν Νεαρᾷ 5 ἀδιαφόρως χρῆται ταῖς φράσεσιν εἰσόδου ἢ ἀποκάρσεως³. Οὐδὲ ὑπάρχει που τοῦ νόμου ἢ τῶν κανόνων διάταξις ἀπείργουσα τοὺς δοκίμους νὰ ἐγκαταλείπωσι τὸν μοναχικὸν βίον διαρκούντος τοῦ χρόνου τῆς δοκιμῆς, ἣτις ἀκριβῶς τὸν σκοπὸν ἔχει «*διάπειραν λαμβάνειν*

¹ (Σ. IV 550). Ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτῆς ἡ Νομικὴ Σχολὴ ἐμέμφατό με ὅτι δὲν ἐξήτασα τὸ ζήτημα, ἐὰν καὶ οἱ ρασοφόροι εἶνε τέλειοι μοναχοὶ καὶ στερῶνται τῆς διαθέσεως τῆς περιουσίας των ἢ εἶνε εἶδος δοκίμων. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξήτασα ἐν σημειώσεσιν Εἰσαγωγῆς σελίδος 20.

² Πρὸς. Ἐπιστολὴν Βαλσαμῶνος περὶ Ρασοφόρων. (Σ. IV 407. 510).

³ «*Οὐδέτι ἀποχειραμένοις αὐτοῖς ἐπιτραπήσεται ἡ διάταξις, ἀλλὰ χωρήσει πᾶσα ἡ ὑπαρξίς εἰς τὴν ἐν ἣ ἀπεκείραντο ἐκκλησίᾳ. Ταῦτα δὴ καὶ περὶ τῶν ἀρτῶν προσιόντων τῷ μοναχικῷ βίῳ διωρισμένα*». Καὶ ὁ Böhrer (J. Eccles. Prostant. II lib. III tit. XXVII § 18) ὀρθῶς δέχεται ὅτι *novitiis succedunt heredes ab intestato*. Πρὸς. καὶ Schmalzgrüber (Jus Ecclesiasticum tom. VI), καθ' ὃν ὁ novitius δὲν εἶνε professus, μόνον δὲ διὰ τῆς professio religiosa περιέρχεται τῇ μονῇ ἢ περιουσίᾳ τοῦ μοναχοῦ. Ὁ δοκίμος δὲν θεωρεῖται παραδεδεγμένος, ἀλλὰ παραμένει τῇ μονῇ a probatione.

τῆς αὐτῶν καρτερίας καὶ σεμνότητος, οὐ γὰρ ράδιον βίου μεταβολὴ μὴ μετὰ συντονίας ψυχῆς γινομένη»· τούτου ἕνεκα καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς (Νεαρ. 5 κεφ. 4) ρητῶς μόνον εἰς τὸν «καθιερώσαντα ἑαυτὸν τῷ μοναστηρίῳ καὶ τὸ σχῆμα λαβόντα» ἀπηγόρευσε τὴν εἰς τὸν ιδιώτην βίον μετάβασιν¹.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, οἱ δόκιμοι κατ' οὐδένα τρόπον στεροῦνται οὔτε τῆς διοικήσεως οὔτε τῆς διαθέσεως τῆς περιουσίας των κατὰ τοὺς κοινούς κανόνας καὶ νόμους, ἐὰν δὲ ἀποθάνωσι κατὰ τὸν χρόνον τῆς δοκιμασίας, ἡ περιουσία των ἅπασα λαμβάνει τὴν κοινήν τῆς κληρονομίας τάξιν. Καὶ ὑπῆρξαν μὲν τινες τῶν παλαιότερων νομικῶν², οἵτινες ἐδέχθησαν ὅτι ἐν περιπτώσει ἀποχωρήσεως οἱ δόκιμοι ὑποχρεοῦνται νὰ παραχωρήσωσι νόμιμον μοῖραν ἐκ τῆς περιουσίας αὐτῶν τῷ μοναστηρίῳ εἰς θέσιν παιδὸς ἢ γονέως (in loco filii vel parentum), ἡ γνώμη ὅμως αὕτη εἶνε αὐθαίρετος καὶ οὐδαμοῦ τοῦ νόμου στηρίζεται, ἀφ' οὗ μάλιστα ὁ Ἰουστινιανὸς πρὸ τῆς ἀποκάρσεως, ἐπομένως καὶ τοῖς δοκίμοις, πλήρη ἐλευθερίαν διαθέσεως περιουσίας κατέλιπεν³. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι, ἐὰν οἱ δόκιμοι, ἔχοντες τὴν κατὰ νόμον ἐλευθερίαν διαχειρίσεως, ἀφιερῶσσι τι ἐκουσίως τῷ μοναστηρίῳ⁴, τοῦτο δὲν ἀναλαμβάνεται. Τόσον δὲ εἰσὶν ἀληθῆ ταῦτα, καθόσον καὶ ὁ γάμος τῶν δοκίμων δὲν ἐθεωρήθη μοιχεία, ὡς ἐκήρυξεν ὁ Κυ-

¹ Οὕτω καὶ ἐν Πηδαλίῳ εἰς κανόνα MA' τῆς 6 Συνόδου ὁ σχολιαστὴς πραγματεύεται περὶ τῆς τριετοῦς δοκιμασίας τῶν δοκίμων, ἐπιλέγων «ἐὰν μετὰ ταῦτα πάντα στέκωνται στερεοὶ εἰς τὸν αὐτὸν λογισμόν, τότε νὰ ἐγκλείωνται καὶ πλέον νὰ μὴ ἔχωσι τὴν ἄδειαν νὰ εὐγαίουν ἐξω, ὅταν θέλουσιν». Ἄρα οἱ δόκιμοι ἔχουσι πλήρη ἐλευθερίαν ἀποχωρήσεως.

² Π. χ. Covarruvias Ad. c. 2 X. testam. n. 10.

³ Τοῦτο διδάσκουσι καὶ ἐν τῇ Δύσει συγγραφεῖς πρὸς π. χ. Franz Frey καὶ τὸν παλαιότερον Engel. De privilegiis et jur. monaster. 9 n 41 Besold. Const. 181 x. 98. Menochii lib. IV præs. 83 x. 2 καὶ ἐπ. Ἐν τούτοις ἴδιαι ἀρχαὶ κρατοῦσι περὶ τῆς διαθέσεως τῆς περιουσίας τῶν μοναχῶν κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον τῶν δυτικῶν, περὶ ὧν ἐν λεπτομερείᾳ πραγματεύεται ὁ Bouix tom. II part IV cap. VI.

⁴ Π. χ. ἐκ τῶν στρατιωτικῶν χρηματίων. Οἱ ἀνήλικοι καὶ ὑπεξούσιοι ἐννοεῖται ὅτι ὑποβάλλονται εἰς τοὺς κοινούς νόμους ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῆς περιουσίας των.

πριανὸς τὸν γάμον τῶν παρθενίαν ἐπαγγειλαμένων καὶ ὁ κανὼν 60 τοῦ Μ. Βασιλείου, οὐδὲ ὁ γάμος αὐτῶν ἐκρίθη ἀθέμιτος καὶ δαμνάτος καὶ νεφάριος¹, ὅταν δὲ ὁ 10^θ κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Συνόδου ἐκήρυξε διγαμίαν, καὶ ταῖς ποιναῖς αὐτῆς ὑπέβαλε τὸν γάμον τῶν μοναχῶν, οὐδόπως περιέλαβε τοὺς δοκίμους, διότι ὠρίσε μόνον τοὺς «τὴν παρθερίαν ἐπαγγελ-λομένους»· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Τρούλλῳ Σύνοδος ρητῶς «τὸν μοναχὸν» ὑποβάλλει τοῖς ἐπιτιμίαις τῶν πορνευόντων ὅταν ἀγάγη γυναῖκα².

¹ Βαλσαμ. καν. 60 Βασιλ. καν. 27 (Σ. IV 162), σχόλια Ζωναρᾶ αὐτόθι. Ἀρμενοπ. IV 6. 45. Νεαρὰ 5 καὶ 8. Νομοκ. Φωτ. IX 29 (Σ. I. 210) Μέγαν διὰ τοῦτο θόρυβον ἤγειρεν ὁ γάμος τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ ἀποσπασάντος ἐκ τῆς μονῆς Πριγκήπου καὶ νυμφευθέντος τὴν μοναχήν Εὐφροσύνην (ἴδ. Θεοφάνους Continuat. II. σελ. 24 καὶ 79. Συμεῶνος Μαγίστρου σελ. 620. Κεδρηνῶ II. σελ. 95 (ἔκδ. Bonnæ). Ἐπίσης κατεκρίθη καὶ ὁ γάμος τοῦ Αὐτοκράτορος Φωκᾶ (Κεδρηνῶ II. σελ. 351. Μιχ. Γλύκα σελ. 568. Ζωναρᾶ XXI. 24).

² Πρὸς καν. 44 καὶ σχόλ. Βαλσαμῶνος, Ζωναρᾶ καὶ Ἀριστηνοῦ αὐτόθι (Σ. II. 409. 210. 411). Ἐξ ἐπιστημονικῆς παρεκδόσεως σημειούμεθα τὰ ἑξῆς. Οἱ μοναχοὶ καὶ μοναχαί, οἱ ἐπαγγελλόμενοι παρθερίαν καὶ ἀποκειράμενοι, κωλύονται νὰ συνάψωσι γάμον. Τὸ κώλυμα αὐτῶν, ὁμοιάζει τῷ τῶν πρεσβυτέρων μετὰ τὴν χειροτονίαν, ἥτις ἀποτελεῖ κώλυμα πρὸς γάμον. Ὁ μοναχὸς γενόμενος κατόπιν κληρικὸς διατελεῖ ὑπὸ τὸ κώλυμα λόγῳ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος· Ὁ μοναχὸς ἐρχόμενος εἰς γάμον κηρύσσεται ἀκοινώνητος (Συνόδ. Χαλκ. 16. Τρούλλ. 44), καὶ κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἄκυρος καὶ παράνομος ὁ τοιοῦτος γάμος. (Ἀρμεν. IV. 6. 45. Ν. 5 κεφ. 8). Αἱ ποιναὶ δὲ ἴδιως τοῦ τοιοῦτου μοναχοῦ εἰσὶν αἱ ἑξῆς. Κατὰ μὲν τὸ ἐκκλ. δίκαιον 1) διγαμίας, δηλ. ἐπιτίμιον, ὕπερ κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ Μ. Βασιλείου (4) εἶνε ἀφορισμὸς ἐπὶ ἑναυτὸν, κατ' ἄλλους δὲ πατέρας ἐπὶ διετίαν (ἴδ. Ἀριστ. σχόλ. αὐτόθι). Ἐπειδὴ δὲ ὁ 44 κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου καὶ ὁ 60 τοῦ Μ. Βασιλείου θεωροῦσι τὸν γάμον πορνείαν, ἄλλοι ἐπέβαλον ἐπιτίμια πορνείας, ἅτινα εἰσὶ βαρύτερα (Ἀριστ. αὐτόθι. 2) Ποινὴ τῆς ἀποβολῆς (Σύνταγ. Ποτλῆ IV. 144. Ματθ. Βλαστάρως Σ. VI 391. Πηδάλιον καν. 16 Συνόδου Χαλκηδ.). Κατὰ δὲ τὸ ἀστικὸν δίκαιον αὐστηρῶς τιμωρεῖται ἡ ἀθέτησις τῆς ἐπαγγελίας ἢ παραβάτης τιμωρεῖται θανάτῳ, ἡ περιουσία του περιέρχεται τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ τῇ μονῇ, ἐν ἣ ἐπηγγελάτο τὴν παρθερίαν (C. Th. 9 25. 2). L. 6. § 6. Cod. (3.5). Νομοκ. Φωτίου XI 5 (Σ. I 258) IX 29 (Σ. I 210. 211). Τὸ μεταγενέστερον ὅμως ἀστικὸν δίκαιον ἐφάνη ἐπιεικέστερον· θεωρεῖ μὲν τὸν γάμον ἀθεμιτογαμίαν καὶ κηρύσσει αὐτὸν ἄκυρον, ἀλλ' ἐπιβάλλει ποινὴν ἐξορίας καὶ δημεύσεως καὶ μαστιγώσεως (Ἰουστιν. Νεαρὰ 12. Βασιλ. (1 28. 6.). Ἐν τῇ πράξει οἱ Βυζαντινοὶ συνεβίβαζον τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ ἀστικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου καὶ ἐπειδὴ τὰ ἐπιτίμια ἀνετέθησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπίσκοπου, οὗτος κατὰ τὴν κρίσιν του ἐπέβαλλεν αὐτά, κατὰ δὲ τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἐφαρμόζονται αἱ ἐν τῇ

§ 67. Ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἠγέρθη σπουδαιότατον ζήτημα, δυνάμενον νὰ φέρῃ κώλυμα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μοναχισμοῦ, πρὸς ὃν τοσαύτας ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος προνομίας ἐπεδαψίλευσε. Πολλάκις δὴ διὰ διαθήκης ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῆ κληρονόμος ἢ κληροδόχος ἐπὶ αἰρέσει γάμου ἢ παιδοποιίας ἢ χάριν προικὸς ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς, καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἐκβάσεως τοιαύτης αἰρέσεως νὰ βαρηθῆ ὁ κληρονόμος δι' ὑποκαταστάσεως ἢ ἀποκαταστάσεως. Τοιαύτη περίστασις ἤθελε βεβαίως καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν εἰς μοναστήριον εἰσοδὸν τοῦ βεβαρημένου, διότι ὁ μοναχὸς γάμον δὲν δύναται νὰ τελέσῃ (ὁμοίως καὶ ὁ κληρικὸς μετὰ τὴν χειροτονίαν πλὴν τοῦ ψάλτου καὶ ἀναγνώστου). Ὁ αὐτοκράτωρ ταῦτα ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν διὰ τῆς Νεαρᾶς 123 ἐκήρυξεν ἀνισχύρους καὶ μὴ γεγραμμένας τὰς αἰρέσεις ταύτας « εἴπερ οἱ ταῖς τοιαύταις αἰρέσεσιν ὑποκείμενοι, ἄρρενες ἢ θήλειαι, εἰς μοναστήρια εἰσέλθωσιν, ἢ κληρικοὶ ἢ διακόνισσαι ἢ ἀσκήτριαι γένωται ». Τούτοις ἐπόμενος καὶ ὁ συντάκτης τοῦ Νομοκάνονος τοῦ καλουμένου τοῦ Φωτίου (ΙΑ' 1) σημειοῦται σαφῶς, « ὅτι ἐὰν τις βαρηθῆ ἀποκαταστάσει ἢ ὑποκαταστάσει ἐξ ἀπαιδίας, καὶ μὴ βουληθῆ γαμῆσαι δι' ἀσκησιν, μένει ἔχων τὰ πράγματα, καὶ περιῶν αὐτὰ δαπανᾷ ἢ καταλιμπάνει ὡς θέλει, εὐσεβῶς μὲν τοι. Εἰ δὲ καὶ ὑπὸ αἰρε-

ρηθείῃ Νεαρᾶ 12 συμπεριληφθείῃ ἐν τοῖς Βασιλικῶς διατάξεσι (πρὸς καὶ Νικηφόρου τοῦ ὁμολογητοῦ καν. ΛΕ' (Σ. IV 430 καὶ 431) καὶ Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ κανόνας (Σ. IV 438). Ἐννοεῖται ὅτι τὰ πειθαρχικὰ δικαιώματα ὠρισμένα ἀνετετέθησαν διὰ νεωτέρων νόμων ἐν Ἑλλάδι εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ κυρίως εἰς τὴν Σύνοδον, ἣ δὲ μαστιγῶσις καὶ δήμευσις περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ὡς ποινὰ ἀργούσιν ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ. Σημειωτέον πρὸς τούτοις καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ Βυζαντιανοῦ δικαίου σχετικῶς πρὸς τὴν ἀποβολὴν κατὰ τὸν κανόνα ΙΒ' τοῦ Βασιλείου (Σ IV 431) « τοὺς διγάμους παντελῶς ὁκάνων τῆς ὑπηρεσίας ἀπέκλεισε »· ἀλλ' ὁ Λέων διὰ τῆς Νεαρᾶς 79 ἐτροποποίησε τὰ περὶ ἀποβολῆς, ὀρίσας ὅτι ὁ κληρικὸς, ὁ μετὰ τὴν χειροτονίαν γαμήσας, δὲν ὑπεξίσταται τοῦ σχήματος καὶ δὲν ἐπαναστρέφει εἰς τὸν λαϊκὸν βίον, ἀλλ' ἀποβάλλεται τῆς τάξεως, ἣν εἶχε πρὸ τοῦ γάμου, ἐνεργεῖ δὲ τὰς ἄλλας ὑπηρεσίας, αἵτινες δὲν ἐμποδίζονται ὑπὸ τοῦ γάμου, οἷον τοῦ ἀναγνώστου ἢ ψάλτου. Ὁ Zhihsman δὲν ἀναφέρει τὴν τοιαύτην τροποποίησιν ἐν τῇ περὶ γάμου συγγραφῇ του.

σιν παιδοποιίας αὐτῷ καταλειφθῆ, ἔχει αὐτὰ καὶ μὴ παιδοποιῶν ». Ταῦτα διατάξας ὁμοίως ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν παρεχώρησε τὴν βοήθειαν ἄνευ περιορισμοῦ, διότι ὡς πρὸς μὲν τοὺς μοναχοὺς προσέθηκεν ὅτι, ἐὰν καταλίπωσι τὸν μοναχικὸν βίον, « τὴν τοιαύτην σώφρονα ἀναστροφὴν », ἢ δι' ὑποκαταστάσεως ἢ ἀποκαταστάσεως βεβαρημένη κληρονομία ἀνήκει τῷ μοναστηρίῳ, εἰς ὃ κατ' ἀρχὰς εἰσῆλθε, μετὰ τῆς ἄλλης ὑποστάσεως τοῦ μοναχοῦ, ὡς πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους κληρικοὺς ὠρίσεν ὅτι ἡ βοήθεια ἰσχύει ἐφ' ὅσον ἐμμένουσι μέχρι τῆς τελευτῆς αὐτῶν εἰς τὸν κλῆρον, καὶ δεύτερον ἐὰν τὰ πράγματα τὰ ὑπὸ τοιαύτην αἵρεσιν δεδωρημένα ἢ καταλειμμένα εἰς εὐσεβεῖς χρείας δαπανήσωσιν ἢ καταλείψωσι»¹.

Ἄλλος σπουδαῖος περιορισμὸς ἢ μάλλον ἐξαίρεσις γενικὴ ἐπὶ τε τῶν μοναχῶν καὶ τῶν κληρικῶν εἶνε κατὰ τὴν Νεαρὰν, ὅταν ἡ ὑποκατάστασις ἢ ἀποκατάστασις ἐπὶ τοιαύταις ὡς ἀνωτέρω αἰρέσεσι τίθηται ὑπὲρ ἀναρρύσεως αἰχμαλώτων ἢ ὑπὲρ πτωχῶν, διότι τότε δὲν συγχωρεῖται ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν αἰρέσεων « ἐξ οὐδενὸς τῶν εἰρημένων τρόπων »². Ἐννοεῖται ὅτι μετὰ τὴν Νεαρὰν τοῦ Λέοντος, ἐὰν ἡ κληρονομία ἐπαχθῆ ὑπὸ τὰς αἰρέσεις παιδοποιίας καὶ γάμου καὶ προικὸς ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς τῷ μοναχῷ, οὗτος κέκτηται πλήρη καὶ ἀπόλυτον ἐλευθερίαν διαθέσεως καθὼ κύριος, ἀφ' οὗ αἱ τοιαῦται αἰρέσεις ὡς

¹ Πρὸς καὶ Ἀθανασίου παράτιτλα ΙΙ καὶ ΙΧ. (Ἀνέκδοτα Heimbach σελ. 42. 43. 108). Hellmann αὐτόθι σελ. 111. Ἐὰν ἄρα ὁ κληρικὸς, ἢ καταλίπη τὸν κλῆρον καὶ λαϊκὸς γένηται ἢ δὲν διαθέσῃ εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας διὰ διαθήκης ἢ δὲν δαπανήσῃ ἄλλως εἰς φιλόνηρωπα ἔργα τὰ δεδωρημένα, οὐδὲν ἢ αἵρεσις σθένουται, ἀλλ' ἀναγεννᾶται, καὶ οἱ δικαιοῦμενοι ὑποκατάστατοι ἢ καταπιστευματοδόχοι δικαιούονται νὰ ἀπαιτήσωσι τὴν κληρονομίαν κατὰ τοὺς ὅρους τῆς ὑποκαταστάσεως ἢ ἀποκαταστάσεως. Καὶ νῦν ἔχουσιν ἐφαρμογὴν αἱ ρηθεῖσαι διατάξεις τῆς Νεαρᾶς 123. Ἐν τῷ Κανονικῷ Δικαίῳ τῶν Καθολικῶν πρὸς c. 10. C. XIX quaestio 3 cap. 8. X de probat. II. 19. Ἴδε καὶ Singer 39.

² Ὅταν π. χ. ὁ διαθέτης εἴπῃ, ἔστω μοι κληρονόμος ὁ Α, ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ἄπαις καταλείπω τὴν περιουσίαν μου ὑπὲρ τῶν πτωχῶν ἢ τοῦ θεῖου πτωχοκομείου. Ἡ ἀποκατάστασις αὕτη καὶ ἡ αἵρεσις μένουσιν ἰσχυραὶ καὶ ἐὰν ὁ βεβαρημένος Α περιβληθῆ τὰ ράσα τοῦ μοναχοῦ (πρὸς καὶ Ἀθανασίου παράτιτλα (Heimbach 108).

μὴ γεγραμμένα λογίζονται. Ἐπὶ τῶν δοκίμων καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς δοκιμασίας οὐδεμίαν ἐφαρμογὴν ἔχουσιν αἱ ἀνωτέρω ἐξαιρετικαὶ ἀρχαί¹.

Ἐπὶ τῶν ἀποθνησκόντων κληρικῶν ὅμως τῶν βεβαρημένων δι' αἰρέσεων τοιοῦτων τινὲς ποιοῦνται τὴν διάκρισιν τήνδε· ὅτι, ὅταν εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτῶν καλῶνται συγγενεῖς, τότε προτιμῶνται οἱ καταπιστευματοδόχοι (quando enim, mortuo clerico extranei vel agnati succedunt, his merito praefendus est fideicommissarius), ὁ γενικὸς ὅμως οὗτος κανὼν² εἶνε ἀθαίρετος. Κατὰ τὴν Νεαράν ὁ κληρικὸς ὀφείλει ἢ νὰ δαπανήσῃ ἢ νὰ διαθέσῃ τὴν ὑπὸ τὸ βάρος ἀποκαταστάσεως ἢ ὑποκατάστασεως ἐπαχθεῖσαν κληρονομίαν ὑπὲρ εὐσεβῶν αἰτιῶν· ἐὰν δὲν πράξῃ αὐτὸ, ἀναμφιβόλως τῷ καταπιστευματοδόχῳ αὕτη ἀνήκει. Ἐπὶ ἐπισκόπων καὶ διοικητῶν εὐαγῶν οἴκων κατὰ τὸ βυζαντιακὸν δίκαιον, ἐφαρμοστέαι τυγχάνουσιν αἱ διακρίσεις, ἅς ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ ἀνεπτύξαμεν, καὶ ὅταν ἢ ὑπὸ αἵρεσιν κληρονομικὴ περιουσία εἶνε ἐξ ἐκείνων, ἣν δὲν δύνανται νὰ διαθέσωσιν, ὡς βούλονται, ἀλλὰ θεωρεῖται ἐκκλησιαστικὴ, τότε ἀναντιρρήτως ἢ αἵρεσις ἀτонеῖ καὶ ὁ καταπιστευματοδόχος ἢ ὑποκατάστατος οὐδὲν δικαιούται λαμβάνειν.

Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Νεαράς 123 μα', ὁ μοναχικὸς βίος ἔλυε τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν³, τοιαύτης ἀρχῆς τιθεμένης ἢ ὀρφανικὴ ὑποκατάστασις (subst. pupillaris) δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τινὰ ἐφαρμογὴν, πολλῶ δὲ ἤττον ἢ οἰονεὶ ὀρφανικὴ ὑποκατάστασις.

§ 68. Μετὰ τὰ μέχρι τοῦδε ρηθέντα πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μελέτης ἡμῶν μεταβαίνομεν εἰς ἕτερον οὐχ ἤττον σπουδαῖον θέμα. Ὁ μοναχὸς εἶνε ἄρα γε ὑπόχρεως πάντοτε ἄνευ οὐδεμιᾶς

¹ Πρὸς. καὶ Menochius lib. IV. l. c. n 73 καὶ Vincentius Fusarius de substit. quaest. 427 καὶ ἐπ.

² Δύσκολον νὰ παραδεχθῶμεν τὴν γνώμην ταύτην, διότι δὲν φαίνεται ποῦ τοῦ νόμου στηρίζεται ὁ κανὼν.

³ Ὅρα σημείωσιν ἀνωτέρω.

ἐξαιρέσεως νὰ ἐμμείνῃ ἐν τῷ μοναστηρίῳ, εἰς ὃ εἰσῆλθε, καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ περίστασις, καθ' ἣν δικαιούται ν' ἀποσπασθῇ αὐτοῦ; ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει τίς ἢ τύχη τῆς περιουσίας αὐτοῦ;

Κατὰ τὸν κανόνα 4 τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου οἱ μοναχοὶ ὀφείλουσι νὰ προσκαρτερῶσιν ἐν ἡ ἀπεκάρησαν μονῇ, ὁ δὲ 21 τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον Συνόδου ὠρίσεν ἀδιαστίκτως « οὐ δεῖ μοναχὸν ἢ μονάστριαν καταλιμπάνειν τὴν οἰκείαν μονήν » ὁ δὲ 4 τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ΑΒ Συνόδου ἀφορισμὸν ἠπέειλε κατὰ τῶν ἡγουμένων, οἵτινες δὲν καταβάλλουσι φροντίδα πρὸς ἀναζήτησιν καὶ σύλληψιν τῶν ἀναχωρούντων μοναχῶν, θεωρήσας τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν « ἀπόδρασιν »¹. Ἡ ἐν Καρθαγένῃ διὰ τοῦ κανόνος π' ἀπηγόρευσε τοῖς ἐπισκόποις ὑποδέχεσθαι μοναχοὺς ἄλλης ἐνορίας καὶ κατατάττειν αὐτοὺς ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κλήρῳ. Ἐν τούτοις ἐν τῇ πράξει καὶ τῇ συνηθείᾳ οἱ πατέρες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπενέγκωσι καὶ ρυθμίσωσι τινὰς ἐξαιρέσεις. Ἐν τοῖς Κανόσι τοῦ Νικολάου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου, ἐκφωνηθεῖσιν ἐν εἰδει ἀποκρίσεων εἰς ἐρωτήσεις μοναχῶν, εὗρηνται τὰ ἐξῆς.

Ἐρώτησις 4'. Εἰ ὁποῦδῆποτε ἀποκαρεῖς μοναχὸς τις βλάπτεται κατὰ τι ψυχικῶς, καὶ βουλόμενος ὑποχωρῆσαι δεσμηθῆ παρα τοῦ οἰκείου προεστῶτος, τί ποιήσει; τῆς βλάβης καταφρονήσει ἢ τοῦ δεσμοῦ;

Ἀπόκρισις. Χρὴ τοῦτον λέγειν τῷ προεστῶτι δι' ὃ βλάπτεται· καὶ εἰ ἔστι προφανὴς κίνδυνος ἐκ τούτου ὑποχωρεῖν ἐκεῖθεν καὶ μὴ τοῦ δεσμοῦ φροντίζειν².

Ἡ κανονικὴ αὕτη λύσις, γενομένη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀσκη-

¹ Ἐν τῇ ἐφαρμογῇ οἱ τοιοῦτοι κανόνες δὲν ὑπῆρξαν εὐτυχεῖς. Ἡ Κωνσταντινουπόλις π. χ. ἐπλημμύρει ἀνέκαθεν ἐξ ἀργῶν καὶ πλανήτων κληρικῶν καὶ μοναχῶν ἄνευ τάξεως. Εἰς ἀπόδειξιν παράβαλε νεαράν Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου. (Coll. Zachariae I XXIV).

² Πρὸς. καὶ ἀγ. Νεῖλου ἐπιστ. Βενούτῳ μοναχῷ (Migne τόμ. 79 σελ. 189), Θεοφίλῳ μοναχῷ (Migne τόμ. 79 σελ. 252).

τικῶν κανόνων τοῦ Μ. Βασιλείου, συμβιδάζουσα τὰς διατάξεις τῶν Συνόδων πρὸς τὴν ἀνάγκην, ἣτις ἠδύνατο ὄντως νὰ παρουσιασθῆ, δὲν ἐπιτρέπει κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ μοναχῷ, «κατὰ τὸ δόξαν σκάνδαλον», τὴν λύσιν τοῦ μοναχικοῦ δεσμοῦ, ἀλλ' ἐπιβάλλει τὴν ὑποχρέωσιν εἰς τὸν προεστῶτα τοῦ μοναχοῦ τοῦ ψυχικῶς βλαπτομένου ν' ἀποπειραθῆ διόρθωσιν, καὶ μόνον ἐν ἀποτυχίᾳ ἐπιτρέπεται ἢ ἀπὸ τῆς μονῆς ἀποχώρησις, ἣτις ὅμως καὶ δὲν γίνεται δι' ἀπλῆς ἐγκαταλείψεως τῆς μονῆς, ἀλλ' ὀφείλει ὁ μοναχὸς νὰ προσέλθῃ τῷ ἀρμοδίῳ ἐπισκόπῳ, ὅστις ἀπολύει αὐτόν¹.

Ἐκ τοῦ κανόνος ὅμως τοῦ Νικολάου δὲν μαθάνομεν συγκεκριμένως τὰς ψυχικὰς βλάβας, καθ' ἃς ἡ λύσις τοῦ μοναχικοῦ δεσμοῦ ἐπιτρέπεται. Τοῦτο προσεπάθησεν ὁ Πατριάρχης Νικηφόρος ὁ Ὁμολογητῆς² νὰ ὀρίσῃ ἐν κανόνι ἰζ' «Διὰ τρεῖς αἰτίας ἐφεῖται τῷ μοναχῷ τῆς ἰδίας ἀναχωρεῖν μονῆς· ἐὰν ἢ ὁ ἡγούμενος αἰρετικὸς· ἐὰν εἴσοδος γυναικῶν εἰς τὴν μονὴν γίνεται· καὶ ἐὰν παιδιά κοσμικὰ ἐν τῷ κοινοβίῳ μαθάνουσι» καν. ιη' «Ἄτοπον γὰρ τὰ ἐν τῇ μονῇ πρατιζόμενα δι' αὐτῶν δημοσιεύεσθαι»³.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐν τοῖς κανόσι τοῦ Μ. Βασιλείου διαστίξεως εἶχε δεχθῆ καὶ ὁ Βαλσαμὼν «τὸν μοναχὸν βλαπτόμενον ψυχικῶς ἀναχωρεῖν ἀφ' ἧς ἀπεκάρη μονῆς· καὶ τοῦτο δὲ ποιεῖν μετὰ τὸ εἰπεῖν καὶ ἄπαξ καὶ δις τὰ περὶ τούτου πρὸς τὸν καθηγούμενον καὶ τοὺς μοναχοὺς καὶ μὴ διορθωθῆναι τὸ κακόν»⁴.

¹ Ἴδ. ἐρμηνείαν εἰς κανόνα Νικολάου (Σ. IV σελ. 423) καὶ σχόλ. Βαλσαμ. καν. Π' Καρθαγ. (Σ. III 504).

² Κανόνες ἐκ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ Συντάξεων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἁγίων πατέρων (Σ. IV 427) Πρβ. καὶ καν. ιθ' τοῦ αὐτοῦ Νικηφόρου (Σ. IV 431. β).

³ Ἐὰν δὴλα δὴ κοσμικοὶ παῖδες διδάσκονται γράμματα ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦτο ἐθεωρήθη ἄτοπον, ἵνα μὴ δημοσιεύωνται τὰ ἐν τῷ μοναστηρίῳ γινόμενα. Μήπως ὁ Πατριάρχης ἠθέλησε νὰ ἐννοήσῃ καὶ τὸν κίνδυνον διαφθορᾶς; Τὸ Πηδάλιον εἰς τὸν κανόνα τοῦτον προστίθεται «καὶ διὰ τὸ ἐκ τούτων σκάνδαλον».

⁴ (Σ. II 641. 642) Ἴδ. καὶ Ζωναρᾶ αὐτόθι.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔπεται ὅτι, καὶ τοὶ ὁ Νικηφόρος εἰς τρεῖς περιστάσεις ἐφῆρμωσε τὴν ἠθικὴν βλάβην, μᾶλλον τῇ κρίσει τῶν ἀρμοδίων ἐπισκόπων καὶ ἡγουμένων ἀφέθη ἢ ἐξεύρεσις τῆς ἠθικῆς βλάβης¹, καὶ ὅπωςδήποτε οὕτω τὸ ζήτημα ἀποβαίνει ὅλως πραγματικόν.

Ἐν τῇ συνηθείᾳ φαίνεται ὅτι εἶχε πρακτικὴν οὐ σμικρὰν σημασίαν ἡ περίστασις, καθ' ἣν ἠδύνατο ὁ μοναχὸς ν' ἀποχωρήσῃ, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ Πηδάλιῳ ἐκτιθεμένων².

§ 69. Ἡ λύσις ὅμως τοῦ ἐτέρου ζητήματος, ἐὰν ὁ μοναχὸς δι' ἀποδεδειγμένην αἰτίαν ἀποχωρῶν τῆς μονῆς, καὶ τῇ ἀπολύσει τοῦ ἐπισκόπου, συμπαρασύρῃ τὴν εἰσκομισθεῖσαν περιουσίαν, δύναται νὰ ἔχῃ ἐπιρροὴν εἰς τὸ κληρονομικὸν δίκαιον, ὅπερ ἐπασχολεῖ ἡμᾶς.

Διὰ τοῦ κανόνος 19 τῆς Ζ' Συνόδου³, οἱ πατέρες ἠθέλησαν νὰ περιστείλωσι τὰς εἰσδοχὰς καὶ δωρεὰς χρυσοῦ παρὰ τῶν προσερχομένων εἰς ἱερατικὸν τάγμα ἢ τὸν μονήρη βίον, (ἃς φαίνεται δὲν ἀπέφευγον οἱ ἡγήτορες τῶν ἐκκλησιῶν), κηρύξαντες τὴν ἀρχὴν τοῦ Μ. Βασιλείου «ὧν ἡ ἀρχὴ ἀδόκιμος καὶ τὸ πᾶν ἀπόβλητον», ἠπέιλησαν δὲ καὶ ποινὰς καθαιρέσεως. Ταῦτα διατάξασα ἡ Σύνοδος ἐν τῷ αὐτῷ κανόνι ἐπιφέρει τὰ ἐξῆς.

¹ Καὶ τινόντι ἡ συχὴ π. χ. ἐπίσκεψις γυναικῶν ἢ σκανδαλώδης τρόπος μοναχῶν δύναται νὰ εἶνε μᾶλλον ἐπικίνδυνον εἶδος βλάβης ἢ ἡ διδασκαλία κοσμικῶν παιδῶν.

² Εἰς καν. ΚΑ'. Συνόδου Ζ' (σελ. 341. σημ. 1, ἔκδ. Ραφτ.) ἐνθα σαφῶς ἐξηγοῦνται καὶ οἱ λόγοι τῆς ἀποχωρήσεως.

³ «Τοσοῦτον κατενεμήθη τῆς φιλαργυρίας τὸ μῦθος εἰς τοὺς ἡγήτορας τῶν Ἐκκλησιῶν, ὥστε καὶ τινες τῶν λεγομένων εὐλαβῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἐπιλαθόμενοι τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, ἐξαπατηθῆναι, καὶ διὰ χρυσοῦ τὰς εἰσδοχὰς τῶν ὑποσερχομένων τῷ ἱερατικῷ τάγματι, καὶ τῷ μονήρει βίῳ, ποιῆσθαι. Καὶ γίνεται, ὧν ἡ ἀρχὴ ἀδόκιμος, καὶ τὸ πᾶν ἀπόβλητον, ὡς φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος. Οὐδὲ γὰρ Θεῷ, καὶ μαμωνᾶ δουλεύειν ἔξεστιν. Εἴ τις οὖν εὗρεθῆ τοῦτο ποιῶν, εἰ μὲν Ἐπίσκοπός ἐστιν, ἢ ἡγούμενος, ἢ τις τοῦ ἱερατικοῦ, ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρείσθω, κατὰ τὸν δεῦτερον Κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἁγίας Συνόδου. Εἰ δὲ ἡγούμενη, ἐκδιωχθήτω τοῦ Μοναστηρίου, καὶ παραδοθήτω ἐν ἐτέρῳ Μοναστηρίῳ πρὸς ὑποταγὴν. Ὡσαύτως καὶ ἡγούμενος μὴ ἔχων χειροτονίαν πρεσβυτέρου».

« Ἐπὶ δὲ τῶν παρὰ γονέων παραδεδομένων δίκην προικῶν τοῖς τέκνοις, ἢ ιδιοκτητῶν αὐτῶν πραγμάτων, προσαγομένων, ὁμολογούντων τῶν προσαγόντων ταῦτα εἶναι ἀφιερωμένα τῷ Θεῷ, ὠρίσαμεν, *κἄν τε μείνη, κἄν τε ἐξέλθῃ* μένειν αὐτὰ ἐν τῷ μοναστηρίῳ, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ εἴη αἰτία τοῦ προεστῶτος ».

Ἡ ἀληθὴς ἔννοια τοῦ πρώτου μέρους τοῦ κανόνος, ὅπερ ἄνωτέρω ἐν σημειώσει κατεχωρίσαμεν, ἐξηγεῖ ἀρκούντως τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος. Ἡ Σύνοδος προφανῶς δὲν πραγματεύεται ἐν τῷ κανόνι, περὶ οὗ ὁ λόγος, περὶ τῆς ἐπὶ προσφορᾷ χρημάτων εἰς ἐπίσκοπον ἢ ἡγούμενον χειροτονίας, δῆλα δὲ περὶ σιμωνίας¹, ἀλλὰ κατακρίνει τὴν ἀξίωσιν ἵνα οἱ εὐλαβεῖς οἱ προσερχόμενοι τῷ μονῆρι βίῳ συνεισφέρωσι καὶ περιουσίαν, ἀποκλείωνται δὲ οἱ θέλοντες νὰ μονάσωσι καὶ μὴ ἔχοντες τοιαύτην². σκοπὸς τῆς διακρίσεως ταύτης τῶν ἡγητόρων ἦτο προδήλως ἵνα εὐπορῶσι τὰ μοναστήρια αὐτῶν³.

Ἡ αὐτὴ Σύνοδος διὰ τοῦ 5 κανόνος, ἐπειδὴ ἕνεκα τῆς διακρίσεως ταύτης οἱ εἰς τὸν κληρὸν κατατασσόμενοι καὶ προσκομίζοντες χρήματα ἕνεκαυχῶντο ἐπὶ τούτῳ καὶ ὀνειδίζοντες τοὺς

¹ Ἄλλαχοῦ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον πραγματεύεται περὶ αὐτῆς. Πρὸς Φωτ. νομοκ. Α. 5. Α. 24 (Σ. Ι 43. 61. 62) καν. Ἀποστ. 30. καὶ σχόλ. Ζωναρᾶ καὶ Βαλσαμ. καὶ Ἀριστ. (Σ. ΙΙ 37-39) Χαλκηδ. κ. 2. καὶ σχόλ. τῶν αὐτῶν. (ΙΙ 218. 219. 220) Τρούλλ. κ. 22. καὶ σχόλ. τῶν αὐτῶν. (ΙΙ 354) Ζ' Συνόδου κ. 5. καὶ σχόλ. τῶν αὐτῶν (ΙΙ 572-577) Μ. Βασιλείου ἐπιστολὴν (ΙV 368) Γενναδίου ἐγκύκλ. (ΙV 368 καὶ ἐπ.) Ταρασίου καν. ἐπιστολὴν πρὸς Ἀδριανὸν Πάπαν (ΙV 374) Σύνοψιν Διονυσίου Ἀλεξανδρείας (ΙV 293 καὶ ἐπ.) Ἀποκρίσεις Βαλσαμ. ΛΑ (ΙV 471. 472) Πηδάλ. (ἔκδοσις Ραφτάνη σελ. 338 σημ. 1).

² Τοῦτο δυστυχῶς κατὰ παράβασιν τοῦ κανόνος γίνεται ἐν τισὶ μοναστηρίοις καὶ σήμερον. Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν ἐναπόκειται ἡ διόρθωσις.

³ Τοιαύτην ἔννοιαν δίδωσιν τῷ Κανόνι καὶ τὸ Πηδάλιον « *Ὅτι κατὰ τὸν κανόνα νὰ διώκωνται ἀπὸ τὰ μοναστήριά των καὶ ἐκεῖνοι οἱ Κοινοβιάρχαι καὶ ἡγούμενοι ὅπου τὴν σήμερον ζητοῦν νὰ ἔχουν ἄσπρα οἱ εἰς αὐτοὺς προσερχόμενοι, καὶ μὲ τὰ ἄσπρα μὲν αὐτοὺς δέχονται, χωρὶς δὲ ἄσπρα οὐ δέχονται εἰς τὸ μοναστήριον* ». (Ἐκδ. Ραφτ. 336).

ἄλλους « *τοὺς δι' ἀρετὴν βίου ὑπὸ τοῦ Ἀγ. Πνεύματος ἐκλεγέντας καὶ καταταγέντας ἐκτὸς δόσεως χρυσίου* » ἡγειρον ἀπαιτήσεις πρωτοκαθεδρίας καὶ προτιμῆσεως, διέταξε τοὺς τοιούτους « *τὸν ἔσχατον βαθμὸν λαμβάνειν τοῦ οικείου τάγματος* », ἐὰν δ' ἐπιμένωσιν ἐπιβάλλει αὐτοῖς ἐπιτίμιον κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ ἐπισκόπῳ¹.

Τούτοις ἐπομένη καὶ τοιαύτας ἀρχὰς ἐφαρμόζουσα ἡ Σύνοδος ἠθέλησε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα, περὶ οὗ πρόκειται, καὶ διέταξεν ὅτι, *κἄν τε μείνη κἄν τε ἐξέλθῃ ὁ μοναχός, τὰ πράγματα τὰ εἰσκομισθέντα ἀνήκουσι τῷ μοναστηρίῳ*. Ἄλλ' εἰς τὴν περίστασιν, καθ' ἣν ἡ ἔξοδος τοῦ μοναχοῦ προῆλθεν, οὐχὶ ἐξ αἰτίας τοῦ μοναχοῦ ἢ αὐτοβουλίας², ἀλλ' αἰτία τοῦ καθηγουμένου (προεστῶτος), τότε ἐκ τῆς διαστίξεως τοῦ κανόνος φαίνεται ὅτι τὰ πράγματα συμπαρασύρονται ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ³.

Ἐν τούτοις σαφῆ λύσιν εὐρίσκομεν καὶ ἐν Ἡύξημένῳ Προχειρίῳ (XXVII 42) καὶ ἐν Συνόψει Ἀτταλειώτου (III 14) « *Ὁ ἀπὸ μοναστηρίου μετιῶν εἰς ἕτερον, ἐκ μὲν οικείας αἰτίας πταίσας, ἐκπίπτει τῶν ἰδίων πραγμάτων τῶν εἰς τὸ πρῶτον μοναστήριον ὧν προσήνεγκε, μηδὲ προσδεχθεῖς. Εἰ δ' ἐξ ἀλλοτρίας αἰτίας ἐξωσθῆ, λαμβάνει ἀκωλύτως, ἢ προσέφερεν ἴδια* ». Ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ ἡ Σύνοδος εἶχε περιλάβῃ καὶ τὰ δίκην προικῶν παραδοθέντα ὑπὸ τῶν γονέων τοῖς παισὶ, εἰσκομισθέντα δὲ λόγῳ ἀσκήσεως τῇ μονῇ. Ἐπὶ τοιαύτῃ δ' ἔννοια τοῦ κανόνος συμφωνεῖ καὶ ὁ Βαλσαμῶν σημειούμενος « *τὰ μὲν τοι παρὰ τινῶν προσφερόμενα τῷ Θεῷ αὐτοπροαιρέτως καὶ ἀπὸ γονέων αὐτοῖς διαφέροντα ἢ*

¹ Πρὸς καὶ Ζωναρᾶ Βαλσαμῶνος καὶ Ἀριστηνοῦ σχόλια (Σ. ΙΙ 573-577).

² Πρὸς Νεαρᾶν 123 κεφ. λγ. Βασιλ. Δ 11. Φωτίου Νομ. XI Α. αὐτόθι XI Δ (Σ. Ι 248 257).

³ Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐσχόντος νεωτέρου δικαίου ὅρα κατωτέρω ὡς πρὸς τὰ ζητήματα ταῦτα ἐκτενέστερον. Πρὸς καὶ Νεαρᾶν 175. Κατὰ τὸν Ἀθανάσιον τὸν σχολιαστικὸν « *τὰ πράγματα τῶν εἰς ἕτερον βίον μετελθόντων μοναχῶν τὸ κατ' αὐτοὺς ἐκδικάσει μοναστήριον* ». (Ἀνέκδ. Heimb. σελ. 43).

καὶ ἀλλαχόθεν ποθέν, ἀναφαίρετα εἶναι παρὰ τῆς μονῆς, καθ' ἣν τε μείνη ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὁ ἀφιερῶσας καθ' ἣν τε ἐξέλθη· εἰ μήπω αἴτιος τῆς ἐξελύσεως ὁ καθηγούμενος γένηται»¹.

Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ὁ μοναχὸς ἀποχωρήσῃ τῆς μονῆς αἰτία τοῦ προεστῶτος καὶ τῆς ἐγκρίσει τοῦ ἀρμοδίου ἐπισκόπου δύναται νὰ παραλάβῃ κατὰ τὸ Πηδάλιον² τὴν περιουσίαν του, ἀλλὰ δὲν δικαιούται νὰ νέμηται αὐτήν, ὑποχρεούμενος νὰ ἀφιέρωσιν αὐτήν εἰς ἄλλο μοναστήριον.

Ἡ Σύνοδος ΑΒ ἐπιτρέπει διὰ τοῦ κανόνος τετάρτου τὴν μετάθεσιν μοναχῶν ἀπὸ μονῆς εἰς μονήν³, ἀλλὰ δι' οὐδένα ἄλλον λόγον καὶ κατ' οὐδεμίαν περίπτωσιν ἄλλην, πλὴν ἐὰν ὁ μοναχὸς ἀναγκασθῇ αἰτία τοῦ προεστῶτος κατὰ τὰ ἄνω ρηθέντα διὰ ψυχικὴν βλάβην, καὶ ἐν γενικῶς οὐχὶ ἐξ οἰκειάς, αἰτίας, ν' ἀποχωρήσῃ ἐγκρίσει τοῦ ἐπισκόπου, δικαιούται νὰ συμπαρασύρῃ καὶ τὴν περιουσίαν κινήτην ἢ ἀκίνητον· ἀλλ' ἐὰν ἀπλῶς ὅπως μετατεθῇ τῆς αἰτήσῃ του ἀπὸ μοναστήριον εἰς μοναστήριον ἐπιτύχῃ τὴν μετάθεσιν τῆς προηγουμένης γνώμης τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἡγουμένου, τότε ἡ περιουσία αὐτοῦ ἀνήκει τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ καὶ οὐχὶ τῷ τῆς ἐγκαταβιώσεώς του, εἰς ὃ μετετέθη. Τοῦλάχιστον οὐδεὶς νόμος ὑποστηρίζει τὴν ἐναν-

¹ Ὅρα τὰ σχόλια τοῦ Βαλσαμῶνος ὑπὸ τὸν ρηθέντα κανόνα ὡς ἄξια λόγου, ἐν οἷς ἀντιγράφεται καὶ Νεαρά Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ περὶ τῆς ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων ἐπιτηρήσεως καὶ ἐπισκέψεως τῶν μοναστηρίων. Τὸ ζήτημα, ὡς ἄνω εἴρηται, τῆς δεδικαιολογημένης αἰτίας, δι' ἣν ὁ ἐπίσκοπος ἐπιτρέπει τὴν ἀναχώρησιν, εἶνε πραγματικόν. Μεταξὺ ὅμως ἄλλων περιστάσεων, καθ' ἃς δύναται ἢ μετὰ τῆς περιουσίας ἐξέλευσις νὰ ἐπιτραπῇ, εἶνε καὶ ὅταν ἡγούμενος δεχθῇ καὶ κατατάξῃ ἐν τοῖς μοναχοῖς του μοναχὸν ἄλλης μονῆς, ξενοκουρίτην, ἄνευ γνώμης τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἢ ἡγουμένου· τότε τὸ πρῶτον μοναστήριον δικαιούται ν' ἀπαιτήσῃ τὸν τε μοναχὸν καὶ τὴν περιουσίαν του. Ἐπίσης καὶ ὅταν εἶνε ἄκυρος καὶ κηρυχθῇ τοιαύτη ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἢ ἀπόκαρσις τοῦ μοναχοῦ δι' οὐσιώδεις ἐλλείψεις. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιστάσει καὶ οἱ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμοι δύνανται ν' ἀντιτάξωσιν ὡς ἐνστασιν κατὰ τῶν δικαιωμάτων τῶν κληρονομικῶν τῆς μονῆς τὴν ἀκυρότητα τῆς ἀποκάρσεως.

² Σελ. 338 καὶ σημ. 4. «Δὲν δύναται ὅμως αὐτός, νὰ τὰ νέμηται μόνος, ὡς ἤδη ἀφιερωμένα εἰς τὸν Θεὸν ἀλλὰ πάλιν νὰ τὰ ἀφιερῶσιν εἰς ἄλλο Μοναστήριον.

³ Βαλσαμ. σχολ. (Σ. II 661). «Ὁ παρ' ἐπισκόπου ὅπουδῆποτε καταστάς ἀναγίαιτος» (Ἀριστ.).

τίαν λύσιν, οὐ μόνον δέ, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἐν ταῖς Βυζαντιακαῖς Συλλογαῖς τῶν νόμων ἀποδείξεις ὅτι ἐν τῇ πράξει οὕτως ἐλύετο τὸ ζήτημα π. χ. ἐν τῇ Ἐπαναγωγῇ¹ ὑπὸ τὸ τεμάχιον 11 τίτλου ΙΧ² εὑρηται σχόλιον σαφῶς λυθὸν τὸ ζήτημα. «Ὁ μονάζων ἐν μοναστηρίῳ, κατὰ τὴν ἀκριβείαν δηλονότι τῶν κανόνων, οὗτος, καθ' ἣν εἰς ἕτερον μοναστήριον μετατεθῇ, γνώμη δηλονότι τοῦ τε παραδίδοντος καὶ τοῦ παραλαμβάνοντος ἡγουμένου, οὐ συμετατίθησιν καὶ τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ, ἥς τὸ πρῶτον μοναστήριον τὴν δεσποτείαν ἀρέλαβεν ἅπαξ εἴτε σιωπηρῶς, μηδὲν τοῦ εἰσιόντος εἰς τὸ μοναστήριον περὶ τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως διαταξαμένου εἴτε κατὰ διαθήκας εἴτε καὶ διὰ συμφώνου»³.

Ὁ Πρόχειρος νόμος εἶχε περιορισθῇ ἐν τεμαχίῳ⁴ τίτλου XXIV νὰ ὀρίσῃ ὅτι «ὁ ἀπὸ μοναστήριον εἰς ἄλλο μοναστήριον μειῶν ἐκπίπτει τῶν ἰδίων πραγμάτων μηδὲ προσδεχθεὶς»⁴· ἄνευ δὲ διακρίσεως, ἐὰν ὁ μοναχὸς τῆς ἀδείας τοῦ ἡγουμένου καὶ τοῦ Ἐπισκόπου ἢ οὐ, εἰσέλθῃ εἰς ἄλλο μοναστήριον, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν Νεαρά 123 γενικῶς διέταξεν ὅτι ἡ

¹ Ἐκδ. Zachariae (1852) σελ. 88.

² Ὅπερ πραγματεύεται περὶ τοῦ μοναχοῦ τοῦ ἐγκαταλείποντος τὸ μοναστήριόν του ἵνα ἔλθῃ εἰς ἄλλο (ἄνευ διακρίσεως ἢ μετ' ἀδείας ἢ ἄνευ ἀδείας) «Ἐὰν μοναχὸς καταλείψῃ τὸ ἴδιον μοναστήριον καὶ εἰς ἄλλο ἔλθῃ, εἴ τινα πράγματα ἐν τῷ καιρῷ καθ' ὃν τὸ μοναστήριον καταλείλοιπεν ἔχει φανεῖν, τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἐξ ἀρχῆς εἰσῆλθε, ταῦτα διαφέρειν κελεύομεν». Πρβ. καὶ Φωτίου Νομοκ. ΙΑ κεφ. Δ. Ἀρμεν. Ε 4. Νεαράν 123 κεφ. 42. Νεαρ. 5 κεφ. 7. καν. 18 Συνόδου Ζ. Πρβ. καὶ Ἀθανασίου σχολ. II 5 (Ἀνέκδ. Heimbach σελ. 43) «Τὰ τοῦ μοναχοῦ πράγματα τοῦ εἰς ἕτερον βίον μεταχωρήσαντος τῷ προτέρῳ διοίσουσι μοναστηρίῳ».

³ Πρβ. καὶ Ἐπαναγωγῆς ἠύξημένης VII 7 καὶ 8· εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ σχολίου τῆς Ἐπαναγωγῆς, τὸ ὅποσον ἐν τῇ ἠύξημένῃ Ἐπαναγωγῇ προσελήφθη ὡς κεφάλαιον 8, φέρεται ἡ ἐξῆς συμπλήρωσις καθιστώσα σαφῆ τὴν ἔννοιαν, «οὐ συμετατίθησιν καὶ τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ, ἣν τῷ προτέρῳ μοναστηρίῳ δέδωκεν ἅπαξ εἴτε σιωπηρῶς, μηδὲν ἐν τῷ εἰσιέναι εἰς τὸ μοναστήριον περὶ τῶν κατ' αὐτὸν διαταξαμένου, εἴτε κατὰ διαθήκας εἴτε διὰ συμφώνου τῷ ἐσχάτῳ τὸ σύνολον διδοῦς». Ὡστε καὶ ἐὰν διὰ διαθήκης ἢ ἄλλῳ τρόπῳ μεταβιβάσῃ εἰς τὸ δεύτερον μοναστήριον τὴν περιουσίαν του, αὐτὴ ἀνήκει τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ ὡς κυρίῳ καὶ οὐδὲν τὸ δεύτερον μοναστήριον κτᾶται.

⁴ Πρβ. καὶ Ἐπιτομῆς VIII λη' (Zachariae II 334) Βασιλ. Δ. 1 γ'.

περιουσία, ἣν εἶχε κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀποχωρήσεως τῆς μονῆς ἀνήκει τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ¹. Κατὰ τὸ πνεῦμα δὴλα δὴ τῶν Βυζαντινῶν, ἐὰν ὁ μοναχὸς ζητήσῃ ἄνευ λόγου μεταθέσιν ἀπλῶς, διότι θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ αὐτήν, ἢ μετατεθῆ δι' αἰτίαν οἰκείαν ἑαυτοῦ προκαλέσασαν τοῦτο, ἢ περιουσία, ἣν συνεκομίσατο, ἀνήκει τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ καὶ ἂν ἡ μετάθεσις ἐγένετο κανονικῶς, ἐὰν δὲ μετατεθῆ δι' εὐλογον αἰτίαν, καὶ οὐχὶ ἐκ πταίσματος ἰδίου, τότε συµμετατίθεται καὶ ἡ περιουσία αὐτοῦ.

Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ταῦτα ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν πραγμάτων τοῦ μοναχοῦ, ἅτινα εἶχεν ἀφιερῶσιν ἢ εἰσκομίσῃ ἐν τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ, καὶ κατὰ τὴν Νεαρὰν 123 «*ἅτινα πράγματα ἐν τῷ καιρῷ, καθ' ὃν τὸ μοναστήριον καταλέλοιπεν ἔχων φανείη*», ἀλλὰ μετὰ τὴν Νεαρὰν τοῦ Λέοντος ἀναμφιβολὸν ἐστὶν ὅτι τὴν μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν κτηθεῖσαν περιουσίαν, τῆς κύριος καὶ δυνάμενος νὰ διαθέσῃ ὁ μοναχὸς ὑπάρχει, δικαιούται νὰ συμπαραλάβῃ προσκυρουμένην τῷ μοναστηρίῳ τῆς ἐγκαταβιώσεως, ὅπερ καὶ κληρονομεῖ αὐτήν· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει, τὸ μὲν πρῶτον μοναστήριον γίνεταί κύριον τῆς ἀφιερωθείσης αὐτῷ περιουσίας κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μοναχοῦ, δικαιούχος δὲ μόνος τῆς περιουσίας τῆς κατόπιν κτηθείσης ἢ μετὰ τὴν μετάθεσιν εἶνε ἢ δευτέρα μονὴ τῆς ἐγκαταβιώσεως. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι, ἐὰν εἰς τὸ πρῶτον μοναστήριον δὲν εἶχεν ἀφιερῶσιν τι ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ, τὸ τρίτον τῆς μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν κτηθείσης περιουσίας ἀνήκει δυνάμει τῆς Ν. 5 τοῦ Λέοντος κατὰ κυριότητος δικαίωμα τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ. Τοιοῦτο τρόπον πρέπει νὰ συνδυασθῶσι, νομίζομεν, αἱ διατάξεις τοῦ

¹ Πρὸς καὶ Φωτίου νομοκ. XI 4. «*Μεθισταμένου δὲ μοναχοῦ εἰς μοναστήριον ἕτερον, ὅπερ εἶχε πράγματα ἐν τῷ ἐξίεναι τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ διαφέρει*». Πρὸς καὶ παράτιτλα Ἀθανασίου (Ἀνέκδοτα Heimbach σελ. 108) «*μετὰ τῆς ἄλλης αὐτῶν περιουσίας τοῖς οἰκείοις μοναστηρίοις (διοίσουσι τὰ πράγματα), εἰ καὶ ἔτυχον ἀπολιπόντες ταῦτα*».

Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ Λέοντος, καὶ αὗται εἶνε αἱ ὀρθότεραι καὶ πρακτικώτεραι λύσεις¹.

Ἄλλ' ὁ μοναχὸς δύναται νὰ ἐξωσθῆ τῆς μονῆς· ὑπάρχουσι περιστάσεις καθ' ἃς ἡ διαγωγή αὐτοῦ ἐξαναγκάζει τὴν προϊσταμένην ἀρχὴν νὰ προβῆ εἰς τοιοῦτο μέτρον, πολλάκις δὲ πρὸς σωτηρίαν τῆς μοναστηριακῆς τάξεως² *ne una ovis morbida omnem gregem contaminet*³. Τίς ἡ τύχη τοῦ τοιοῦτου ἐκβληθέντος μοναχοῦ (*ejectus, extrusus, expulsus*); Ἡ ἐξώθησις δύναται νὰ ἀποστερήσῃ τῶν πλεονεκτημάτων, ἅτινα κέκτηνται οἱ ἄλλοι μοναχοί, τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς προστασίας παρὰ τοῦ μοναστηρίου, δὲν λύει ὅμως τὸν ἐκβληθέντα οὔτε τοῦ μοναχικοῦ σχήματος οὔτε τῶν πρὸς τὸ μοναστήριον ὑποχρεώσεων αὐτοῦ, διότι οὐδαμοῦ τοῦ νόμου τοιαῦτα ἀποτελέσματα ὀρίζονται, ὥστε ἡ πρὸ τῆς ἀποκάρσεως περιουσία δὲν ἀποσπάται τοῦ μοναστηρίου, ἢ δὲ μετὰ ταῦτα ἢ καὶ μετὰ τὴν ἀποβολὴν κτηθεῖσα ἀποθνήσκοντος ἀδιαθέτου αὐτοῦ περιέρχεται τῷ μοναστηρίῳ ὡς νομίμῳ αὐτοῦ κληρονόμῳ *de jure*⁴.

Δὲν εὐρίσκομεν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ καὶ τῷ βυζαντιακῷ δικαίῳ ρητὰς διατάξεις καὶ περὶ τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν διαλυθῆ τὸ μοναστήριον. Ἡ προσωπικότης τοῦ ἰδρύματος αἱρεται διὰ τῆς διαλύσεως, ἐννοεῖται, καὶ νομικῶς δὲν ὑπάρχει ἢ πρὸς ἀπόκτησιν περιουσίας ἰκανότης· ἡ περιουσία, ἣτις ἀνήκεν αὐτῷ διὰ τῆς συνεισφορᾶς τῶν μελῶν αὐτοῦ ἢ καὶ ἐξ ἄλλων λόγων κτήσεως, ἂν μὲν ἢ διάλυσις ἐγένετο ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, διατίθεται κατὰ τοὺς ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς διατυπωθέν-

¹ Παράβαλε καὶ κατωτέρω τὸ ἐν Ἑλλάδι νεώτερον Δίκαιον.

² Πρὸς π. γ. Συνόδου Νικ. Ζ καν. 12. καὶ σχόλ. Ζωναρᾶ, Βαλασαμῶνος καὶ Ἀριστηνοῦ (Σ. II 592-611).

³ Πρὸς Signer σελ. 150.

⁴ Καὶ ἐπὶ τῆς ἀποσπάσεως τοῦ μοναχοῦ ἐκ τῆς μονῆς καὶ φυλακίσεώς του λόγῳ ἀξιοποίνου πράξεως αἱ αὗται ἀρχαὶ ἀναντιρρήτως ἐφαρμοστέαι τυγχάνουσι. Πρὸς καὶ Singer αὐτόθι σελ. 150 καὶ ἐπ.

τας όρισμούς¹. άν όμως ούδέν περί τής τύχης αὐτῆς ώρίσθη, ώς πᾶσα ἄλλη περιουσία ἐγκάταλελειμμένη, ώς bonum vacans ἀνήκει τῷ Δημοσίῳ². Ὁ μοναχός ο ἀνήκων εἰς διαλυθὲν μοναστήριον δύναται καὶ οφείλει μάλιστα νὰ καταταχθῆ εἰς ἕτερον, ὅτε τὸ μοναστήριον τῆς νέας κατατάξεως καθίσταται τῆς περιουσίας αὐτοῦ ὁ νόμιμος δικαιούχος· δυσχέρεια όμως ὑπάρχει ώς πρὸς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος περί τῆς τύχης τῆς περιουσίας τοῦ μοναχοῦ ἀποθνήσκοντος ἄνευ διαθήκης in statu dispersionis, πρὶν ἢ καταταχθῆ εἰς ἕτερον μοναστήριον. Τοῦ μοναχοῦ ἐξ ἀδιαθέτου νόμιμος κληρονόμος ἀναγνωρίζεται κατὰ τὸ βυζαντιακὸν δίκαιον μόνον τὸ μοναστήριον· τούτου δὲ μὴ ὑπάρχοντος νομικῶς ἔνεκα τῆς διαλύσεως, ἀναγκάζομεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ περιουσία αὐτοῦ ἀνήκει τῷ Δημοσίῳ ώς bonum vacans καὶ αὕτη³, πλὴν τῆς μοίρας ἐννοεῖται τῶν παιδῶν, άν ὑπάρχωσι τοιαῦτα ἐκ γάμου πρὸ τῆς ἀποκάρσεως ὑπάρχοντος.

Ἡ δύο μοναστηρίων ἔνωσις ἀποτελεῖ νέον ἴδρυμα· οἱ μοναχοὶ τῶν μοναστηρίων ὑπάγονται αὐτῷ, μὴ ἐπερχομένης οὐδεμιᾶς μεταβολῆς εἰς τὴν νομικὴν αὐτῶν κατάστασιν⁴. Ἡ ἐν τῇ μονῇ διαβίωσις τῶν μοναχῶν εἶνε ἢ κατὰ τοὺς νόμους κανονικὴ τάξις· ἀλλὰ τὰ μοναστήρια κατ' ἐπικρατήσασαν συνήθειαν ἐκπέμπουσι μοναχοὺς εἴτε πρὸς ἐπαιτείαν εἴτε χάριν συμφερόντων· τῶν τοιούτων μοναχῶν ἀποθνησκόντων extra claustra κληρονόμος εἶνε βεβαίως τὸ μοναστήριον⁵.

¹ Ὡς ἐν Ἑλλάδι συνέβη κατὰ τὴν διάλυσιν τῶν μονῶν. Περὶ τούτου δὲ ἐν οἰκίῳ τόπῳ θέλομεν διαλάβη.

² Πρὸς. Singer αὐτ. σελ. 144-145.

³ Αἱ αὐταὶ λύσεις πρέπει νὰ δοθῶσιν καὶ άν ἐξ ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς ἢ ἄλλης ἀναλόγου αἰτίας διαλυθῆ ἢ ἐξαφανισθῆ τὸ μοναστήριον καὶ διασπαρῶσιν οἱ καλόγηροι.

⁴ Πρὸς. Singer αὐτόθι σελ. 146-147. Τὰ αὐτὰ ρητέον καὶ ὅταν ἡ μὴ μόνῃ προσαρτᾶται ἄλλη.

⁵ Περὶ σχετικῶν ζητημάτων πρὸς καὶ ἀδηλοῦ Πατριάρχου διατάξιν παρὰ Μανουῆλ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Δίκαιον ἐθίμων.

§ 70. Οἱ Νόμοι ἐν τῇ πράξει. Ἔθιμα.

§ 71. Κληρονομικὴ διαδοχὴ ἐπισκόπων. Ἐλευθερία διαθέσεως.

§ 72. Μοναχῶν κληρονομικὸν δίκαιον. Συναϊτῶν κατάστασις.

§ 73. Ὁ Λέων ἠναγκάσθη ἐκ τῶν ἐθίμων νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν μοναχῶν πρὸς διαθέσιν καὶ κτήσιν περιουσίας.

§ 74. Ἰδιόρρυθμα μοναστήρια. Ὁργανισμός.

§ 75. Κοινοβιακὰ μοναστήρια.

§ 76. Κατάστασις μοναχῶν Ἄθω· μοναχικὸς βίος ἀναφορικῶς πρὸς τὸ κληρονομικὸν δίκαιον. Τυπικά.

§ 70. Τοιαύτη ἐστὶν ἡ μέχρι τοῦδε νομοθεσία τοῦ ἀστικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου τῶν Βυζαντινῶν, καὶ τοιαῦται αἱ διὰ τῶν Νεαρῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ Λέοντος καθιερωθεῖσαι ἀρχαί. Ἄλλ' ἄρά γε ἐν τῇ πράξει ἐτηρήθησαν αὐταὶ ἀκριβῶς; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Πολλάκις αἱ αὐτοκρατορικαὶ διατάξεις δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπερβῶσι τὰ ὅρια τῆς μεμβράνης, ἣτις περιέκλειεν αὐτάς, ἀνωμαλίας δὲ πολιτικαὶ διηνεκεῖς καὶ χαλαρὰ καὶ ἀθλία διοικήσεις διέσπων τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν αὐτῶν. Ἡ κατὰ τόπους ἀναιρεσία καὶ τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα συνέτριβον τοὺς τύπους, ἔθιμα δὲ πολλάκις καθιεροῦντο οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τοὺς κειμένους νόμους ἔχοντα, καὶ ἐνίοτε μάλιστα ἐναντίον τῶν νόμων κρατοῦντα, ὑπὸ αὐτὰς τὰς ὄψεις τῆς βυζαντινῆς κυβερνήσεως καὶ ἐν τοῖς ἀπλουστάτοις ἔτι διοι-

Γεδεῶν (Κανονικαὶ Διατάξεις, Ἐπιστολαί, Λύσεις, Θεσπίσματα τῶν ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μέχρι Διονυσίου τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως σελ. 181-183)· (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1888. Πολύτιμος Συλλογὴ χρησιμωτάτη τῷ ἐκκλησιαστικῷ δικαίῳ).

κητικοῖς μέτροις. Ὁ Ἡράκλειος π. χ. ἠναγκάσθη νὰ περιορίσῃ τὴν ἀμετρίαν τῶν συρρευσάντων κληρικῶν¹ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καίτοι ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχεν ἤδη εἰδικὴν διάταξιν ἐκδῶση (N. 3), ὁμολογῶν ἐν ἀπλότῃ « τὸν Ἰουστινιανοῦ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως νόμον ἐκ χρόνων τιῶν διὰ τῆς ἐναντίας τῶν πραγμάτων σχολάσατα χρήσεως ». Ἄλλοτε δ' ἐξελαμβάνοντο ὡς ἔθιμα τοπικὰ κανόνες δι' αὐτοκρατορικῶν διατάξεων ὀρισθέντες, παράδειγμα δὲ γεύματος χάριν φέρομεν τὸ μέχρι σήμερον ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς δικαστηρίοις παρουσιαζόμενον ζήτημα τῶν κατὰ τόπους ἐθίμων, ὅτι αἱ ἐπίπροικοι θυγατέρες ἀποκλείονται τῆς διὰ συνεισφορᾶς τῆς προικὸς κληρονομίας συντρεχόντων ἀρρένων, ἐν ᾧ φαίνεται ὅτι Νεαρὰ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ² (1118-1143) εἶχεν ὡς νόμον αὐτὸ γενικὸν διατάξιν. Καὶ ἔθιμα δὲ τοῦναντίον ἠναγκάζοντο οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου νὰ ἀναγνωρίζωσιν ὡς νόμους, ὡς ὁμολογεῖ ὁ Λέων ἐν τῷ προοιμίῳ τῶν νόμων αὐτοῦ « ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν ταῖς κρατούσαις συνηθείαις ἐφάνησάν τινες οὐ παράλογοι, οὐδὲ τοιαῦται οἷας ἂν νοῦς συνετὸς ἀτιμάσειε, καὶ ταύτας νόμου προνομίῳ τετιμηκότες, ἀντὶ δὲ συνηθείας ἀλόγου εἰς νόμου πρόσταξιν καὶ τιμὴν ἀνηγάγομεν »³.

§ 71. Τοιαῦται συνήθειαι καὶ ἐναντίον τῶν νόμων μάλιστα ὑπῆρξαν ἀναμφιδόλως καθιερωμέναι καὶ ἐν ταῖς σχέσεσι τῆς περιουσίας τῶν κληρικῶν καὶ τῶν μοναχῶν. Οἱ ἐπίσκοποι οὐδέποτε αὐστηρῶς ἐτήρησαν τὰς ἀπαγορευτικὰς διατάξεις καὶ τοὺς τύπους τῆς διαθέσεως τῆς περιουσίας· ἐνῶν ἀπέκτων τοιαύτην μετὰ τὴν χειροτονίαν, διέθετον αὐτὴν σχεδὸν ἀπεριορίστως⁴ διὰ πρά-

¹ Zachar. coll. I. XXII.

² Zachar. coll. IV 1.

³ Zachar. coll. II σελ. 65. 67. Πρβ. καὶ Kriegel C. J. C. III 749.

⁴ Μάλιστα κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας καὶ τὰ μοναστήρια ἐγένοντο συναλλαγῆς ἐλευθέρως ἀντικείμενα. Πρβ. Ὑπόμνημα Ἱστορικὸν περὶ τῆς κατὰ τὴν Χάλκην Μονῆς τῆς Θεοτόκου, ὑπὸ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1846) σελ. 179 (Σωφρονίου συνοδικὸν γράμμα).

ξεων ἐν ζωῇ καὶ αἰτία θανάτου. Βρίθει ἡ νομολογία τῶν Πατριαρχείων παραδειγμάτων¹.

Καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις δὲ χρόνοις, καὶ δὴ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, ἡ διάθεσις τῆς περιουσίας τῶν ἐπισκόπων ἦτο παντὸς δεσμοῦ λελυμένη². Παρὰ τῷ Βαρθολομαίῳ Κουτλουμουσιανῷ εὐρίσκομεν συνοδικὸν σιγιλλιωδὲς γράμμα τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου, ἐκ τοῦ ὁποῦ, ἐν ᾧ δηλοῦται ἡ κατάστασις εἰς ἣν περιήρχοντο πολλάκις αἱ μοναὶ καὶ αἱ περιουσίαι αὐτῶν, βαρούμεναι ὑπὸ χρεῶν, συμφανέστατα ἀποδείκνυται ὅτι οἱ ἐπισκοποῦντες αὐτὰς μητροπολιταὶ ἀπέκτων καὶ μετεπώλουν αὐτὰς εἰς ιδιώτας ὡς ιδίαν περιουσίαν.

§ 72. Οἱ δὲ μοναχοὶ δὲν ὑπεβλήθησαν τοῖς κανόσι τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ τοῖς νόμοις. Ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ ἐπεκράτησε τὸ σύστημα τῶν ἰδιορρύθμων μοναστηρίων³. τὸ κοινοδιακόν, ὅπερ ἐν τῷ πνεύματι τῆς Ἰουστινιανείου νομοθεσίας ἐνυπῆρχε, δύσκολον ἦτο νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, διότι δύσκολος εἶνε ἐν ἀνθρώποις καὶ ἡ σύμπνοια καὶ ἡ ἀυταπάρνησις πολυμελῶν ομάδων τὰ πάντα κοινὰ ἐχουσῶν. Ὁ προσερχόμενος τῇ μονῇ καὶ κεκτημένος περιουσίαν τινα ἀτομικὴν, δὲν ἠδύνατο εὐκόλως νὰ τίθηται ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τοὺς

¹ Πρβ. Acta Patr. σελ. 298 (Διαθήκη Ἰσιδώρου Πατριάρχου ἔτει 1350). Πρβ. καὶ Hergenröther ἐν Archiv für Kathol. Kirchenr. τόμ. 37 σελ. 26 καὶ σημ. 4. Περὶ τῆς κατ' ἔθιμον ἀτονήσεως τῶν ἀπαγορευτικῶν διατάξεων πρὸς διαθέσιν τῆς περιουσίας τῶν κληρικῶν καὶ παρὰ τοῖς Δυτικοῖς πρβ. Sentis de jure testamentorum a clericis saecularibus ordinandorum σελ. 13 καὶ ἐπ. Κατὰ δὲ τὸν Franz Frey (§ 327) « ἡ αὐθαιρεσία, ἥτις ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἐν χρήσει ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν, ἀντικατέστησε τὸ δίκαιον ». Περὶ ἐλευθέρως συναλλαγῆς ἐν τοῖς μοναχοῖς ἴδ. ἐκ περιεργίας καὶ τινα ἐν Syllabus graecarum membranarum Francisci Trincherà (Napolì 1865) σελ. 93. Ἴδ. καὶ Νεαρὰν Βασιλείου Πορφυρογεννήτου XXIX § γ'.

² Μάτην δ' ὁ Πατριάρχης Καλλίνικος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18 αἰῶνος διὰ συνοδικῆς ἐπιστολῆς ἐδοκίμασεν, ἀκυρῶν τὴν διαθήκην τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μαλαχίου, νὰ ἐπανενέγκῃ τοὺς ἀτονήσαντας νόμους. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην δημοσιεύομεν ἐν τῷ Παραρτήματι τῆς προκειμένης συγγραφῆς λαμβάνοντες ἐκ τῆς συλλογῆς Γεδεῶν αὐτόθι σελ. 74 — 97) (Πρβ. καὶ σελ. 555 αὐτόθι).

³ Περὶ τῶν κατὰ τὸν 14 καὶ 15 αἰῶνα πρβ. ὀρθοτάτας κρίσεις Hergenröther αὐτόθι σελ. 28 καὶ σημ. 4 αὐτόθι.

ἄλλους· τὸ φυσικώτερον ἦτο νὰ διαχειρίζηται αὐτὸς τὰ ἑαυτοῦ καὶ κατὰ βούλησιν νὰ διαθέτῃ¹. Ἄν δ' εἴχομεν ἀνάγκην νὰ ἐνισχύσωμεν καὶ δι' ἀποδείξεων τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἠδυνάμεθα νὰ ἐνέγκωμεν ὡς παράδειγμα τὴν τοῦ Σιναίου Ὅρους μονήν. Οὐδέποτε σχεδὸν οἱ ἐν αὐτῇ ἀσκούμενοι πατέρες ἐβίωσαν ἐν εἰρήνῃ ὑπὸ τοὺς κανόνας τοῦ ἀγ. Ἀντωνίου καὶ σύστημα τὸ κοινοβιακόν². Μεθ' ὅλα τὰ θαύματα, ἄτινα διηγεῖται ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νεκτάριος ὁ Κρής³ τῆς αὐτοματῶς ἀναβλύσεως ἐλαίου τῆ εὐχῆ τοῦ ὁσίου πατρὸς Γεωργίου τοῦ Ἀρσελαίτου, οἱ μοναχοὶ διηρημένοι εἰς στρατόπεδα παρέσχον πολλάκις πράγματα τῷ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων καὶ ἐνίοτε ὁ ἡγούμενος ἀρχιεπίσκοπος τῆς μονῆς εὐρέθη ἀντιμέτωπος τῆς Συνάξεως τῶν μοναχῶν. Κατὰ τοὺς παρελθόντας μάλιστα αἰῶνας ἡ διαίρεσις Κρητῶν, Ρουμελιωτῶν καὶ Κυπρίων μοναχῶν δὲν συνεβιβάζετο ταῖς παραινέσεις τοῦ ἀσκητοῦ Ἀντωνίου καὶ τοῖς κανόσι τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ ἀγ. Παχωμίου⁴.

¹ Ὁ Grospsitch ἀναφέρει καὶ ἐν τῇ Δύσει ἔθιμα, καθ' ἃ οἱ μοναχοὶ ἐν εἴδει χρηματιῶν διεχειρίζοντο καὶ ἐκτῶντο περιουσίαν «in multis ordinibus religiosis ejusmodi peculia de consuetudine fuisse concessa. Haec ad exemplum trahere, quae in jure civili servis domini saepe largiebantur etc. ἐπικαλεῖται δὲ καὶ μαρτυρίαν τοῦ van Espen καὶ ἄλλων. (Σελ. 27 καὶ σημ. 9 αὐτόθι). Πρβ. καὶ Thomassini part. III. lib. II. cap. XLIII καὶ Lorenbeck αὐτόθι.

² Πρβ. Γράμμα Συνοδικῶν Χρυσάνθου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης (ἐν Κανονικῷ δικαίῳ Δημητραπεοπούλου σελ. 129). Περὶ τῶν ἐρίδων πρβ. καὶ ἐν Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιθεωρήσεως τόμ. 6 περιόδου Β' σελ. 129. 133 ἀναφορὰν ἀρχιμανδρίτου Γερμανοῦ Ἀφρονίδου, Σιναίτου, 8 Μαΐου 1873. Καὶ περὶ ἐρίδων ἐν τῇ Μονῇ Πάτμου πρβ. Ἐκκλησ. Ἐπιθεωρήσεως τόμ. 6 σελ. 158. Περὶ ἐρίδων ἐν ἄλλαις μοναῖς πρβ. καὶ Acta Patr. I σελ. 1-10. 140-142. 165. 191. 296. 375. Ἰδ. καὶ μεταγενεστέρως, περὶ διενέξεων καὶ ἀρπαγῶν, ἀδελφῶν Πατριάρχου διάταξιν παρὰ Γεδεῶν αὐτόθι σελ. 183-185 καὶ πατριάρχου Γρηγορίου γράμματα περὶ ἐρίδων καὶ ἀταξιῶν ἐν Ἀθῶν (σελ. 303 304).

³ Ἐπιτομὴ τῆς ἱεροκοσμικῆς ἱστορίας (Ἐνετίησι 1805) σελ. 198. Περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ πρβ. καὶ Περικλέους Γρηγοριάδου «Ἡ ἱερά μονὴ τοῦ Σινᾶ κατὰ τὴν τοπογραφικὴν, ἱστορικὴν καὶ διοικητικὴν αὐτῆς ἔποψιν (ἐν Ἱεροσολύμοις 1875).

⁴ Κατ' ἀρχαιοτάτην συνήθειαν, ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ Σιναίᾳ μονῇ αὐτοδιοικουμένη, ὁ ἡγούμενος τετιμημένος βαθμῶ ἀρχιεπίσκοπος, ἐκλεγόμενος ὑπὸ τῆς Συνάξεως τῶν καλογῆρων, πρὸ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ τελουμένης ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων,

§ 73. Ἄν ὁ Λέων ἐξέδοτο τὴν Νεαρὰν πέμπτην, παρακάμψας τοὺς ὅρους τῆς ἰουστινιανείου νομοθεσίας καὶ μεταρρυθμίσας αὐτὴν κατὰ τὰς ἀρχάς, ἀνακηρύξας τὸν μοναχὸν ἰκανὸν πρὸς κτῆσιν καὶ διάθεσιν περιουσίας, ἔπραξε τοῦτο παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς συνηθείας ὅπως σῶση ἐν μέρει τοῦλάχιστον τὰς ἐν ἀχρηστία περιπεσοῦσας καὶ οὐδέποτε ἴσως ἐφαρμοσθεῖσας διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ ἰδιόρρυθμος βίος ἐπεκράτει, οἱ μοναχοὶ μεθ' ὅλας τὰς νομικὰς ἀπαγορεύσεις διεχειρίζοντο καὶ διετίθουν τὴν περιουσίαν αὐτῶν ὡς πάντες οἱ ἰδιῶται¹. Αὐτὸ τὸ προοίμιον τῆς Νεαρᾶς παρέχει τὴν ἀπόδειξιν, ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ ἀναλαμβάνῃ νὰ λύσῃ τὸ πολλάκις ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ὑποβληθὲν ζήτημα, ἂν ἔπρεπε νὰ κηρυχθῶσι κύριοι οἱ μοναχοὶ τῆς περιουσίας, ἢν ἐκτήσαντο καὶ κατεῖχον μετὰ τὸν μονάδα βίον, «ἡ κωλύειν ἄξιον αὐτοὺς τῆς ἐπ' αὐτῇ κυριότητος», καὶ ἐκήρυξεν ἐννοεῖται ἐξ ἀνάγκης αὐτοὺς κυρίους.

Ἡ Νεαρά τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Φωκᾶ καθίστησι γνωστὴν τὴν πολυκτημοσήνην καὶ ἀπληστίαν τῶν μοναχῶν κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα².

συνάπτει καὶ συνομολογεῖ συνθήκην καὶ ὅρους μετὰ τῶν καλογῆρων, κυρουμένους ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου. Ἐν τοῖς ὅροις τούτοις διαγράφονται ὑποσχέσεις καὶ ὑποχρεώσεις ἀμοιβαῖαι, ἐξ ὧν δύναται νὰ νοηθῇ τις πόσον δύσκολος εἶνε ἡ τήρησις τοῦ κοινοβιακοῦ βίου· διότι τίς θὰ ἦτο ἡ ἀνάγκη νὰ ὑπόσχηται ἐγγράφως ὁ ἡγούμενος νὰ μὴ ἰδιορρυθμίξῃ, σπανὰ παιδία νὰ μὴ εἰσάγῃ εἰς τὸ μοναστήριον, νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ εἰς ἄλλον κ.λ.π. Τὰ αὐτὰ καὶ ἐν Ἀθῶν (Γεδεῶν σελ. 50 καὶ 51) ἔνθα «τέσσαρες λαύραις ἐρμηώθησαν ἐξ αἰτίας τῶν ἀγενεῶν». (Πρβ. Χρυσάνθου γράμμα σιγίλλιδες, Γαβριὴλ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως σιγίλλιον συνοδικῶν ΑΨΠΒ Νοεμβρίου Α', Πρακτικὸν Συνάξεως ἐν Σινᾶ Πατέρων 24 Αὐγ. 1866, Ἐκθεσίαν Πατριάρχου Ἱεροσολύμων πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Φουὰτ πασᾶν, (παρὰ Δημητραπεοπούλου ἐν Κανονικῷ Δικαίῳ σελ. 129-133, 136, 137, 149-151, 152-165, 363, 318). Κατὰ πόσον ἐτηροῦντο οἱ περὶ εἰσαγωγῆς κοσμικῶν παιδιῶν κανόνες τοῦ ἀγ. Νικηφόρου πρβ. Σωφρονίου γράμμα ἐν Act. Patr. VI σελ. 277 καὶ 280.

¹ Πρβλ. καὶ ἀπόφασιν 9 (1856) Ἄρ. Πάγου διὰ τὰ ἔθιμα.

² Zachar. coll. III. 19. πρβ. καὶ Νεαρὰν Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἐξ ἧς φαίνεται ὁ τρόπος τῆς ἰδρύσεως καὶ διοικήσεως τῶν μονῶν. Νικήτα Χωνιάτου VII 3. Περὶ τῆς ποιότητος αὐτῶν ἴδε Γρηγορᾶ ρωμ. ἱστορίας VI 5. VII 9. Ὁ δὲ θέ-

§ 74. Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους λοιπὸν τὸν μοναχικὸν βίον καὶ τὰ τῆς περιουσίας τῶν μοναχῶν κατ' ἀπλούστατον τρόπον εὐρίσκομεν ἐφαρμοζόμενα ἐν τῇ συνηθείᾳ. Οἱ ἐν τοῖς ἰδιορρυθμοῖς μοναστηρίοις μοναχοὶ ζῶσι κατ' ἀρέσκειαν ¹. Πρὶν ἢ περιβληθῶσι τὸ μοναχικὸν σχῆμα εἰσφέρουσι χρηματικὸν τι ποσὸν καὶ ἐπιτυγχάνουσι κελλίον τι λαμβάνοντες καθ' ἐκάστην τὸν ἐπιούσιον ἄρτον καὶ οἶνον ² πρὸς τὸ ζῆν παρὰ τοῦ κελλαρίτου ³.

λων νὰ λάβῃ ἰδέαν τινὰ τοῦ σεμνοῦ βίου καὶ τῶν ἐν τῇ Δύσει μοναχῶν, ἀναγνώτω ἐν Fleury Des Congrégations religieuses (Paris 1826) περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Clugni, ἣτις πολλοὺς ἀγίους θαυματουργοὺς παρήγαγε, περὶ ἧς ἀναγνώσκουμεν ἐν τοῖς ἄλλοις (σελ. 19). « Les moines faisaient la meilleure chère qu'ils pouvaient en maigre et s'abillaient des étoffes du plus grand prix; les abbés marchaient à grand train, suivis de quantité de chevaux, et faisaient porter de grands équipages », καὶ τὴν ἀπολογία τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου (παρὰ Fleury Hist. ecclés. 67. c. 49 ann. 1126 σελ. 350-351), « à table on apport mets sur mets, et quantité de grands poissons, pour les dédommager de l'abstinence de la viande; encore sont-ils assaisonné avec tant d'art que l'on trouve de l'appetit après s'être rassasié. On sert tant de vins différents, qu'à peine peut en goûter de chacun, et de vins parfumés, emmiellés ou déguisés d'autres manières. On voit des moines qui vont à l'infirmerie, seulement pour manger de la viande. Ἐν δ' ἀληθῶς χαρακτηρίζει ὁ Nicolas de Clemangis (παρὰ Fleury σελ. 82 καὶ ἐπ.) τοὺς μοναχοὺς τοῦ 15 καὶ 16 αἰῶνος βεβαίως δὲν εἶνε κολακευτικὴ ἢ ἀποστροφή τοῦ αὐτοῦ « Car, je vous prie, que sont aujourd'hui les monastères des femmes, sinon des sanctuaires consacrés, non pas au culte du vrai Dieu, mais à celui de Venus? (ἴδε καὶ Gerson παρὰ Fleury καὶ Hodæporeicon Ambrosii ib.)

¹ Suo more vivunt et ut illis collibitum est (πρὸς Leonis Allatii De Ecclesiæ occidentalis atque orientalis perpetua consensione (1648) lib. III. cap. VIII § 8. Πρὸς καὶ Jo. Mich. Heineccii Eigentliche und wahrhaffliche Abbildung der alten und neuen Griechischen Kirche κλπ. (σελ. 407 § 26) καὶ Isidors Silbernagl (Verfassung und gegenwärtige Bestand sämtlicher Kirchen des Orients) σελ. 55.

² Κατὰ τὸν Silbernagl (σελ. 55 σημ. 5) ἐκτὸς ἄρτου καὶ τυροῦ λαμβάνουσι δύο ὀκάδας οἴνου καθ' ἑβδομάδα· ἂν δ' ὁ μοναχὸς μετέρχεται ὑπηρεσίαν τινὰ μέχρι τεσσάρων ὀκάδων. Περὶ τῆς διαίτης γενικῶς τῶν μοναχῶν πρὸς L. Allatii αὐτόθι. Περὶ τῆς διακρίσεως τῶν ἰδιορρυθμῶν καὶ κοινοβιακῶν μοναστηρίων πρὸς ἐφημερίδα « Ἄθως » (περὶ ἧς ἴδ. κατωτέρω σημ. 1. σελ. 152).

³ Παρὰ Θεοδώρῳ τῷ Στουδίτῃ (Ἰαμβοὶ ἐν Πατρολογία Μινίου τόμ. 99 σελ. 1782) εὐρίσκομεν τὸ προσωπικὸν τοῦ μοναστηρίου κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ὡς ἐξῆς. Ἠγοούμε-

Περὶ τῶν λοιπῶν φροντίζουσιν οἱ ἴδιοι, ζῶσι καὶ ἐσθίουσι κενωρισμένως, μόνον δὲ κατὰ τὰς ἐορτὰς συνεστιῶνται· ἐνδύονται ἐξ ἰδίων, διαχειρίζονται δὲ καὶ διατίθενται τὰ ἑαυτῶν κατὰ βούλησιν ¹.

Ἐν τοῖς μοναχοῖς ὑπάρχουσι τινες πρεσβύτεροι, καλούμενοι γέροντες, οὓς οἱ νεώτεροι τιμῶσι καὶ σέβονται ὡς πατέρας. Ἡ εἰσχομιζομένη περιουσία, περὶ ἧς τοσοῦτον ἐφρόντισαν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ Λέων, σύγκειται ἐκ τοῦ μικροῦ ποσοῦ ἤδη, ὃ εἰσάγουσι καὶ προσφέρουσι πρὸ τῆς εισόδου των.

§ 75. Τῶν ἰδιορρυθμῶν μοναστηρίων διαφέρουσι τὰ κοινοβιακῶν ὁ τύπος σπανιώτερον ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ. Κοινοβιακὰ λέγονται τὰ μοναστήρια, ἐν οἷς μοναχοὶ τὰ πάντα ἔχουσι κοινά, ὡς οἱ πρῶτοι ἐν Ἱερουσαλήμ χριστιανοί. Κοινοβιάται δὲ ἢ κοινοβιακοὶ μοναχοὶ λέγονται, οὐχὶ διότι ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην ζῶσιν, ἀλλὰ διότι ἐν κοινῷ κατοικοῦντες, ἐκ τῆς αὐτῆς ἱματιοθήκης ἐνδύονται, ἐκ τῆς αὐτῆς ἀποθήκης τρέφονται ἄνευ διακρίσεως βαθμοῦ καὶ τάξεως πάντες, οὐδὲν ἴδιον ἔχοντες ἕκαστος μὴ μετεχόντων τῶν ἄλλων· οἱ καρποὶ τῆς περιουσίας καὶ τῆς ἐργασίας ἐκάστου γίνεται κοινὸν πάντων κτήμα, δῆλα δὲ τῆς μονῆς, ἣτις ἀναλαμβάνει τὴν φροντίδα τῆς συντηρήσεως αὐτῶν· ἐσθίουσιν ἐν κοινῇ τραπέζῃ, κοιμῶνται ὅμως χωριστά. Ἐκαστος μοναχὸς ἐκτελεῖ καθ' ἐκάστην τὴν ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου ὠρισμένην ἐργασίαν ², ὡς δὲ σημειοῦται ὁ Ἀλλάτιος communis fit quies communis labor ³.

§ 76. Περὶ τῆς καταστάσεως δὲ τοῦ μοναχικοῦ βίου δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τάδε, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰ τοῦ

νοσ, ὑποτακτικοί, οἰκονόμος, ἐπιστημονάρχης, κανονάρχης, ταξιάρχης, κελλαρίτης, ἀρσιστητάρης, ὄψοποιός, ραφεὶς, βεστιάριος, ἀφυπνιστής, νοσοκόμος, σκυτεὶς, πυλωρός.

¹ Πρὸς καὶ J. Fallmerayer's Fragmente aus dem Orient (II Aufl. 1877) σελ. 257-258. Πρὸς Hergenröther's διατριβὴν ἐν Archiv für kathol. Kirchenrecht t. 37 σελ. 28 καὶ αὐτόθι ἀναφερόμενα ἔθιμα 14 καὶ 15 αἰῶνος.

² Πρὸς Zachariæ's Reise in den Orient (σελ. 235).

³ Πρὸς καὶ Νεαρὰν Ἰουστινιανοῦ 123 κεφ. 36.

Ἔθω μοναστήρια, τὰ σπουδαιότερα γενικῶς τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἄτινα κατὰ τὸν Γεδεῶν «διατελοῦσιν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ ἀναπαράστασις τοῦ μοναχικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνων εἰ μὴ καθόλου τοῦ βυζαντινοῦ αἰῶνος ἀναπαράστασις»¹.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου αἰῶνος πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑνδεκάτου φαίνεται ὅτι σκανδαλώδεις ἐρίδες ἐνέπεσαν τοῖς μοναχοῖς τοῦ Ἔθω, οἵτινες ἀνηνέχθησαν τῷ αὐτοκράτορι Τζιμισκῇ², ὅστις ἔπεμψεν Εὐθύμιον τὸν ἡγούμενον τῆς μονῆς τῶν Στουδίων καὶ συνδιήλλαξεν αὐτοὺς συνταχθέντος τότε (ἔτει 970) μεταξὺ τῶν μοναχῶν Τυπικοῦ, ὅπερ ἔλαβε τὸ ὄνομα Τράγος, διότι ἐπὶ δέρματος τράγου ἐγράφη, ἐκυρώθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος³.

Κατὰ τὸ Τυπικὸν τοῦτο ἐπετράπη τῷ ἡγουμένῳ τῆς μονῆς νὰ διαχωρίζῃ ἴδιον ἀγρὸν καὶ νὰ παραπέμπῃ «ὧ βούλεται προσώπῳ», καὶ διὰ πράξεως δ' αἰτία θανάτου ἀπόλυτος ἐδόθη ἐλευθερία τῇ διαθέσει τῆς περιουσίας πρὸς οἰονδήποτε πρόσωπον ἢ πρὸς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ (κεφ. 6 τύπ. 1). Ὁ μοναχὸς (ἡγούμενος ἢ γέρον) ἐν τῇ διαθήκῃ του δύναται νὰ διορίζῃ ἐπιτρόπους «εἰς τὸ καλῶς καὶ θεαρέστως τὰ περὶ αὐτῶν διοικήσασθαι καὶ οἰκονομήσασθαι». Τοῖς τοιούτοις ἐπιτρόποις δὲν ἐπιτρέπεται προσκυροῦν τὸν ἀγρὸν τοῦ τελευτήσαντος «μῆτε ἐν τῇ μεγάλῃ Λαύρᾳ, μῆτε ἐν ἐτέρῳ τινι, μῆτε ἐν ἀλλοτρίῳ ἀγρῷ, μῆτε

¹ Αὐτόθι σελ. 28. Περὶ τῆς διασκευῆς τῶν μοναστηρίων Ἔθω καὶ τῆς διαίτης τῶν μοναχῶν πρὸς καὶ Γεδεῶν σελ. 35 καὶ ἐπ. Περὶ τῆς φιλεργίας τῶν ἀγιορειτῶν ἴδ. σελ. 54 καὶ ἐπ. Τὰ κελλία ἐκάστης μονῆς ἐκμισθοῦνται, εἰς τρία, ὡς ἔθος πρόσωπα, ὧν ὁ εἰς ἔσται ὁ πρῶτος οἱ ἄλλοι δύο ὁ δεῦτερος καὶ τρίτος, τοῦ πρώτου ἀποθηνήσκοντος ὁ τέως δεῦτερος, ἐπὶ καταβολῇ χρημάτων καὶ δόσεως ἐλαχίστης, ἐγκρίσει καὶ γνώμῃ τοῦ ἀρμοδίου ἱερέως τῆς μονῆς, γίνεται πρῶτος, καὶ προσλαμβάνεται τρίτος.

² Πρὸς Γεδεῶν «ὁ Ἄθως» σελ. 96. καὶ 136.

³ Τὸ Τυπικὸν τοῦτο, ὅπερ καὶ ὁ Zachariae von Lingenthal μνημονεύει ἐν τοῖς προλεγόμενοις τῆς Συλλογῆς τῶν Νεαρῶν (σελ. XVI) ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Müller λαβὼν, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Σωφρονίου Καλλιγᾶ ἐν Ἀθωνιάδι. Ἀναδημοσιεύομεν δὲ αὐτὸ ἐν παραρτήματι ὡς περιέχον πολλοὺς περιέργους ὀρισμούς, ἐξ ὧν φαίνεται ἡ ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογὴ τῶν νόμων καὶ τὰ ἔθιμα τῶν μονῶν. (Ἔρα Παράρτημα).

ἐν ἰδίῳ, ἀλλὰ πιπράσκεσθαι ἢ χαρίζεσθαι εἰς ἀξιόλογον καὶ εὐσεβὲς πρόσωπον (μοναχὸν ἐννοεῖται), εἴ γε ἄρα φαίνεται μὴ ἔχων ἀγρὸν ἕτερον».

Μετὰ τὴν συνθήκην τῶν μοναχῶν τοῦ ἔτους 970 φαίνεται ὅτι ἡ εἰρήνη δὲν ἀποκατέστη πλήρης. Ἡ σιδηρᾶ ράβδος τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου «μὲ τὴν ὁποίαν ἐδίωκε τὰ δαιμόνια» ὡς ἀναφέρει ὁ ἱεροδιάκονος Κρεμίζος¹, δὲν ἤρκει ὅπως ἀποκρούσῃ τοὺς πειρασμοὺς τῶν καλογήρων, ὡς δὲ σημειοῦται ὁ Σωφρόνιος Καλλιγᾶς², «τὸ σύστημα τῆς εὐταξίας καὶ τοῦ κανονικοῦ Τυπικοῦ πάντῃ παρημελήθη παρὰ τῶν πολλῶν προτιμωμένων μᾶλλον τὰ ἑαυτῶν συμφέροντα . . . ἢ τὰ τοῦ μοναχικοῦ ἐπαγγέλματος χρέη». Ἡ βυζαντινὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλε διὰ τοῦτο ἐκάστοτε εἰρηνοποιοὺς ἄνδρας πρὸς λύσιν τῶν διαφορῶν, οὗτοι δὲ συναθροίζοντες τοὺς ἡγουμένους διεϋρύνον μετ' αὐτῶν καὶ διετύπουν τοὺς ἀναγκαίους κανονισμοὺς. Τοῦτο ἐγένετο καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ὅστις ἔπεμψε τὸν ἐκ τῆς μονῆς Τσιντζιλούκης μοναχὸν Κοσμᾶν συνοδεύσας αὐτὸν καὶ διὰ γραφῆς, ἐν ἣ δυσανασχετῶν ἐσημείωσεν ὅτι «αἱ τῶν χρυσοβούλων διατάξεις ἐν γράμμασι μόνοις κεῖνται». Ὁ Κοσμᾶς ἦλθεν εἰς Ἄγ. Ὀρος καὶ συνετάχθη τότε δεῦτερον Τυπικόν³. Κατὰ τὸ ὄγδοον κεφάλαιον τοῦ Τυπικοῦ τούτου, αἱ διατάξεις τῶν ἀποικομένων ἡγουμένων δὲν πρέπει ν' ἀνατρέπωνται «ἀλλὰ κατὰ τὴν περίληψιν τῶν ἐκείνων γινομένων διαθηκῶν πάντα γίνεσθαι καὶ συνεργεῖσθαι». Ὅτι δὲ ἀπόλυτος ἐλευθερία τοῖς μοναχοῖς ὑπῆρχε περὶ τὴν διάθεσιν, καὶ διαχείρισιν αὐτῆς ἐνησκειτο ἀνάρμοστος μοναχοῖς, ἀποδείκνυσι τὸ κεφάλαιον IB' τοῦ Τυπικοῦ ἔχον οὕτω «Τὴν δὲ Λαύ-

¹ Προσκυνητᾶριον τοῦ ἁγ. Ὀρους Ἄθωνος πρότερον μὲν παρὰ τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ συγγραφὴν καὶ ἐκδοθὲν, νῦν δὲ ὑπὸ Ἰγνατίου ἱεροδιακόνου τοῦ Κρεμίζου τοῦ ἐκ Μονεμβασίας (Ἐνετήσι 1745) σελ. 7. Πρὸς καὶ Jo. Lamii Deliciae eruditorum τόμ. 15 σελ. 243 καὶ ἐπ. σημ. 2 σελ. 253 καὶ ἐπ.

² Ἀθωνιάδος σελ. 61.

³ Ἴδε καὶ τὸ Τυπικὸν τοῦτο ἐν Παραρτήματι μετὰ τῆς γραφῆς τοῦ αὐτοκράτορος.

ραν τῶν Καρυῶν, φασίν, ἀντὶ Λαύρας ἐμπόριον γενέσθαι, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ ἀπηγορευμένα τοῖς μοναχοῖς πιπράσκεσθαι ἐν αὐτῇ».

Τινὲς τῶν μοναχῶν καὶ ἡγουμένων «εἴτε ἀπλότητι εἴτε κουφότητι εἴτε κανόνων ἀπειρία ἀγόμενοι» κατελίμπανον ἐν ταῖς διαθήκαις αὐτῶν ἡγουμένους παῖδας μὴ συμπληρώσαντας τὸ 20 ἔτος τῆς ἡλικίας· τοῦτο ἀπηγορεύθη διὰ τοῦ Τυπικοῦ (κεφ. ΙΕ).

Ἡ αὐτὴ ἐλευθερία περὶ τὴν διάθεσιν τῆς περιουσίας τῶν μοναχῶν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχε¹.

¹ Περὶ τῆς μοναστικῆς καταστάσεως γενικῶς κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα πρὸς Προσκυνητᾶριον τῆς βασιλικῆς σεβασμίας μονῆς Ἁγ. Λαύρας τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ, συντεθὲν ὑπὸ Μακαρίου Κυδωνέως τοῦ ἐκ χώρας Χανίων τοῦ Τριγώνη τοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς μονῆς σκευοφύλακος (Ἐνετίησιν 1772). Περὶ δὲ τῆς μεταγενεστέρως ἱστορίας τῶν μονῶν καὶ τῆς κοινότητος τοῦ Ἄθῳ πρὸ πάντων Gass, προσέτι Μανουὴλ Ιω. Γεδεῶν «ὁ Ἄθως» (ἐν Κωνσταντινουπόλει ἈΩΠΕ΄) καὶ L' Athos par l'abbé Alexandre Stanislas Neyrat (1880). J. Falmerayer's Fragmente aus dem Orient (II Aufl. 1877). Πρὸς δὲ καὶ Νεοφύτου Δούκα «Καλόγηρον ἤτοι ἐπιστολὴν πρὸς μοναχοὺς προτρεπτικὴν καὶ φιλολογικὴν» (ἐν Βιέννῃ 1885), ἔνθα περὶ τῶν μοναχῶν Ἄθῳ πραγματευόμενος λέγει· «Νῦν δὲ τί καταγίνονται οὗτοι οἱ θεῖοι πατέρες; Βαβαὶ τῆς ἀπολογίας. Οἱ ἀκτῆμονα βίον ἐπαγγελλλόμενοι πλοῦτον διώκομεν χαμερπῆ... ἀντὶ δὲ τοῦ τριχωτοῦ καὶ ρακώδους τριβωρίου τοῦ Βαπτιστοῦ, τὸ ὅποιον ἐξ ἐπαγγελματοῦς ἐδεξάμεθα, ὅσα φύσις καὶ τύχη ἐφεῦρε μέχρι τῆς σήμερον τοιοῦτοι ἡμεῖς» κλπ. (σελ. 39). Περὶ τῆς ἀθωνιάδος χερσονήσου καὶ περὶ τῶν ἐν Ἁγ. Ὄρει μοναχῶν, τῆς διαίτης αὐτῶν καὶ τῶν νομικῶν σχέσεων, σπουδαίας λεπτομερείας περιέχει ἐπίσης ἡ μελέτη τοῦ κ. Παναγιώτου Σ. Βεργηνάδου ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσῃ ἐφημερίδι «Ἄθως» (ἐν Ἀθήναις 1889) ἐν φύλλοις 1, 2, 3, 5, 6, 9, 10, 15, 17, 19, 21, 22. Τὴν μελέτην ταύτην, ἀφορῶσαν εἰς τὸ σήμερον ἐν Τουρκίᾳ δίκαιον μνημονεῖον καὶ κατωτέρω ἐν τῷ εἰδικῷ τμήματι § 117. Περὶ διακρίσεως εὐκτηρίων καὶ μοναστηρίων καὶ τῆς διαθέσεως αὐτῶν πρὸς Νεαράν Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου XXIX § γ' (coll. Zachariæ III), ἐξ ἧς φαίνεται καὶ ὁ τρόπος τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν ἐν τῇ πράξει καὶ ἔθῳ τοῦ 10 καὶ 11 αἰῶνος.